

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

ХІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

9-10 квітня 2024 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ XI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

9-10 квітня 2024 року

**Львів
2024**

УДК 005

ББК 94.3(0)

Проблеми та перспективи сучасної науки та освіти: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 9-10 квітня 2024 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2024. –95 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників XI Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи сучасної науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються Проблеми та перспективи сучасної науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність яких автори безпосередньо несуть відповідальність.

Львівський науковий форум, 2024

ЗМІСТ

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ	6
<i>Зінченко В.М.</i> АНАЛІЗ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	6
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	11
<i>Кузик Ю.</i> ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	11
ІСТОРИЧНІ НАУКИ.....	15
<i>Гадинко О.</i> СУСПІЛЬСТВО І ОСОБИСТІСТЬ ЯК РУШІЙНА СИЛА ІСТОРИЧНОГО ПРОЦЕСУ (З ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО СТОРОЖИНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.	15
МЕДИЧНІ НАУКИ	23
<i>Кокус В.В.</i> ОЛЕКСАНДР КОСТЯНТИНОВИЧ СУДОМИР – ОРГАНІЗАТОР І ПЕРШИЙ ЗАВІДУВАЧ КАФЕДРИ ПСИХІАТРІЇ ВІННИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО МЕДИЧНОГО ІНСТИТУТУ	23
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ	27
<i>Дика О.І.</i> ГРУПОВА РОБОТА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НУШ	27
<i>Мельник У.В.</i> ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ ФАХОВОЇ ЗАОЧНОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ-ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ	32
<i>Монда М.І.</i> РОЛЬ СІМ'Ї У ФОРМУВАННІ НАВЧАЛЬНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ.....	36
<i>Паска У.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФЛЕШ-КАРТОК НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	38
<i>Стриковська І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ АРКУШІВ LIVEWORKSHEETS ДЛЯ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	41
<i>Федак Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІГОР З М'ЯЧЕМ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	44

<i>Хома М.</i> МОТИВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФІЗКУЛЬТХВИЛИНОК НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	47
<i>Чірі С., Грегірчак Д.</i> РОЛЬ ШКІЛЬНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	50
СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ.....	52
<i>Мацюк В.В.</i> МАРКЕТИНГОВІ ОСОБЛИВОСТІ РЕКЛАМИ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ	52
ТЕХНІЧНІ НАУКИ.....	54
<i>Білан І.А.</i> КЛАСИФІКАЦІЯ І ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ ЦИФРОВИХ ВОДЯНИХ ЗНАКІВ.....	54
<i>Білевський П.С.</i> КОНЦЕПЦІЯ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ЗВ'ЯЗКУ З БЕЗПЛОТНИМИ ЛІТАЛЬНИМИ АПАРАТАМИ	56
<i>Білевський П.С.</i> КОНЦЕПЦІЯ ПОБУДОВИ ТА МОДЕЛЮВАННЯ ОПУКЛИХ АНТЕННИХ РЕШТОК ПРЯМОКУТНОЇ ФОРМИ	58
<i>Мар'їн С., Сафонова Т.</i> ВИКОРИСТАННЯ СНАТGPT У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	60
ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ	62
<i>Рябека В.</i> РОЗВИТОК СПЕЦІАЛЬНИХ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ	62
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	65
<i>Байовська В.А.</i> STORRYTELLING НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНИХ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	65
<i>Войтюк Ю.В.</i> ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У РІЗНИХ СТИЛЯХ МОВИ.....	70
<i>Луценко С., Дядя В.</i> СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІДІОМАТИЧНИХ ВИРАЗІВ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ "ГНІВ", "ЛЮТЬ", "РОЗДРАТУВАННЯ"	72
<i>Топчий О.Ю.</i> ДО СПЕЦИФІКИ УКРАЇНСЬКИХ ТА АНГЛІЙСЬКИХ КОЛОРЕМ ..	76

ЮРИДИЧНІ НАУКИ.....	79
<i>Карпенко В.Р.</i> УЧАСТЬ У СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ В РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ.....	79
<i>Кисельова Є., Логінова М.</i> ПРАВОПОРУШЕННЯ У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ: КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ....	81
<i>Рябека В.</i> МОДЕЛЮВАННЯ СИТУАЦІЙНИХ ВПРАВ ДЛЯ ВІДПРАЦЮВАННЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК.....	84
<i>Рябека В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	86
<i>Рябека В.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ЗВО МВС УКРАЇНИ.....	88
<i>Серватюк Л.В., Кучер Ю.А.</i> СПРОЩЕНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ ПОТРЕБУЄ ЗМІН.....	90
<i>Сергієнко К.В.</i> СУТНІСТЬ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТРУПІВ НОВОНАРОДЖЕНИХ.....	94

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Зінченко В.М.,
ст. викладач.

*Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

АНАЛІЗ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Атмосферне повітря є необхідною умовою існування людини та джерелом життя на Землі. Забруднення атмосферного повітря є серйозною екологічною проблемою України та Київської області, яка вирізняється досить потужним промисловим потенціалом. Тому тема дослідження є актуальною.

Метою даного дослідження є аналіз динаміки обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря Київської області за період 2000-2021 рр. та характеристика його сучасного екологічного стану.

При виконанні дослідження використовувалися статистичні дані Головного управління статистики у Київській області та Департаменту екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації. У зв'язку із запровадженням в Україні воєнного стану деяка статистична інформація не оприлюднюється, тому використовувались дані до 2022 року.

У результаті аналізу динаміки викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря Київської області за період 2000-2021 рр. (рис. 1) можна стверджувати, що загальна кількість викидів дещо збільшилась. Але за цей проміжок часу спостерігалися перепади значень. За період 2000-2005 рр. викидів забруднюючих речовин змінюються у незначних межах як в бік збільшення об'ємів, так і в бік зниження, що можна пояснити нестабільністю економіки. З 2006 по 2008 роки кількість викидів значно збільшується, оскільки відбувається зростання економіки та нарощуються об'єми виробництва продукції підприємствами, які є забруднювачами атмосферного повітря. Зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря з 2009 по 2011 роки є наслідком економічної кризи 2008 року. У 2012 році спостерігається різке збільшення викидів забруднюючих речовин, а з 2013 по 2017 роки – їх зменшення, на що, можливо, вплинуло впровадження екологічних програм. У період з 2018 по 2019 роки кількість викидів в атмосферне повітря збільшується. А вже з 2020 року обсяги викидів зменшуються у незначних межах, що може бути впливом карантинних заходів внаслідок пандемії COVID-19. У подальшому тенденція до зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря Київської області буде продовжуватися із-за втрат виробничих потужностей внаслідок російської агресії. Але водночас зростає ймовірність подальшого забруднення повітря області внаслідок екоциду військових рф. За даними Київської Школи Економіки станом на лютий 2023 року Київська область включена до областей з

дуже великими обсягами збитків від викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, спричинених військовими діями [4].

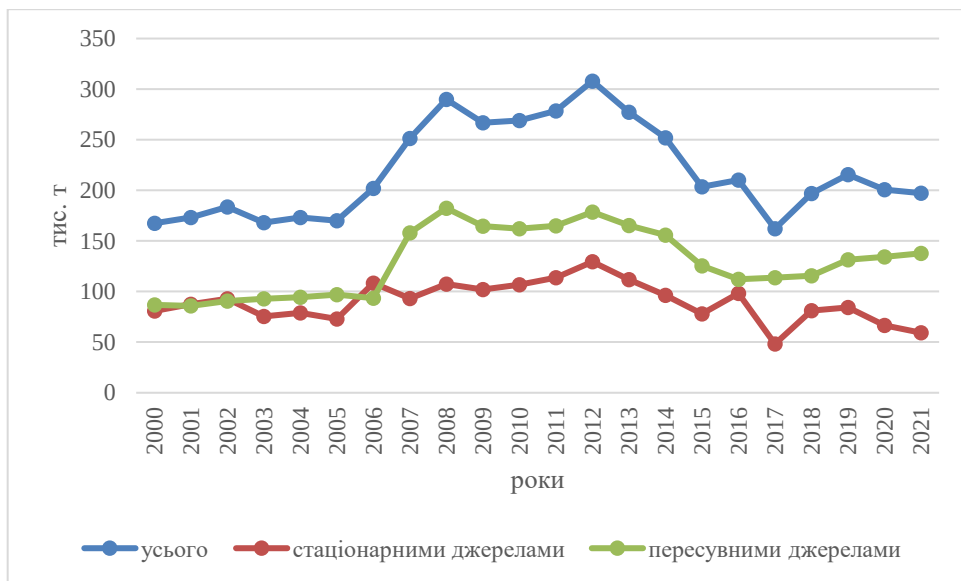

Рис. 1. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря Київської області, 2000-2021 рр.

Джерело: побудовано автором за [1]

За період 2000-2021 рр. спостерігаються перепади значень викидів і від стаціонарних, і від пересувних джерел. Але, якщо обсяги викидів від стаціонарних джерел за цей період зменшилися на 21,5 тис. т, то від пересувних джерел зросли на 51,2 тис. т.

Основними забруднювачами атмосферного повітря в Київській області є пересувні джерела. З 2007 року їх викиди суттєво переважають над викидами від стаціонарних джерел. Станом на 2021 рік їх частка становить 69,9 %. За 2022 рік дані по пересувним джерелам не наводяться.

Серед стаціонарних джерел за видами економічної діяльності головними забруднювачами повітря є підприємства з постачання електроенергії, газу, кондиціонованого повітря та пари, на частку яких припадає 72,2 % від усіх викидів економічної діяльності [2]. Серед них протягом багатьох років перше місце займає Трипільська ТЕС ПАТ «Центренерго». У 2022 році викиди в атмосферу даного підприємства становили 60,3 % від викидів стаціонарних джерел області. Основним видом діяльності даного підприємства є вироблення теплової та електричної енергії. Із загального обсягу викидів станції 56,9 % становлять викиди сірчистого ангідриду (табл. 1).

Також значний внесок у забруднення атмосфери Київської області здійснюють такі підприємства: Лубенське ЛВУМГ, комунальне підприємство «Броваритепловодоенергія», приватне акціонерне товариство «Акціонерна компанія «Київводоканал» [5].

Таблиця 1.

Викиди забруднюючих речовин Трипільської ТЕС [3]

Назва об'єкта	Назва забруднюючої речовини	Частка викидів забруднюючої речовини	
		Усього викидів, т/рік	до загального обсягу викидів об'єкта, %
Трипільської ТЕС ПАТ «Центренерго»	Всього		
	Речовини у вигляді твердих часток	9504,757	32,826
	Оксиди азоту	2652,044	9,159
	Сірки діоксид	16472,616	56,89
	НМЛОС	0,225	0,0
	Метан	23,43	0,081

Серед складників викидів стаціонарних джерел забруднення переважають діоксид та інші сполуки сірки, речовини у вигляді твердих суспендованих часток, метан, а також сполуки азоту та оксид вуглецю (рис. 2).

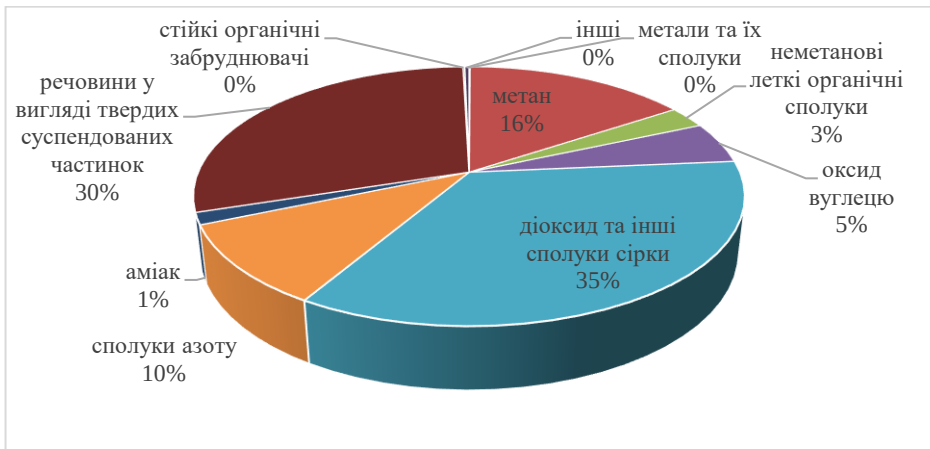

Рис 2. Склад викидів шкідливих речовин станом на 2022 рік, %

Джерело: побудовано автором за [5]

Найбільший внесок в забруднення атмосфери області здійснює Обухівський район, частка викидів якого становить 63 % (30368,88 тис. т) (рис. 3). Цей факт пояснюється розміщенням на території району Трипільської ТЕС. Наступну сходинку серед забруднювачів атмосферного повітря області посідає Білоцерківський район із показником забруднення 14 % (6,54 тис. т). На третьому місці розташовується Бориспільський район, на який припадає 12 % (5,47 тис. т) викидів. Найменше викидів в повітря здійснює Вишгородський район – 1 % (0,53 тис. т).

Серед основних причин, що характеризують стан забруднення повітря в Київській області, виділяють [5]:

- 1) морально застарілі технології та устаткування;
- 2) значне фізичне зношення газоочисного обладнання;
- 3) досить суттєві забруднення від неорганізованих джерел.

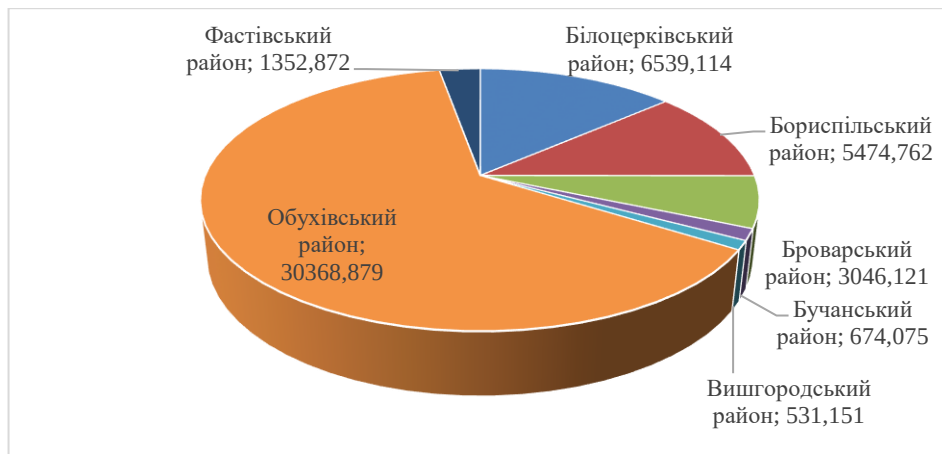

Рис. 3. Обсяг викидів в атмосферне повітря по адміністративних районах Київської області від стаціонарних джерел станом на 2022 рік, тис. т

Джерело: побудовано автором за [5]

Отже, здійснивши аналіз викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря Київської області за період 2020-2022 роки, дійшли до наступних висновків:

1) викиди шкідливих речовин в атмосферне повітря від усіх джерел забруднення в межах Київської області збільшились на 29,7 тис. т. Але в останні роки спостерігається тенденція до їх зменшення. У подальшому ця тенденція буде продовжуватися із-за російської агресії на території України. Але водночас зростає ймовірність подальшого забруднення повітря області внаслідок екоциду військових рф;

2) основним забруднювачем повітря в Київській області є пересувні джерела (69,9 %);

3) найбільший внесок в забруднення атмосфери області здійснює Обухівський район, частка викидів якого становить 63 %. Тому саме цей район потребує першочергово фінансування природоохоронних заходів, зокрема вдосконалення ефективності очисних споруд на Трипільській ТЕС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Викиди в атмосферне повітря (1990-2021). Головне управління статистики в Київській області. [Електронний ресурс]. URL: <http://kyivobl.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=112&lang=1> (дата звернення: 05.03.2024).

2. Викиди в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення за видами економічної діяльності (секція за КВЕД) у 2021² році. Головне управління статистики в Київській області. [Електронний ресурс]. URL: <http://kyivobl.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=1397&lang=1> (дата звернення: 05.03.2024).

3. Екологічний паспорт Київської області. 2022 рік. Департамент екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. URL: <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Ekologichnyj-pasport-Kyuyivska-oblast.pdf> (дата звернення: 15.03.2024).

4. Звіт про прямі збитки інфраструктури та непрямі втрати економіки від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на червень 2023 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/09/June_Damages_UKR_-Report.pdf (дата звернення: 15.03.2024).

5. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Київській області у 2022 році. Департамент екології та природних ресурсів Київської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. [Електронний ресурс]. URL: <https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/ekologichnyj-monitoryng/regionalni-dopovidi-pro-stan-navkolyshnogo-seredovyshha-v-ukrayini/> (дата звернення: 15.03.2024).

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Юстина Кузик,
студентка 3 курсу

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Соціальна відповідальність бізнесу тісно пов'язана з реалізацією принципів сталого розвитку. Успішна діяльність компанії не може бути обмежена лише до забезпечення прибутку. Компанії повинні докладати зусиль для забезпечення сталого розвитку та зменшення негативного впливу на природне середовище, підвищення соціальної відповідальності та економічної стабільності.

Можна виокремити три основні можливі напрями предметного спрямування зусиль соціально відповідального бізнесу (рис. 2).

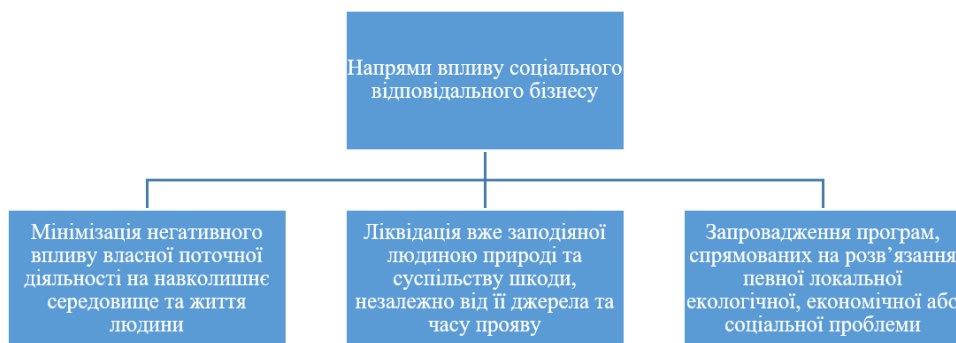

Рис. 2. Напрями впливу соціального відповідального бізнесу

Дослідження можливих проявів суб'єктами господарювання власної соціальної відповідальної позиції дозволили виокремити чотири їх основні складові:

1. Відповідальність перед суспільством за виробництво достатніх обсягів високоякісної продукції, що відповідає всім національним та світовим нормам і потребам споживача;
2. Соціальний розвиток території розташування виробничих потужностей підприємця, мінімізація наслідків екологічного впливу як можливого, так і вже здійсненого людиною;
3. Вибір та дотримання суб'єктом господарювання людиноцентристського підходу, відповідно до якого працівнику мають бути створені необхідні умови праці;
4. Захист та розвиток культурних цінностей і природного середовища території, акумулювання інвестицій у нагромадження знань й розробку інновацій, спроможних її відновити [4]

За цих умов вибір конкретної складової та їх поєднання буде здійснюватися безпосередньо керівництвом підприємства, виходячи з результатів оцінювання цілої системи умов, чинників та можливостей.

Підприємці при обґрунтуванні власної стратегії соціальної відповідальності можуть обирати будь-який з варіантів прояву своєї соціальної відповідальної позиції. М. Біггері, Д. Колуччі, Н. Доні та В. Валорі на основі проведення ринкового експерименту доводять, що у будь-якому випадку соціальна відповідальність дає як економічний, так і соціальний ефекти, тобто це одночасно є вигідним бізнесу і суспільству [5]. Водночас автори наголошують на тому, що вибір однієї і тієї є форми прояву соціальної відповідальності різними суб'єктами господарювання не дає однакового очікуваного результату. Це пов'язано з тим, що кінцевий від певних проявів соціально відповідальної поведінки бізнесу буде залежати від дії різних факторів, таких як: авторитет та конкурентоспроможність суб'єкта господарювання на ринку; розміри коштів, які можуть бути інвестованими у програми і проекти соціальної відповідальності; час, який обрано для реалізації тієї чи іншої програми; рівень професіоналізму, емпатії, креативності та внутрішньої мотивації до реалізації проектів соціальної відповідальності у керівництва та працівників суб'єкта підприємницької діяльності, які ці проекти безпосередньо реалізують на практиці.

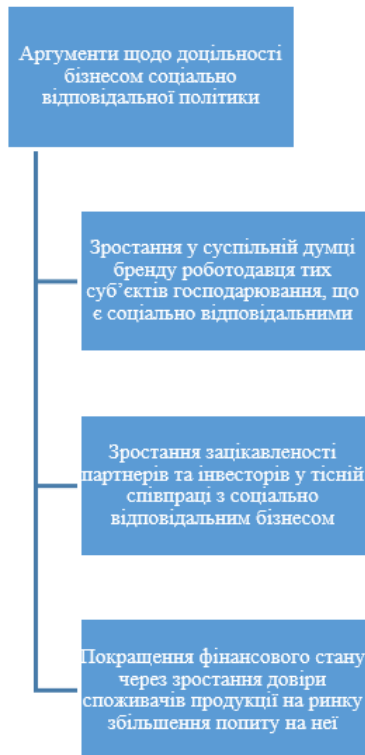

Рис. 3. Основні аргументи щодо доцільності вибору бізнесом соціально відповідальної політики дій

Незалежно від того, який напрям чи складову соціально відповідальної поведінки вибере керівництво підприємства та на який об'єкт спрямовує свої зусилля у цьому випадку, буде створено умови для реалізації на рівні як мінімум регіону чи іншого принципу сталого розвитку.

Реалізувати перший принцип (раціональність та ефективність взаємодії людини з природою) без участі бізнесу не видається можливим, оскільки саме виробничі цілі визначають зростаючі обсяги потреби у природних матеріалах та тим самим наносять не виправдану шкоду екології. Лише ставши на шлях соціальної відповідальності, бізнес зможе знайти ресурси для переведення виробництва на безпечні інноваційні технології й інвестувати у відновлення екології певного регіону та планети.

При реалізації другого принципу (максимальне збереження різноманіття природного середовища та культурного життя) програми відповідного збереження повинні мати у своїй основі значні обсяги коштів, які є у розпорядженні лише прибуткового бізнесу. Водночас слід розуміти, що такі вкладення коштів, скоріш за все, не принесуть фінансового прибутку, тому підприємство їх може здійснювати виключно на підґрунті свого добровільного обов'язку перед суспільством у межах соціальної відповідальності. А це, у свою чергу, стане умовою отримання іміджевих дивідендів.

Втілення у життя третього принципу, пов'язаного з керуванням використанням ресурсів, неможливо здійснити без активної участі бізнесу. Промислові обсяги використання у виробництві більшості ресурсів призвели до швидкого скорочення їх запасів на планеті, через що вже у найближчому майбутньому очікується їх суттєвий дефіцит. Саме тому суб'єкти господарювання вже сьогодні повинні шукати фінансові та технологічні можливості для переведення своєї діяльності на відновлювані джерела енергії й альтернативні види ресурсів, повторного використання води, що можливо здійснити у межах програм соціальної відповідальності.

Четвертий принцип пов'язаний з дотримання критеріїв раціональності, безпечності, доцільності та ефективності прийнятих рішень, залежно від рівня управління, а тому його виконання має створити сприятливе середовище для покращення рівня і якості життя людини. Особливо це є актуальним для великого бізнесу, діяльність якого через потужний вплив на навколишнє середовище, має чітко регламентуватися не лише зовнішніми, а й внутрішніми нормами та етичними принципами, що і визначає контури соціальної відповідальності.

П'ятий принцип наголошує на тому, що будь-які дії сьогодні ведуть до конкретного результату, і необхідно докладати зусиль, щоб не погіршити сценарій майбутнього розвитку людства. Саме тому стратегія розвитку будь-якого бізнесу має вже сьогодні розроблятися з урахуванням необхідності запровадження програм і технологій, які б мінімізували лію всіх агресивних та негативних факторів його впливу.

Важливою складовою частиною механізму соціальної відповідальності суб'єкта є моніторинг результатів такої діяльності, під яким у роботі розуміється систематичне спостереження, діагностика, аудит та прогнозування економічних, соціальних та екологічних результатів підприємства в контексті їх відповідності цілям сталого розвитку глобальної економіки, національним програмним документам, стандартам міжнародної звітності.

Для поглиблення наявних теоретичних положень щодо механізму соціальної відповідальності підприємства запропоновано розглядати його як сукупність технологій управління викликами середовища в системі стратегічного управління сталим розвитком

підприємством, який включає цінності, цілі і завдання, принципи, функції, напрями, рівні здійснення, методи і форми реалізації соціальної відповідальності бізнесу, що спрямовані на задоволення інтересів зацікавлених сторін, зростання вигод, мінімізацію витрат і ризиків для підприємства в довгостроковій перспективі, а також моніторинг результатів їх ефективності.

У сучасному світі, де проблеми сталого розвитку набувають все більшої актуальності, соціальна відповідальність бізнесу відіграє важливу роль у забезпеченні сталого розвитку. Дослідження показують, що бізнес, який діє соціально відповідально, здатний досягати більшої успішності на ринку, забезпечувати стабільність своєї діяльності та внести позитивний внесок у соціальне середовище.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Seliverstova L., Losovska N. APPROACHES TO THE FORMATION OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM FOR MANAGING BUSINESS SOCIAL RESPONSIBILITY. *Ekonomika ta derzhava*. 2019. No. 7. P. 13. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.7.13>
2. Мета, завдання, цілі Національної стратегії розвитку соціальної відповідальності бізнесу. *Pidru4niki*. URL: https://pidru4niki.com/83430/sotsiologiya/meta_zavdannya_tsili_natsionalnoyi_strategiyi_rozvitku_sotsialnoyi_vidpovidalnosti_biznesu (дата звернення: 20.03.2023).
3. Божкова В. В., Сагер Л. Ю. Соціально-відповідальний бізнес як один із напрямків поліпшення іміджу вітчизняних суб'єктів господарювання. *Механізм регулювання економіки*. 2019. С. 150.
4. Момот С. В. Вплив соціальної відповідальності бізнесу на реалізацію принципів сталого розвитку в регіоні. *Економічні науки*. 2022. № 64. С. 29–31.
5. 18. Biggeri M., Colucci D., Doni N., Valori V. Sustainable entrepreneurship: Good deeds, business, social and environmental responsibility in a market experiment. *Sustainability (Switzerland)*. 2022. №14 (6). DOI: 10.3390/su14063577.

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Олександр Гадинко
вчитель історії, спеціаліст.

Красноільський ліцей №3,
Чернівецька область

СУСПІЛЬСТВО І ОСОБИСТІСТЬ ЯК РУШІЙНА СИЛА ІСТОРИЧНОГО ПРОЦЕСУ (З ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО СТОРОЖИНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.)

Як відомо, рушійною силою і творцем власної історії виступає саме народ, який у своїй повсякденній діяльності створює засоби задоволення матеріальних потреб людей, що є необхідною умовою його існування та процвітання. Саме суспільство є суб'єктом історичного процесу, рушієм свого розвитку та самозбереження, творцем власного минулого, гордістю тих чи інших подій. Нерозривно з суспільством поряд з історичними процесами крокує й людина – активний учасник історичних подій та явищ, творець свого майбутнього. Людина, родина або представники роду залишають свій слід в історії життя свого народу, тієї чи іншої країни, людства в цілому. Це державні чи громадські діячі, відомі особистості, письменники, представники і керівники певних рухів, інтересів, власники тощо. Діяльність історичної особистості, як правило, має як позитивний так і негативний характер, завдяки чому формується історична пам'ять про неї. Такою особистістю була родина Флондорів зі Сторожинця на Буковині в часи Австрійської імперії та королівської Румунії, яка відіграла чималу роль в історії не лише рідного міста, а й краю в цілому. У цій статті розглянемо як суспільство і окремі особистості у Сторожинці формували історичне минуле, залишили свій слід в його історії.

Уперше в історичних джерелах Сторожинець згадується 18 лютого 1448 року в грамоті молдавського господаря Романа II (1447-1448.), який подарував село пану Петря сину Томи: «и дали есми ему одино село у нашей земли, на имя сторожинець, на серете, повише роубча. а хотар томоу селу коуда оуживало тоє село издавна» [1, р.300], [2, с.120-122], [3, с.70]. З грамоти відомо те, що в 1448р. село вже існувало та мало давні усталені межові границі [11, с.137]. Очевидно, час появи населеного пункту Сторожинець на території Буковини потрібно відносити до кінця XIV – початку XV ст. Скоріш, населений пункт виник ще за часів існування Молдавського князівства [15, с.2-3], [17, с.2], [18, с.66-68]. В 1476р. населений пункт згадується як власність Тодорахі Сорочану, який проживав тут разом зі своїми близькими родичами. У той час до кладу Сторожинця входили поселення Панка та Комарівці, які пізніше виділилися в окремі громади.

З грамоти молдавського господаря Стефана III Великого (1457-1504) від 15 березня 1490р., що написана в Сучаві, відомо про існування в Сторожинці церковного приходу. У документі йде мова про підпорядкування господарем цілого ряду церков Радівецької єпископії. Серед їх переліку знаходимо і сторожинецьку церкву: «церковъ

Сторожинецька і с попом». Відомо, що певна частина прибутку надходила до церкви святого чудотворця Миколи в Радівцях. За даними цього ж документу Сторожинець на той час відносився до Сучавської волості. У грамоті за 1575р. Сторожинець згадується вже при визначенні хотаря (межі земель села) Великий Кучурів. З документу довідуємося, що сторожинецька громада межувала з селом Великий Кучурів, який передавався у власність монастирю в Путній [5, с.101], [8, с.8-9], [19, с.64-65].

На сторінках документів 1634, 1638, 1656, 1670, 1710, 1721, 1742рр. Сторожинець виступає предметом купівлі-продажу, об'єктом власності родини Ропчанул та Сорочану. У різний час його власниками були Відрашко та Кирстя, Козак зі Сторожинця, Стефан, Олександр, Тодоряско, Василь Сорочану, Василь та Гаврило Ропчанул, Георгій Каутеш та інші. З грамот дізнаємось, що територія однойменного поселення належала громаді села Сторожинець. У XVIII ст. землі поселення з півдня межували з Ропчею (перша писемна згадка 18 лютого 1448р), на заході з Панкою (1428р.), на сході з с. Великий Кучурів (1422р.), на півночі з с. Бросківці (1448р.). На протязі всього молдавського періоду (1359-1774рр.) поселення Сторожинець належало до Сучавської волості, а його землі межували з с. Великий Кучурів та с. Бросківці. Останні вже належали до Чернівецької волості [5, с.91-92], [8, с.8-9].

В кінці XVIII – на початку XIX ст. поселення продовжувало залишатись феодално-залежним селом, розділеним на ряд частин, які належали різним власникам з родини Ропчанул та Сорочану. Про це свідчать документи 1776, 1779, 1782, 1809, 1815, 1819 та 1829рр. Відомо, що з приєднанням Буковини до Австрійської імперії в 1774р. у Сторожинці разом з с. Комарівці проживало всього 42 родини. Тут же мешкав один боярин та священник. Такі статистичні відомості говорять лише про важкий соціально-економічний стан регіону на момент приєднання цього занедбаного краю до Австрійської імперії у 1774р. Тоді жителі Сторожинця виконували різні повинності як на користь пана, так і на користь держави (1448-1774рр.). Які розміри та кількість родин мав Сторожинець у ті часи – відповісти надзвичайно важко. Щодо господарської діяльності, то згідно з грамотою 1721р. братам Сорочанам надавалась 10 частина всіх прибутків з полів, сінокосів, бджільництва, садівництва та ін. Селяни вирощували просо, пшеницю, жито, ячмінь, овес, горох, розводили корів, свиней, овець, коней, виробляли віск, мед, займались рибальством та мисливством, працювали на феодалів-землевласників по 12, а з XVII ст. – 24 дні на рік, сплачували податки та виконували різноманітні повинності на користь держави. Згідно закону Г.Гіки мешканці Сторожинця також відбували на поміщика 12 днів панщини, зобов'язані були возити дрова, підтримувати порядок в його садибі та приміщеннях. Крім того, вони сплачували феодалу десятину з усіх видів зернових культур та фруктів, здавали по одній курці та мітку пряжі. Становище селян було важким. Селяни постійно скаржилися на поміщиків. Так, в одній із скарг жителі Сторожинця скаржилися на поміщика Г.Совчана, що той вимагав повинностей більше, ніж їх було передбачено. І що через такі зухвали здирства простолюдини не мають хліба й посівного матеріалу [9, с.546-547], [15, с.2-3].

Як відомо, у першій чверті XIX ст.. на Буковині діяли загони місцевих опришків. Такий загін народних месників діяв у 1815-1830-х рр. у передгір'ї Карпат очолював його сторожинецький селянин Василь Громада. Жителі Сторожинця брали також участь у повстанському русі селян під проводом народного ватажка Лук'яна Кобилиці [13, с.6].

Селяни-кріпаки змушені були відробляти панщину та сплачувати натуральні повинності за користування лісами, пасовиськами, водоймищами та луками. За визнанням самого Георгія Флондора мешканці Сторожинця відбували 27 видів повинностей, які, звісно, не передбачалися законом Г.Гіки. І навіть потім після ліквідації кріпацтва на Буковині становище селян відразу не покращилося.

У подальші роки міграційні процеси лише посилювались, але зрештою припинилися на користь цього поселення, який розташовувався на перехресті рівнозначних доріг, мав вигідне географічне та торговельне розташування. Так, на кінець того ж таки 1774р. у Сторожинці з сусідніми Комарівцями проживало уже 35 родин. У 1815р. до Молдавії емігрувало 59 родин. Відтік місцевого населення пояснюється боязню посилення та накопичення податкового тягара нової військової окупаційної влади, а також рекрутом до австрійської армії. Проте з часом ситуація змінилася на краще. Протягом 1821-1822рр. до Сторожинця прибувають декілька молдавських родин з Тереблечі, в 1830р. словацькі родини, протягом 1830-1831рр., 160-1863рр. – польські та єврейські родини, дещо пізніше – німецькі. На 1838р. у Сторожинці мешкало 1281 чоловік. У 1847р. у Сторожинці згадуються 177 господарств. Зрештою, у першій половині XIX ст. Сторожинець все-таки зростає кількісно, як в житловому, так в господарському відношенні [8, с.9-10], [9, с.547].

Станом на 1829р. більша частина села опинилась у власності Іоанна фон Гарсте. Цей власник передав свою власність своїй дочці Катерині, яка у свою чергу була одружена з Миколою фон Флондором. З цього часу Сторожинець став місцем проживання і власністю родини Флондорів, представники якої відіграли чималу історичну роль в суспільно-політичному житті Буковини. Так, станом на 1847 рік Нижній Сторожинець належав Георгію Флондору, Горішній Сторожинець – Абі Штайнеру. Обидва поміщики володіли 6250 йохами землі (1 йох=0,575га) кращої землі, а їх селяни (понад 500 чоловік) – всього 3.250 йохами землі. Набагато пізніше Єфросинія Флондор продала частину Сторожинця єврейській родині Оренштайнів, яка на північ від села заснувала своє помістя. Помістя ж Флондорів було зведене на північно-східній околиці села. Тут же розташовувався мальовничий парк з цінних та рідкісних порід дерев[8, с.9-10], [9, с.547].

Впродовж 1848-1853рр. Шміль Шмідт та Нафталі Амстер орендували половину маєтку «Долішній Сторожинець» у власника Тодора Флондора за 3 тисячі флоринів у рік. Окрім грошей Т.Флондор щороку отримував 5 корців вівса. Орендарі повинні були заготовити і доставити йому з орендованого лісу 400 кубів сажнів деревини твердої породи (це 3120 куб.м.). У 1850р. приватними маєтками у Сторожинці володіли Ніколай Флондор та Георг Гормузакі. Коли у 1854р. Буковину було поділено на 15 повітів першим головою муніципалітету був Григорій Флондор. Станом вже на 1862р. до курії великих приватних землевласників Буковини належали Георг фон Флондор, Аба Штайнер та Йозеф Оренштайн зі Сторожинця. На час виборів 1871р. до парламенту в курії великих землевласників містечка рахувались лише Георг фон Флондор та Йозеф Оренштайн. Станом на 1907р. табулярні маєтки в місті мали той же Йоганн (Янку) та Ніколаус Флондори, Йозеф Оренштайн. У квітні 1914р. власниками маєтків північної частини Буковини були Самуель Оренштайн та д-р Оскар Бруно з Горішнього Сторожинця. А в 1916р. під час перебування краю під російською військовою адміністрацією свої маєтки у Сторожинці залишили Вольф Тітінгер та Самуель Оренштайн [6, с.249, 251, 254, 257, 259], [7, с.72-74]. Ці землевласники володіли великою кількістю землі і кращою для обробітку,

натомість селяни – гіршою. Так, станом на 1847р. ці два поміщики володіли 6820 йогами кращої землі, а понад 500 підлеглих їх селянських дворів лише 3250 йогами гіршої землі. Якщо у 1847р. було 177 селянських господарств, які мали до 5 йохів землі, то у 1865р., тобто після скасування кріпацтва, їх було уже 277. Кількість халупників відповідно зросла з 47 до 60. У 1898р. у Сторожинці усе землеволодіння становило 5811 га., де 3809 га. було велике, а 1922 га. – дрібне землеволодіння. Така ситуація виглядала з лісом, водоймищами, пасовиськами та луками. Не диво, що селяни постійно скаржилися на великих землевласників за порушення ними норм землекористування відносно підлеглої категорії населення. У державному архіві Чернівецької області знаходяться сотні скарг та заяв поданих до суду на своїх поміщиків. Певна річ, за наявності великого землеволодіння товарно-грошові відносини у сільському господарстві розвивались дуже повільно. Їх гальмували низький рівень агротехніки, невирішеність на законодавчому рівні багатьох спірних питань з приводу спільного користування земельних угідь (сервітутів). Господарювання велося екстенсивними методами за рахунок розширення посівних площ, вирубки і викорчування лісу, і це, зрозуміло, не приносило відчутних результатів. На такому ж самому рівні розвитку перебувало й скотарство. Кращими в агротехнічному відношенні перебували німецькі господарства.

Безперечно, скасування кріпацтва, запровадження нових форм суспільно-економічних відносин, повільне поширення товарно-грошових відносин все-таки сприяло економічному зростанню містечка і, як правило, приросту населення. Застосування владою міграційного та суспільно-політичного інструментарію значно поживало господарський розвиток містечка, у якому вже на 1869р. мешкало 3831 житель та числилось 636 будинків. У 1880р. тут вже проживало 4852 мешканці, у 1890 – 5674 жителі. На 1900р. населення Сторожинця складало 6673 мешканця, у 1901р. досягло 7 тис. чоловік. У 1910р. разом з передмістями кількість населення Сторожинців всього складала 10 353 жителя, з них 5 072 чоловічої та 5 281 жіночої статі. В місті нараховувалося 1965 будинків. Підсумовуючи статистичні дані, слід сказати, що населення Сторожинця зросло протягом 1861-1910рр. з 2,8 до 10,4 тис. чол. [6, с.164].

Скасування кріпосного права на Буковині 9 вересня 1848р. сприяло зародженню в 60-80-х роках XIX ст. ринкових відносин у сільському господарстві, поширенню товарно-грошових відносин, ремесел та промислів (бондарство, столярство, чинбарство). Зокрема, в 1872р. у містечку з'явилася перша парова машина, з 1890. цегельний завод, 2 гуральні, 2 лісопильні, 2 млини, відгодівельний пункт, парова на 17 та водяна машина на 17 кінських сил. В 1889р. у Сторожинці почав працювати свій лісопильний завод (філія) відомої будапештської фірми «Леопольд фон Поппер». Тут же функціонував невеликий шкіряний завод, діяла філія фірми по виробництву швейних машинок «Зінгер» (представник фірми Б.Матеяса), підприємство братів Гехтів (виробництво мила та інших виробів з жиру), невелика фабрика Сокальського по виготовленню капелюхів [6, с.134], [8, с.11-12]. Проте, поряд з економічним розвитком містечка відбувались і суспільні зрушення та потрясіння. Частина населення Сторожинця завжди перебувала у пошуку роботи, в тому числі і закордоном, як це було на початку XIX ст., інша частина працювала на пана. Еміграція завжди тривала. Так, тільки за 1899-1900 рр. із Сторожинця до Америки емігрувало 82 чол., до Туреччини – 7 чол. Тим не менш, містечко розвивалось, з 1900р. перейшло у розряд містечок, а з 21 травня 1904р. – у розряд міст краю. Тодішнє

населення займалося землеробством, скотарством, торгівлею, різними ремеслами і промислами. За переписом 1910р. у місті нараховувалося 535 ремісників та 304 торговці. Роки Першої світової війни (1914-1918рр.) значно погіршили соціальний та економічний стан міста, який він досяг до 1914р. та більше не був таким у повоєнні роки. Яскраві свідчення про повоєнний стан міста залишив видатний буковинський історик-краєзнавець Григорій Піддубний (1886-1937рр.): «Особливо інтересна доля Сторожинця, міста» тим, «що, не дивлячись на мале населення (12.000), мало перед війною надзвичайно культурний вигляд: були комунальні зисковиті підприємства, тартак, сиротинець (притулок для сиріт) для дітей усіх національностей, свої театри, пречудовий парк, майдан для спорту, гарні пішоходи й добре бруковані вулиці, електрика, водопровід та каналізація, лікувальна купальня й прегарний будинок гімназії, позичкова каса й т. д. З приходом нової влади й жерента, що заступив місце усуненого бургомистра-німця, почав занепадати комунальний добробут: лікувальні купелі завалилися, пішоходи, вулиця, електрика, водопроводи, тартак, рухоме майно, гімназія, сиротинець, парк, гімнастичний майдан-все випродано за гроші або розкрадено, або вщент зруйнувалося, або стало негодящим для вжитку, і сьогодні Сторожинець уже не пригадує міста центральної Німеччини, але велике неохайне село країни, що не вийшла з доби аграрного й назадняцького господарства» [12, с.114].

У листопаді 1918р. закінчилась Перша світова війна, розпалась Австро-Угорська монархія, Сторожинець зайняли румунські війська, край увійшов до складу нової держави – Королівської Румунії згідно нових міжнародних та міждержавних договорів (Сен-Жерменська мирна угода від 9 грудня 1919р., Севрська мирна угода від 20 серпня 1920р. та Паризький протокол від 28 жовтня 1920р.). Тоді одним із ідеологів та активних діячів за приєднання Буковини до Румунії виступив відомий громадсько-політичний діяч краю і уродженець Сторожинця Янку Флондор (03.08.1865-19.10.1924рр.) [6, с.225-227], [16, с.2-3]. Після смерті свого батька Іоанна 1892р. отримав у спадок маєток і землі у Сторожинці, був одружений з Оленою Зотта, мав четверо дітей. Янку Флондор закінчив юридичний факультет Віденського університету, з 1880-хрр. залучений до політичного руху молодих румунів краю, де швидко став їх лідером та активним учасником суспільно-політичних процесів Буковини. У 1898р став головою Румунської Національної партії Буковини, згодом – Національної Популярної партії, а також членом фракції великих землевласників парламенту Буковини. З початком Першої світової війни за свої політичні сепаратистські погляди, репресії з боку австрійської імператорської влади, за співпрацю з російською військовою владою був обвинувачений у державній зраді, але уникнув покарання завдяки терміновому втручання членів румунської Імператорської Ради та інших високопосадовців краю (губернатора герцогства Буковини). У 1918р. очолив «Рух за національне визволення румунів Буковини» і у жовтні-листопаді того ж року доклав чималі зусилля задля приєднання всієї Буковини до Румунії. 12 листопада 1918р. румунська армія вступила у північну частину краю. Наприклад, у Сторожинці – спадковій власності барона Янку Флондора, член «румунської національної ради» К.Кляйн, якому було доручено влаштувати святкову зустріч, залишив такі свідчення тих подій: «Близько 9-ої години вечора прибув загін... і з розгорнутим триколовим прапором промаршував головними вулицями Сторожинця. Віконниці були зачинені, штори спущені, на вулиці – жодної живої душі. З великими труднощами було примушено одного власника відчинити ресторан, щоб

почастувати офіцерів. Сповістив кількох румун про прибуття цього загону, однак окрім пана Георга Жемна ніхто не прийшов». Очевидно по інакшому у Сторожинці не могло і бути, оскільки перед цими подіями Янку Флондор був вигнаний із Сторожинця і ніхто, мабуть, не хотів його повернення. За свідченням цього ж К.Клайна тільки він сам один вітав прибуття поїзда з румунськими військами на станцію в Глибоку [14, с.114], [22, с.198]. За справу приєднання Буковини до складу Румунії Янку Флондор ще за життя був нагороджений королем Румунії Фердинандом I (1914-1927рр.) Великим Хрестом у 1918р. У Чернівцях найбільш престижна вулиця панська стала називатися вулицею Янку Флондора (з 1919р.). Так само у Сторожинці вул.Ропчанська стала вулицею Янку Флондора, а саме місто Сторожинець у 1919р. було перейменоване у Флондорень, проте нова назва не прижилася... [13, с.7-8], [20, с.57]. Я.Флондор був людиною неординарною та амбітною... Із-за розбіжностей з тимчасовою адміністрацією 15 квітня 1919р пішов з усіх постів у відставку та проживав у своєму маєтку у Сторожинці. 5 травня 1923р. кореспонденція газети «Гласул Буковіней» повідомила неймовірну новину про поміщика-демократа зі Сторожинця Янку Флондора, який б'є селян. Справа полягала у тому, що Я.Флондор перекрив дорогу та заборонив напувати худобу у річці Сірет, через що селяни почали скаржитися на нього сторожинецькому примарю. У відповідь Я.Флондор не лише виступив з гарною промовою перед селянами, а й потім почав на них кричати, а декого з них і навіть бити. Свідками цього інциденту були сторожинецький примар Іоан Заня, бухгалтер поміщика Ісидор Шпербер, службовець з контори дідача пані Бондарюк, слюсар Роберт Кичера, власне селяни Микола Іон Харага, Ілліє Харага, Теодор Харага і Георгій Харага. У подальшому міський голова мав розібратися з тим, чи були дії Я.Флондора правомірними, люди ж – оцінити вчинок поміщика [4, с.226-227], [16, с.2-3]. Помер Янку Флондор у Сторожинці в 1924р. Був похований новою румунською владою з великими почестями в сімейному склепі на подвір'ї церкви на Майдані у Сторожинці. Після його смерті маєток успадкував його старший син Шербан Флондор. Це був дипломований спеціаліст по агрокультури, одружений з донькою відомого румунського політика Кантакузіно. Другий син Нягое був комерсантом, помер у румунській в'язниці. Третій син Мірча студіював юриспруденцію у Відні. Загинув під час нещасного випадку на полюванні у власному помісті. Єдина донька Янку Флондора, Маріца Флондор вийшла заміж за професора Чернівецького університету Г.Куза. Жила в Яссах. Померла перед Другою світовою війною.

Флондори мешкали у Сторожинці – спадковій власності своїх дідів – до червня 1940р. Сліди маєтку Флондорів сьогодні можна побачити по вул. О.Кобиланської,25. Власне його маєток не зберігся. Він був зруйнований у 1940-х рр. Залишились лише господарські споруди. Сьогодні на території маєтку та однойменного парку (з 1964р.) розміщується Сторожинецький ліцей №1 (колишня школа-інтернат). Відомо також, що родина Флондорів своїм коштом свого часу побудувала великий православний храм у Сторожинці. І, дійсно, найбільшою православною церквою міста є храм святого Георгія (Юрія), розташований на сьогоднішній вулиці ім. Т.Шевченка. За даними документів церква вже існувала в 1829-1830рр. і була зведена на кошти Катерини Гарсте, дружини Миколи Флондора. У сучасній літературі роком будівництва вважається 1888р. [5, с.104-105], [21, с.316]. У цій церкві з самого початку і до 1940р. пройшли три покоління родини Філієвічів, які провадили тут службу Божу. Наприклад, тривалий час

священнослужителем тут був Николай Філієвич (1850р.н.), хористом Георгій Пожого (1863р.н.). Достеменно відомо також, що німецькі, польські колоністи викупували земельні ділянки у Флондорів з метою спорудження своїх культових споруд. І це було дійсно так. Православні священики мали власного кооператора та церковного хориста. У новій церкві служба Божа правилась по неділях та у великі свята для громади. Спостерігалась напрочуд чудесна картина, коли румунські селяни і селянки у своєму національному вбранні ходили до церкви. На протязі всього часу існування богослужіння в храмі велися на церковнослов'янській та румунській мові. Церква була духовним осередком румунської общини міста. Храмовий день церкви відзначали 6 травня. Св. Юрійівська церква – пам'ятка архітектури регіонального значення, збудована у стилі історизму. Сьогодні храм розташовується по вул. Т.Шевченка,32.

Підсумовуючи вищевикладене слід сказати, що суспільство завжди було основним рушієм історичних процесів, творцем свого минулого та прагнуло до кращого, долаючи всі труднощі і складнощі соціальних, економічних та політичних відносин. Важливу роль в історії міждержавних, етнічних, культових та культурних відносин посідають також особистості, чие життя припало на буремні роки. Саме особистість є суб'єктом історії і стержнем історичних подій та явищ, творцем власного історичного минулого, пам'яттю суспільства. Кордони і держави змінюють один одного, трансформуються і дають нові поштовхи для подальших роздумів та досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Costachescu M. Documente moldovenesti inainte de Stefan cel Mare. - Iasi: Viata Romaneasca, 1932. – Vol.II. - 650p.
2. Молдавия в эпоху феодализма. Славяно-молдавские грамоты 15-16 вв. – Кишинев: Штиинца. -1978.-Т.2. – 448с.
3. Уляницкий В.А. Материалы для истории взаимных отношений России, Польши, Молдавии, Валахии и Турции в 14-16 вв. Сборник документов. – М.: Университетская типография. – 1887. – 244с.
4. Боротьба трудящих Буковини за соціальне й національне визволення і воз'єднання з УРСР. Зб. док. і мат. 1917-1941рр. – Чернівці: Облвидав, - 1958. – 451с.
5. Антошкіна Л. Особливості буковинського пограниччя: історія культурного полілогу: монографія/Лідія Антошкіна, Олександр Гадинко, Гелена Красовська, Петро Сигеда, Олексій Сухомлинов. – Донецьк: вид. «Ноулідж», 2010. – 237с.
6. Ботушанський В. Сільське господарство Буковини (друга половина XIX – початок XX ст.) – Чернівці: Золоті литаври, 2000. – 340с.
7. Буковина. Історичний нарис. – Чернівці: Зелена Буковина, 1998. – 416с.
8. Гадинко О. Сторожинець: мандрівка крізь віки. – Чернівці: Прут, 2013. – 208с.
9. Історія міст і сіл Чернівецької області – К.: УРЕ АН УРСР, 1969. - С.546-558.
10. Карпенко Ю.В. Топонімія Буковини. – К.: Наукова думка, 1973. - 238с.
11. 11.Квітковський Д., Бринзан Т., Жуковський А. Буковина, її минуле і сучасне. – Париж-Філадельфія-Детройт: Зелена Буковина, 1956. –967с.
12. Піддубний І.Буковина, її минуле й сучасне: суспільно-політичний нарис із малюнками і мапою Буковини. – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. -216с.
13. Речмедін А.П. Сторожинець. – Ужгород: Карпати, 1977. – 63 с.

14. Романець О., Михайлина П.В. – Неспроможність буржуазних і буржуазно-націоналістичних фальсифікацій історії радянської Буковини. – К.: Наукова думка, 1987. – 231с.
15. Малишко В.М. Сторожинець//Радянське село. – 1967. – 15 квітня
16. Малишко В.М. Сторожинець // Радянське село. – 1967. – 18 квітня
17. Тимошук Б.О. Знай і вивчай свій рідний край // Радянське село. – 1963. – 13 червня.
18. Демченко В., Гадинко О. До питання про походження міста Сторожинець // Буковинський історико-етнографічний вісник. – Чернівці: Місто, 2000. – С. 66-68.
19. Гадинко О.О. Місто Сторожинець: культова мозаїка населеного пункту у давнину // Кожолянківські читання: збірник матеріалів І Міжнародної науково-практичної конференції, м.Чернівці, 14 червня, 2023р. / Чернівці. – 2023. – С. 63-67
20. Гадинко О.О. Минуле Сторожинця за археологічними та історичними матеріалами: молдавський період (1359-1774рр.) // Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації. Матеріали VI Міжнародної наукової конференції (8-9 грудня 2023р. м.Суми) у 2 ч. – Суми: ФОП Цьома С.П., 2024. - Ч.1 – С.54-60
21. Яремчук С. Православна церква на Буковині у радянську добу (державно-церковні взаємини). – Чернівці: Рута, 2004. – 352с.
22. Liebenwein D. Storozynetz. Buchenland – Bukowina. Beschreibung und Erinnerungen. – Darmstadt: 1983. – 206s.

МЕДИЧНІ НАУКИ

Кокус В.В.,

головний бібліотекар,

Наукова бібліотека імені Гордія Палія

Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова

ОЛЕКСАНДР КОСТЯНТИНОВИЧ СУДОМИР – ОРГАНІЗАТОР І ПЕРШИЙ ЗАВІДУВАЧ КАФЕДРИ ПСИХІАТРІЇ ВІННИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО МЕДИЧНОГО ІНСТИТУТУ

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова упродовж всієї своєї славетної 100-річної історії об'єднував навколо себе найкращі науково-педагогічні кадри. У 1935 р. для організації кафедри психіатрії та судової медицини до Вінницького державного медичного інституту з Києва був запрошений відомий психіатр О. К. Судомир.

Народився Олександр Костянтинівич Судомир 18 грудня 1900 р. в Санкт-Петербурзі. У 1919 р. закінчив Київське реальне училище. Наступного року вступив до Київського медичного інституту, який закінчив у 1925 р. [9]. Під час навчання протягом двох років працював у Київській санітарно-епідеміологічній станції, звідки був звільнений у зв'язку із скороченням штатів. У 1925 р. продовжив трудову діяльність на посаді лікаря-психоневролога у Київському інституті вдосконалення лікарів. Упродовж 1927-1928 рр. працював у клініці нервових хвороб Київського державного психоневрологічного інституту. У 1927 р. в журналі «Современная психоневрология» було опубліковано статтю О. К. Судомира «К казуистике и сущности гомосексуальности». У публікації автор розглянув ендокринологічну теорію гомосексуальності і прийшов до висновку, що складність вирішення цього питання залежить від трьох аспектів – соматичного, статевого та психічного. Вчений підкреслював відсутність єдиного психологічного розуміння сутності цього явища, яке б пояснювало всі його випадки [3].

У 1928 р. О. К. Судомир продовжив трудову діяльність у Київському інституті науково-судових експертиз на посаді асистента судово-психіатричної секції. Упродовж 1928-1931 рр. навчався в аспірантурі цього інституту. Після її закінчення був переведений на посаду старшого наукового співробітника. Одночасно працював на посаді асистента, а згодом завідувача психіатричної клініки Київського інституту науково-судових експертиз, яка розташовувалась у в'язниці м. Києва.

У 1928 р. О. К. Судомир опублікував статтю «Изменение психики при опухолях мозга», в якій розглянув вплив пухлин на психічні процеси людини. На думку автора, значний вплив на психіку має внутрішньочерепна гіпертензія, яка досить часто супроводжує пухлини головного мозку. О. К. Судомир стверджував, що пухлини, які розташовуються в основі головного мозку, а також в ділянці гіпофізу досить часто викликають симптоми психічних захворювань. Це пов'язано з тим, що тут знаходиться низка важливих ділянок мозку для перебігу психічних процесів. Порушення психічних функцій відбувається також при розташуванні пухлин у ділянках мозку з щільною концентрацією асоціативних нервових волокон. За даними О. К. Судомира, психічні розлади при пухлинах мозку клінічно дуже різноманітні і можуть бути віднесені до групи симптоматичних психозів при органічних ураженнях головного мозку [4].

З 1928 р. О. К. Судомир за сумісництвом працював викладачем Всеукраїнської школи командного складу міліції та карного розшуку, де викладав курс кримінальної психології та психопатології. У 1929 р. було видано друком конспект лекцій з цього предмету. У 1932 р. О. К. Судомир видав підручник «Короткий курс судової психології та психопатології для працівників дізнання, слідства та суду», в якому матеріал був викладений у доступній читачеві формі. Головна мета цієї праці – допомогти працівникам правоохоронних органів та суду ознайомитись з психологічними та психопатологічними аспектами роботи слідства. Акцент у виданні було зроблено саме на практичну діяльність судово-слідчих працівників. Розділи підручника, присвячені методикам проведення судово-психіатричних експертиз, були написані на основі власного досвіду роботи автора. При підготовці книги було використано чимало прикладів із судових справ Київського інституту науково-судових експертиз (секція кримінально-психологічних та психопатологічних досліджень). Підручник не втратив своєї актуальності і дотепер [8]. Наприкінці 1920-х – на початку 1930-х років О. К. Судомир також викладав лекції у Київському медичному технікумі та у навчальних закладах юридичного профілю.

У 1929 р. була опублікована стаття О. К. Судомира «Расщепление речи при шизофрении». В ній автор дійшов до висновку, що для мовлення хворих на шизофренію характерна правильна синтаксична структура речення при відсутності смислового зв'язку між його елементами. Порушення мови при шизофренії відрізняються від мовних розладів при афазії. З лексичної точки зору у хворих на шизофренію спостерігається явище патологічного словотвору – утворення неологізмів. Отже, на думку О. К. Судомира, при цьому захворюванні порушується переважно лексико-семантичний рівень мовлення [5].

У 1935 р. О. К. Судомир очолив кафедру психіатрії Вінницького державного медичного інституту. В ці роки багато працював над проблемами судової психіатрії, діагностики та лікування психопатій. Кафедра керувала науковою роботою Вінницької психіатричної лікарні, систематично проводила конференції, клінічні огляди хворих. О. К. Судомир був прекрасним педагогом, його лекції з психіатрії мали велику популярність у студентів. У 1935 р. за постановою Центральної кваліфікаційної комісії Народного комісаріату охорони здоров'я отримав вчене звання в. о. професора. Одночасно за сумісництвом працював в. о. завідувача кафедри судової медицини Вінницького державного медичного інституту (1936-1939) [2].

Наукові інтереси О. К. Судомира зосереджувались на різних теоретичних і практичних проблемах кримінальної психології та психіатрії. У 1936 р. вийшла стаття О. К. Судомира «Судебно-психиатрический анализ половых преступлений, совершенных в отношении детей». Автор проаналізував ряд випадків педофілії, з якими зустрічався під час роботи у Київському інституті судово-медичної експертизи та на кафедрі психіатрії Вінницького державного медичного інституту. Судово-психіатричні дослідження довели, що майже всі особи обвинувачені у педофілії, на момент скоєння злочину усвідомлювали свої дії і тому є осудними. На думку О. К. Судомира, їх злочинні дії зумовлені не важкими розладами свідомості чи психічними захворюваннями, а патологічними рисами характеру або соматичними проблемами [6].

У 1937 р. побачила світ стаття науковця «Про термінологію і висновки в експертизах по дослідженню почерку», яка була опублікована у збірнику «Криміналістика і науково-

судова експертиза» (випуск 1). Впродовж 20-х–30-х років ХХ ст. співробітники Київського інституту науково-судових експертиз проводили судово-медичні дослідження кісток, м'яких тканин, крові, частин трупа, біологічних рідин організму людини тощо. Секція, в якій працював О. К. Судомир, проводила кримінально-психологічні, психопатологічні та психіатричні дослідження правопорушників. Наукові результати відображалися в підготовці методик експертиз, розробці методів і прийомів дослідження окремих об'єктів та ін.

У довоєнний період О. К. Судомир досліджував організацію судово-психіатричної роботи в Україні, розробляв методи лікування шизофренії шляхом переливання крові, вивчав соціальну небезпеку психічнохворих для оточуючих. Окрема праця була присвячена опису вбивств, які були здійснені психічно хворими особами. Значну увагу вчений в цей час приділяв вивченню психологічних рис свідків, особливостей психоневрологічної експертизи в умовах амбулаторного дослідження, розробці критеріїв встановлення неосудності. Неабиякий інтерес мали публікації О. К. Судомира, присвячені психології манії переслідування, особливостям статевих злочинів, симуляції психічних захворювань та методів її виявлення.

У липні 1941 р. Вінницьким обласним військоматом О. К. Судомир був мобілізований до лав Червоної армії. Був головою армійської військово-лікарської комісії управління польового евакуаційного пункту № 208 53-ої Армії. Мав військове звання майора медичної служби. Проходив службу на Степовому, Північно-Західному, Південно-Західному, 2-му Українському фронтах. Регулярно відвідував шпиталі для легкопоранених, очолював шпитальні комісії та забезпечував своєчасну виписку бійців і командирів, які одужали. Завдяки цьому забезпечував здоровим контингентом діючі частини армії. Був нагороджений двома орденами Вітчизняної війни II ступеня, медалями «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.» (1945), та «За перемогу над Японією» [10].

Під час Другої світової війни О. К. Судомир вивчав проблеми діагностики та лікування глухонімоти внаслідок повітряної контузії. На його думку, глухонімота – це істерична реакція та функціональний розлад, навіть у тих випадках, коли виникає на фоні стресу мозку. Вчений вважав, що її лікування необхідно розпочинати якомога раніше, ще в армійських шпиталях першої лінії. Методи лікування – психотерапія, лише в окремих випадках виникає потреба в застосуванні лікарських засобів [7].

У 1946 р. Міністерство охорони здоров'я УРСР направило О. К. Судомира до м. Станіслав (нині Івано-Франківськ) для організації обласної психоневрологічної лікарні і кафедри психіатрії у новоствореному Станіславському державному медичному інституті (нині Івано-Франківський національний медичний університет). Це завдання він успішно виконав – організував лікарню, кафедру і в подальшому психоневрологічний диспансер. Ще однією заслугою Олександра Костянтиновича було створення першого колективу кафедри. Він заклав основи організаційно-методичної бази та організації педагогічного та лікувально-діагностичного процесу [1].

У 1948 р. О. К. Судомир захистив докторську дисертацію «Про симуляцію психічних захворювань», яка добре відома широкому загалу психіатрів та судових лікарів. Ця праця не втратила своєї актуальності і дотепер. Того самого року О. К. Судомиру було присуджено науковий ступінь доктора медичних наук, а згодом і вчене звання професора [10].

Всі наступні роки О. К. Судомир продовжував працювати на посаді завідувача кафедри психіатрії, упродовж 1950–1951 років був деканом факультету Станіславського державного

медичного інституту і брав активну участь в організації психоневрологічної допомоги в Івано-Франківській області, яка раніше була малодоступною для більшості громадян [1].

У 1950-х роках О. К. Судомир вивчав проблему лікування шизофренії медикаментозним сном, дослідив функціональну активність щитовидної залози у хворих на шизофренію під впливом радіоактивних ізотопів йоду, розглянув етіологію, патогенез та механізм розвитку реактивних психозів, визначив поняття симуляції психозу. У 1956 р. в Івано-Франківську вийшла друком праця вченого «Про суть снів та сновидінь».

Працюючи в Станіславському медичному інституті, О. К. Судомир мав повагу серед студентів та колег за високий рівень викладання психіатрії на лекціях і практичних заняттях. Діяльність вченого в цей період охоплювала широке коло питань – переважно загальної психопатології, криміналістики, судової психології та психіатрії, яким він присвятив понад 30 наукових праць. За трудові заслуги був нагороджений Орденом Трудового Червоного прапора.

Пішов із життя Олександр Костянтинович Судомир 18 березня 1957 р. після тривалої та важкої хвороби [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александр Константинович Судомир : [Некролог] // Журнал неврологии и психиатрии им. С. С. Корсакова. – 1958. – № 4. – С. 510–511.
2. 120 років тому народився Судомир Олександр Костянтинович // ВНМУ ім. М. І. Пирогова: ювілеї, події, дати – 2020 : календар знаменних і пам'ятних дат / уклад. О. А. Юрчишина, В. В. Кокус. – Вінниця, 2019. – С. 138.
3. Судомир А. К. К казуистике и сущности гомосексуальности / А. К. Судомир // Современная психоневрология. – 1927. – № 11. – С. 371–377.
4. Судомир А. К. Изменение психики при опухолях мозга / А. К. Судомир // Труды клиники нервных болезней Киевского государственного института для усовершенствования врачей. – Киев, 1928. – Т. 1. – С. 395–418.
5. Судомир А. К. Расщепление речи при шизофрении / А. К. Судомир // Современная психоневрология. – 1929. – № 6/7. – С. 514–519.
6. Судомир А. К. Судебно-психиатрический анализ половых преступлений, совершаемых в отношении детей / А. К. Судомир // Сборник научных трудов Центральной больницы Киевских МЗ. – Киев, 1936. – Т. II. – С. 82–94.
7. Судомир А. К. Истерические реакции и притворное поведение / А. К. Судомир // Невропатология и психиатрия. – 1943. – № 5. – С. 77.
8. Судомир О. К. Короткий курс судової психології та психопатології для працівників дізнання, слідства, суду / О. К. Судомир. – Х. ; К. : Медвидав, 1932. – 154 с.
9. Судомир Олександр Костянтинович // Біографічний словник професорів та завідувачів кафедр Івано-Франківської державної медичної академії (1945-1995). Івано-Франківськ, 1995. – С. 172.
10. Судомир Олександр Костянтинович // Війна пройшла по їхніх долях. Книга пам'яті Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова : в 2 ч. / уклад.: О. А. Юрчишина, М. Г. Домненко, В. В. Кокус. – Вінниця, 2021. – Ч. 1 : 3 інституту – на фронт : проф.-викл. склад, випускники, студенти та співробітники – учасники Другої світової війни. – С. 138–139.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Дика Оксана Ігорівна,

студентка III-го курсу спеціальності «Початкова освіта»

dyka.o@brodypk.ukr.education

Науковий керівник: викладач-методист

Свиріпа Людмила Кирилівна,

svyripa@brodypk.ukr.education

Комунальний заклад Львівської обласної ради

«Бродівський фаховий педагогічний коледж

імені Маркіяна Шашкевича»

ГРУПОВА РОБОТА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НУШ

Анотація. У статті висвітлено сутність роботи в групах, з'ясовуються переваги та недоліки даної форми організації навчання. Акцентується увага на вирішенні проблем, що виникають під час використання технології, рекомендуються завдання, що спрямовані на комунікацію вмінь і навичок співпрацювати в колективі.

Ключові слова: Робота в групах, комунікація, зменшена модель суспільства, НУШ.

Постановка проблеми. Часто у вчителів початкових класів виникають труднощі при організації групової діяльності на уроках, так як деякі учні відмовляються співпрацювати з іншими.

Мета – підготувати майбутніх вчителів початкової школи до організації роботи в групах, щоб вона пройшла вдало та ефективно.

Виклад основного матеріалу. Робота в групах допомагає згуртувати дітей над продуктом спільної діяльності. Під час цієї роботи діти навчаються взаємодіяти один з одним, прослуховуються до думки інших і висловлюють власну. Здавалося б усе легко та просто. Проте багато педагогів зіштовхуються з певними труднощами при організації даної форми роботи. Інші – навпаки – запевняють, що усе легко. Тож давайте спробуємо розкрити цю форму роботи.

Робота в групі полягає у тому, щоб навчити дітей взаємодії. Адже їх група, яка може складатися із 3-6 чоловік, це модель суспільства. Так як у суспільстві є активні та пасивні люди, таке саме явище ми можемо прослідкувати й у групах. У процесі роботи в групах зразу можемо побачити дитину, яка проявляє лідерські якості. Також будуть і ті діти, які не будуть або не хочуть брати участь у спільній роботі. Як діяти вчителю, щоб забезпечити всім школярам рівну роботу? Чи варто залучати дітей, які не хочуть працювати, чи можливо їм варто дати інше завдання?

Вчителі зіштовхуються часто з проблемою формування груп. Адже одні учні хочуть працювати з одними дітьми, інші ж – бачити поруч із собою їх не бажають. Виникають сварки. Є два шляхи вирішення: об'єднувати дітей за певними картками, які вони можуть витягати у випадковому порядку, або дозволити дітям самостійно формувати команду. Так як діти часто хочуть працювати з тими, з ким дружать, вони працюють з тими, хто їм

близький за розумовими здібностями. Формування груп вчителем за допомогою карток, які діти витягнуть у випадковому порядку, дає можливість кожного разу вчитися співпрацювати з різними людьми. Розвиватимуться комунікативні навички, зміцнюються дружні відносини у класі, проявляються вміння чути, поважати і дослухатися до думки інших.

Які ж позитивні аспекти роботи в групах?

1. Робота в групах – зменшена модель суспільства. В більшості випадків, як дитина поводить себе в групі, так вона буде поводитися і в житті. Наприклад, якщо вона проявляє лідерські якості, активно виконує усі завдання, намагається взяти на себе більше обов'язків, ніж інші, значить так вона буде поводитися у житті. Якщо дитина не активна, відгороджується від усіх, відмовляється працювати, отже, так в більшості випадків вона буде діяти і в суспільстві.

2. Діти чують думку інших і висловлюють власну. Саме робота в групах дає змогу дітям обговорити одну і ту ж саму ситуацію з різних сторін. Адже кожна думка особлива, неповторна і має право на існування. Діти навчаються адекватно сприймати думку інших, аналізувати її і висловлювати власне бачення даної ситуації.

3. Проявляються лідерські якості.

4. Розвиток комунікативних навичок [5].

Але ж які недоліки роботи в групах? Основна причина – відсутня залученість усіх учасників до спільної роботи.

1. Не всі учні активно беруть участь в роботі. Тут є багато причин і ось деякі з них:

Тип темпераменту. Кожна дитина особлива і в кожній свій характер. Тому іноді відбувається невідповідність темпераментів та невміння порозумітися, що приводить до незлагодженої роботи в командах.

Індивідуальний темп роботи. Процеси мислення та темп роботи кожної дитини індивідуальні. Хтось працює швидко і знає правильну відповідь, а хтось працює повільніше, але також може відповісти правильно. Часто при роботі в групах школярі з повільнішим темпом роботи беруть меншу участь, так як завдання в групі передбачені на час, і діти, які швидше зорієнтувалися, беруть усю роботу на себе, не залучаючи інших.

Різне бачення робочого процесу і результату. Так як усі учні мають власну думку і свою картину бачення алгоритму виконання завдання, у них можуть виникати неприязнь, конфлікти, суперечки. За таких умов робота не буде злагоджена, і буде хоча би одна дитина, яка відмовиться від спільної діяльності.

Неприязнь до учасників групи. Кожен має свій характер, певні вподобання та своє ставлення до інших людей. І якщо у групі буде двоє дітей, які конфліктують між собою, злагодженої роботи можна не чекати, адже кожен із них буде проявляти лідерські якості та не захоче співпрацювати з іншими.

Відсутність настрою. Здавалося би така дрібниця, але якщо дитина прийшла до школи у поганому настрої, вона просидить весь урок мовчки і відмовиться працювати, адже обставини бувають різні, тим більше у наш непростий час.

2. Важко визначити рівень знань кожної дитини. Так як діти працюють у групі, вчитель не знає, скільки яка дитина доклала зусиль до отриманого результату. Тому вчителю важко визначити та оцінити рівень знань кожного учня.

3. Категорична відмова дитини працювати у групі. Дана проблема може виникати через несприятливі стосунки в колективі, поганий настрій учня. У даному випадку вчителю слід з'ясувати причини поведінки учня та план залучення його до роботи із класом.

Проблеми організації роботи в групах.

На уроках української мови в НУШ в 1-4 клас можна і треба вводити групову роботу. Проте не так легко організувати даний вид діяльності.

По-перше, групова робота найкраще реалізовується, коли розміщення парт зручне дітям. Тобто, кожен має вільний доступ до обговорення завдань і його виконання.

По-друге, постає наступна проблема – формування груп. Є кілька варіантів: за бажанням дітей, за вибором лідера, у випадковому порядку. Але у жодному випадку не варто об'єднувати в одну групу розумово слабких дітей, так як головна мета роботи в групах – комунікація і збагачення досвідом, а в даному випадку цього не відбудеться. Об'єднавши розумово сильніших і слабших, ми побачимо, як слабші діти переймають знання та досвід від сильніших. Тому все ж таки способи формування груп треба завжди чергувати, щоби забезпечити комунікацію усіх учнів один з одним.

По-третє, в більшості випадків вчителі оцінюють лише результат роботи в групі, але не процес. Не приділяється достатньо уваги тому, як саме діти дійшли до такого результату, не з'ясовуються причини, не перевіряється, яких рис та здібностей розвинули та виховали у себе діти під час групової роботи.

Як бути, коли дитина відмовляється працювати в групі?

У даній ситуації причин багато, і найчастіше учень вам їх не назве. Намагатися дізнатися у нього – буде тільки гірше, адже він не збирається ділитися ними. Особливо важко бути з першокласниками, які можуть засмутитися лише тому, що хочуть додому. Для них змінюється вид провідної діяльності, і у кожного з учнів свій особливий адаптаційний період. Як тоді діяти?

1. Залиште школяра у спокої. Можливо, через кілька хвилин його настільки зацікавить ваш урок, що він перестане сумувати.

2. Дайте індивідуальне завдання. Якщо дитина з певних причин не хоче працювати в групі, дайте їй таке ж саме або схоже завдання. Можливо, їй подобається працювати самостійно і дана форма роботи буде для неї результативніша.

3. Попросіть учня допомогти вам. Якщо ви бачите, що учень не налаштований на роботу, то попросіть його допомогти вам роздати матеріали для інших учнів, або допомогти з чимось іншим. Так ви спробуєте відволікти учня від його сумних думок, переключити увагу [6].

Які завдання для групової роботи на уроках української мови в початкових класах можна запропонувати учням?

На початку навчання в 1 класі, так як діти тільки вивчають літери і навчаються читанню, потрібно підбирати такі вправи, де будуть лише картинки. Наприклад, дітям потрібно розташувати певні предмети у дві колонки, тобто за двома критеріями. У більшості випадків, якщо дане завдання виконується індивідуально, у дитини виникають питання та сумніви, а під час роботи в групах учні мають змогу обговорити питання, які виникають в процесі роботи. Такі вправи можна підібрати до тем: « Слова – назви предметів». Наприклад: „Попрацюйте в групах. Які слова відповідають на питання хто? що?” [1, с.6]; «Слово і речення». Наприклад: „Текст і малюнок. Правда чи не правда?” [1, с.9]. Також варто працювати зі звуковими моделями слів. Наприклад: “Знайди слово – підпис до

малюнка. Зроби звуковий аналіз слів” [1, с. 29]. Таку роботу можна проводити і з усім класом, проте, працюючи в групі, діти навчаються самостійно мислити, виправляти свої помилки. Важливо правильно ввести роботу в групах в освітньому процесі, щоб на кінець 4 класу у школярів виробилися усі необхідні навички, які передбачає дана форма роботи.

У 2 класі учні вже більше працюють з текстами. Під час роботи в групах дітям легко обговорювати прочитані твори, адже кожен може почути думку інших, висловити або спростувати її. Наприклад: „Тема. Головна думка. Передбачення за заголовком тексту” [2, с.9]. Повторивши одне і те ж, учні краще запам’ятовують та осмислюють матеріал. Для роботи над текстом можна підібрати творчі вправи, наприклад, де учням потрібно скласти колективну кінцівку твору, тобто, продовжити твір. Наприклад: „Оповідання. Будова тексту. Передбачення” [2, с.38]; „Оповідання. Заголовок. Переказуємо. Театралізуємо” [2, с. 41]. Також можна пропонувати до певної теми або ж твору скласти проєкт. Наприклад: „Тема. Головна думка. Герої. Послідовність подій. Переказуємо” [2, с.44]. У цьому випадку діяльність кожного учня буде відображена наочно. Легко буде розпізнати лідерські якості, принципи, за якими розподіляється робота та обов’язки у команді.

Якщо правильно навчити дітей працювати в групі, то у 3-ому класі можна сміливо говорити про активну роботу дітей над змістовою лінією «Театралізуємо», яка не менш важлива у початковій школі, проте їй приділяється не так багато часу. Наприклад: „Байка. Тема і мета. Проблема. Мораль. Характеристика персонажів. Читання в особах. Театралізуємо [3, с. 88]; “П’єса. Тема і головна думка. Характеристика дійових осіб. Читаємо в особах. Театралізуємо” [3, с. 106]. Головне завдання цієї форми роботи – навчити дітей взаємодії, розвивати у них творчість та креативність, виховувати дружні взаємини. Наприклад: „Дискусія з обговорення у групах. Чи добре, коли йде дощ?” [3, с. 95]. Оволодівши комунікативними навичками роботи в групах, учні можуть легко створювати діалоги, полілоги, вистави без докладання великої частини часу та зусиль. Наприклад: „Попрацюйте в парі. Відшукайте вірші, прислів’я про українську мову в інтернеті та інших джерелах. Запишіть два прислів’я” [3, с.7]; „Прочитай діалог. У якому стилі мовлення він написаний?” [3, с. 15]; „Склади в парі кілька діалогів із різною метою, використовуючи подані слова. Запиши один із діалогів” [3, с. 17]; „Розглянь схему в групі. Розкажи, яким має бути усний виступ” [3, с.21]; „Підготуй презентацію та виступи з усною доповіддю з теми на вибір. Користуйся схемою” [3, с. 23]. У школярів уже буде розвинена комунікація, творчість, вміння донести свою думку, чути думку інших і враховувати її. Наприклад: „Розіграй діалог. Обговори в групі, що значить бути дисциплінованим” [3, с.40]; „Розкажи в парі про тверді, м’які та пом’якшені приголосні звуки. Користуйся таблицею та малюнками, розміщеними на форзаці” [3, с. 45]; „Прочитай текст із другом/подругою. Поясни значення виділених слів” [3, с.99]. Групова робота може і далі бути на рівні завдань, де потрібно класифікувати предмети, так і на рівні завдань, де потрібно створити власний продукт. Наприклад: „Спиши стовпчики слів. Познач корінь. Підкресли букви, які позначають приголосні звуки, що чергуються. У яких словах відбулося чергування і голосних, і приголосних звуків?” [3, с. 77]; „Порівняй казку і легенду. Чим вони відрізняються? Що в них спільне? Створи діаграму Вена” [3, с.60]. Іншими словами, це вправи за зразком, конструктивні та творчі. Наприклад: „До кожної пари слів – назв предметів добери слова – назви ознак” [3, с. 58]; „Утвори пари із сполучень слів. Запиши. Яке словосполучення ти можеш записати двічі?

Чому?» [3, с. 56]. Вдале їх чергування, а також чергування групової форми роботи з індивідуальною та фронтальною дає хороший результат роботи школярів.

Якщо вчителю вдалося дати учням міцну основу у попередніх класах, то у 4-ому класі він отримає хороший результат та креативних та комунікативних учнів. Наприклад: „Дискусія. Т- схема. Точка зору” [4, с. 8]; „Зроби колаж« Про мене» і презентуй його класу” [4, с. 12]; „Доповни таблицю. Переваги та недоліки читання електронних книжок” [4, с.17]. Ніколи не варто зупинятися на досягнутому і потрібно завжди рухатися вперед. Тому дані навички потрібно розвивати і надалі.

Висновок. Щоби вдало провести групову форму роботи на уроці, вчителю початкових класів слід враховувати не лише методику організації групової роботи, яку вони вивчали в навчальних закладах або про яку читали у посібниках. Варто опиратися на власний досвід роботи з дітьми та їх індивідуальні особливості, постійно самовдосконалюватись, бути у ритмі життя. Отже, щоб розвивати у дітей творчість, комунікативність, креативність потрібно самому володіти цими навичками, мати бажання та бути справжнім професіоналом, необхідно створити таке середовище, яке сприятиме розвитку здібностей у молодших школярів на уроках рідної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Большакова І. О. Українська мова. Буквар : підруч. 1 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-ох ч.) : Ч. 1 / І. О. Большакова, М. С. Пристінська. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 80с.
2. Большакова І. О. Українська мова та читання: підруч. 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-ох ч.) : Ч. 1 / І. О. Большакова, М. С. Пристінська. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 96с.
3. Большакова І. О. Українська мова та читання: підруч. 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-ох ч.) : Ч. 1 / І. О. Большакова, М. С. Пристінська. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 112с.
4. Большакова І. О. Українська мова та читання: підруч. 4 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-ох ч.) : Ч. 1 / І. О. Большакова, І. Г. Хворостяний. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 128с.
5. URL: <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-kolektivno-grupovoi-roboti-na-urokah-ukrainskoi-movi-58909.html> (Дата звернення: 10.03.2024)
6. URL: <https://www.lycem-do-dytny.com/hrupova-robota/> (Дата звернення: 18.03.2024.)

Мельник Уляна Василівна,
завідувачка заочним відділом,
викладачка дисципліни «Діловодство»
ВСП Івано-Франківський фаховий коледж
Львівського національного університету
природокористування

ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ ФАХОВОЇ ЗАОЧНОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ-ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Війна в Україні призвела до дестабілізації в багатьох аспектах суспільного життя. Однією з найбільш уразливих галузей стала освіта, яка не встигла стабілізуватися після випробування глобальною пандемією. Навчальні заклади, змушені адаптуватися до обмежень та загроз, стикнулися із завданням гарантувати безпеку, надійність та доступність освіти в найскладніших умовах.

Вплив війни на заочну освіту в Україні – це питання, яке потребує аналізу та обговорення, адже від нього залежить культурне майбутнє як країни загалом, так і наступних поколінь.

В умінні бачити не тільки теперішнє, але й близькі та віддалені перспективи – запорука успіху та сталого розвитку. Тому в період війни, що розгорнулася на теренах України, важливо не тільки рахувати збитки, а визначати тенденції та можливості, які відкриваються для української освіти на тлі теперішньої консолідації нації, пробудження національної свідомості, нечуваної досі підтримки міжнародних партнерів, зокрема і в освіті, а також у світлі неминучої майбутньої перемоги, котра, без сумніву, стане трампліном розвитку для численних сфер економіки й для соціальної сфери, куди традиційно зараховують освіту.

Український ринок праці досі потерпає від стресу війни. Колосальний попит на робочі місця і відсутність робочих місць через скорочення штату та ресурсів утримує безробіття. Саме тому українські здобувачі готові перекваліфікуватися та опанувати нову професію, щоб мати постійний заробіток. В деяких ситуаціях перекваліфікація — єдиний вихід знайти наразі роботу.

Перекваліфікація трудомісткий процес, що вимагає опанування нових знань, умінь, навичок, напрацювання нових контактів задля бажаного ефективного результату праці. Хоча перекаваліфікація не завжди легкий процес, і деякі українці через власну інертність та психологічні бар'єри стикаються з проблемами. Сама заочна форма навчання – це вид навчання, який базується на самонавчанні. Основний акцент – на самостійному вивченні заданого матеріалу. У сьогоdnішніх умовах студенти навчаються на заочній формі навчання дистанційно, за допомогою використання новітніх електронних технологій. Однак іноді форма поєднує в собі очне навчання (фізична присутність на здачах іспитів або контрольних робіт). Для багатьох студентів це, в першу чергу, можливість отримувати освіту, паралельно працюючи.

Сучасна доросла людина живе в інформаційному цифровізованому суспільстві, глобальній компетентності, в якому очевидними є виклики щодо її безперервного професійного й особистісного зростання, особистісної активності та ефективного самоздійснення у мінливих умовах життя. Визнано той факт, що обсяг знань, який породжується у світовому співтоваристві, подвоюється кожні два-три роки. Це загострює проблему невідповідності знань і вмінь економічно активного дорослого населення потребам ринку праці, робить особливо актуальними питання підвищення якості безперервної освіти, розширення меж традиційної системи освіти дорослих, надання їй більшої відкритості, доступності та гнучкості, розкриття особистості в процесі навчання з урахуванням її вікових, психологічних і соціальних особливостей.

Цифровізація (digitalization – англ.) – це глибинне проникнення цифрових, інформаційних та інноваційних технологій до бізнес-процесів, господарства, комунікацій, тобто на наших очах відбувається революційний процес переходу від використання інформаційних технологій не лише як інструмента, що супроводжує діяльність (освітню, управлінську, виробничу тощо), а як способу життя і мислення в глобальному інформаційному середовищі. Перехід до ери цифрових можливостей спричинив потребу діджиталізації управлінських процесів, запровадження цифрових продуктів з метою задоволення потреб ринку. У нашому випадку – на ринку освітніх послуг.

І не лише цифровізація освітнього процесу є перевагою на цьому ринку. Перевагою стає й цифровізація системи управління закладом, комунікацій, бази даних. Через те, за аналогією з державою, сьогодні можна говорити про необхідність переведення всіх сфер діяльності у віртуальне середовище, або – створення «Академії в смартфоні».. Поштовхом до шляху цифровізації освітнього процесу в закладах став локдаун, пов'язаний з епідемією COVID-19. Через пандемію на початку 2019 р. коледжі, як і інші заклади освіти, вимушена була перейти на новий режим роботи та нагально потребувала інструментів для віддаленого навчання.

Але оцінки можливостей використання електронного навчання дорослим під час навчання суперечливі. Прихильники електронного навчання, наголошують, що воно ставить здобувачів у фокусі освітнього процесу та проєктування особистісно орієнтованих програм.

На даний час можливості здобуття освіти завдяки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у сучасному суспільстві досягли свого максимуму. Такі особливості, що характеризують інформаційне суспільство, як «кліпове мислення», прагнення нового покоління користувачів ІКТ до спрощення і прискорення потребують такого ж стрімкого розвитку і системи освіти.

Саме тому в даний час поширюється такий її інноваційний різновид, як заочне електронне навчання (також зустрічаються терміни «дистанційне навчання», «онлайн-навчання», т.ін.). Електронне навчання (з англійської – e-learning) – це процес ефективного, цікавого, інтерактивного, і, що найголовніше, зручного навчання в мережі Інтернет. E-learning стає популярним серед все більшої кількості користувачів (споживачів освітніх послуг) саме через свою практичність та низку наступних переваг:

- Перш за все, використання електронне навчання за заочною формою доступне кожній людині у будь-який момент часу та у будь-якому місці. Усе, що потрібно споживачу – девайс (це може бути ноутбук, комп'ютер, планшет, смартфон) і підключення до Інтернету. Споживач такого роду освітніх послуг може знаходитись у

транспорті, на вулиці, вдома, головне – він може обрати місце, в якому йому буде зручно працювати та буде можливість сконцентруватися.

- Існує безліч різноманітних курсів та уроків на різні теми, саме тому є можливість обрати будь-яку сферу та напрям навчання і сформувати зручний гнучкий графік занять викладачем для студентів заочної форм.

- Одна з найважливіших переваг – актуальність. Цінність інтернет матеріалів складає те, що вони постійно оновлюються. Технології не стоять на місці і люди завжди хочуть буди у курсі найновіших винаходів і знати як з ними працювати. Майже кожен тиждень можна знайти щось нове, опановувати нові техніки, читати свіжу наукову літературу та дізнаватися першим гарячі факти. Іти у ногу з часом

У свою чергу, наголошують, що «зважаючи на те, що процес фахової підготовки студента заочної форми навчання більшою мірою орієнтований на самостійну роботу, то можливості засобів електронного навчання, дозволяють по новому її організувати, активізувати і здійснювати з високою ефективністю. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Студент заочної форми навчання має можливість скорегувати процес фахової підготовки, самостійно розподіляти навчальний час, тобто будувати індивідуальну траєкторію навчання (вибирати послідовність освоєння модулів, темп навчання, формат досліджуваного матеріалу тощо). Отже, важливими факторами результативності є самодисципліна і самоконтроль (саме тому електронне навчання краще підходить для більш вікових студентів-заочників)».

Науковці передбачають, що впровадження нових технологій за заочною освітою спричинить перетворення освітніх процесів: від провідної ролі викладача в навчанні до висування на перший план студента, і що це перетворення дозволило б здобувачам розвинути до більш високого рівня навички міркування, свої здібності в розв'язанні проблем, пошуку інформації, комунікативні можливості, творчий потенціал, мислення.

Рекомендації та перспективи відновлення галузі освіти за заочною формою в Україні включають в себе:

- Освіта дорослих під час війни потребує координації та співпраці між державними органами, міжнародними співтовариствами, місцевими організаціями, соціальними працівниками та незалежними експертами для забезпечення максимальної освітньої можливості та захисту дітей в умовах навчання;

- Для гарантування доступності освіти старших необхідно забезпечити систему достатнім фінансуванням, інфраструктурою та обладнанням;

- Необхідно забезпечити навчальні процеси не лише методичними матеріалами, а й соціальною та емоційною підтримкою, культурними заняттями, доступом до новітніх технологій;

- Необхідно забезпечувати доступні та рівні можливості для всіх здобувачів із метою запобігання дискримінації та нерівності можливостей;

- Сприяти підготовці й компетенції викладачів до роботи з дорослими, які мають потреби у навчальному процесі або психологічні травми, які перешкоджають цілковитій адаптації у колективі або освітньому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

Єдина державна електронна база з питань освіти. (2022). Реєстр суб'єктів освітньої діяльності. Заклади вищої освіти. <https://registry.edbo.gov.ua/> Закон України «Про фахову передвищу освіту». (2019, 6 червня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19>

Кабінет Міністрів України. (1998, 20 січня). Про затвердження Положення про освітньокваліфікаційні рівні (ступеневу освіту) (65). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-98-п> Кабінет Міністрів України. (2021, 7 липня).

Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (762). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/762-2021-п> Каленський, А.А., Лузан, П.Г., Ваніна, Н.В., Пащенко, Т.М., Кравець, С.Г., & Пятничук, Т.В. (2018).

Стандартизація професійної освіти: теорія і практика : монографія (А.А. Каленський, наук. ред.). Житомир: «Полісся». <https://lib.iitta.gov.ua/712845/> Колегія Міністерства освіти і науки України. (2008, 1 лютого). Про впорядкування діяльності відокремлених структурних підрозділів вищих навчальних закладів. https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr3_6290-08

1. Ізвозікова, А 2022, 43 заклади вищої освіти пошкоджено внаслідок бомбардувань армії РФ – Шкарлет. Доступно: . [31 Серпень 2022]. ОСВІТНІЙ ДИСКУРС: ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ 41(7-9), 2022 - 55 –

2. Книш, Т, Козак, А & Іванашко, О 2022, 'Психолого-педагогічні особливості адаптації освітнього процесу в закладах вищої освіти в умовах воєнного стану', Актуальні питання гуманітарних наук, Випуск 51, с. 534–541.

3. Кремень, В.Г., Луговий, В.І., Саух, П.Ю., & Таланова, Ж.В. (2022). Мережа державних закладів вищої освіти України: аналітичний огляд конкурентоспроможності. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4122>

4. 4.Левкулич, В 2022, 'Вища освіта у дзеркалі викликів та альтернатив сучасності', *Filosofiya osvity. Philosophy of Education*, Випуск 28, Т. 1, с. 139–158.

5. Литвин, НА 2022, 'Освітній процес ВНЗ в умовах воєнного часу: стан та перспективи розвитку', Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року, с. 267–272.

6. Міністерство освіти і науки України 2022, МОН презентувало проєктні пропозиції для вирішення нагальних проблем української освіти у воєнний та післявоєнний періоди. 9 травня 2022 року. Доступно: . [31 Серпень 2022].

7. Міністерство освіти і науки України 2022, Оцінювання потреб вищої освіти України: Первинний аналіз. 25 червня – 04 серпня 2022. Доступно: . [31 Серпень 2022].

8. Міністерство освіти і науки України 2022, Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. Доступно: . [31 Серпень 2022].

9. Шевчук, І & Шевчук, А 2022, 'Освітня аналітика крізь призму війни: виклики та можливості для вищої школи України', *Economy and Society*, Випуск 39. Доступно: . [31 Серпень 2022].

10. 'Ukrainian Students Find Refuge at US Colleges', *Voice of America*, August 27, 2022. Доступно: . [31 Серпень 2022].

11. Shapovalova O, *International education in Ukraine: continuing in the face of adversity*. Доступно: . [31 Серпень 2022]. 12. Temnytsky, M 2022, 'Ukraine Faces an Academic Crisis', *Inside Higher Ed*, August 12, 2022. Доступно: . [31 Серпень 2022].

*Монда Мар'яна Іванівна,
студентка
Львівського національного університету
імені Івана Франка,
кафедри Спеціальної освіти*

РОЛЬ СІМ'Ї У ФОРМУВАННІ НАВЧАЛЬНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Сім'я – це перша і найважливіша соціальна одиниця, яка відіграє вирішальну роль у формуванні навчальної та соціальної адаптації дітей з особливими потребами. Враховуючи важливість родинного середовища для розвитку та успіху кожної дитини, розуміння як сімейна динаміка, підтримка та виховання впливають на процес навчання та адаптації, є ключовим аспектом для покращення якості життя цих дітей і їх родин.

Актуальність теми. У сучасному світі питання інклюзії та підтримки дітей з особливими потребами стає все більш актуальним. Зростаюча увага до прав дитини та рівних можливостей надихає суспільство на розгляд інклюзивної освіти як важливого елемента соціальної справедливості. Саме тому роль сім'ї у формуванні навчальної та соціальної адаптації дітей з особливими потребами набуває особливого значення. Вплив сімейного середовища на розвиток та самопочуття дитини не може бути переоцінений. Для дітей з особливими потребами, сімейна підтримка та розуміння відіграють ще більш важливу роль. Сім'я є не лише джерелом любові і підтримки, але й важливим фактором в успішній адаптації дитини до навчального та соціального середовища.

Гіпотеза дослідження. Враховуючи важливість сімейного середовища для розвитку дітей з особливими потребами, ми припускаємо, що позитивна сімейна підтримка, емоційна зв'язаність та взаємодія в сімейному колі мають значний вплив на їх навчальну та соціальну адаптацію.

Об'єкт дослідження – сімейне середовище та його вплив на формування навчальної і соціальної адаптації дітей з особливими потребами.

Предмет дослідження – взаємозв'язок між сімейними факторами (рівень сімейної підтримки, родинні взаємини, емоційна атмосфера в сім'ї) та процесами навчальної й соціальної адаптації дітей з особливими потребами.

Мета роботи – дослідження ролі, яку відіграє сімейне оточення у процесі успішної адаптації дітей з особливими потребами у навчальному та соціальному середовищі й визначення факторів, що сприяють або ж перешкоджають процесам адаптації дітей з потребами у навчальному та соціальному середовищі.

Виклад основного матеріалу. Сім'я є основою життя кожної людини, а для дітей з особливими потребами вона має ще більше значення. Навчальна та соціальна адаптація цих дітей в значній мірі залежить від того як сім'я взаємодіє з ними, підтримує та сприяє їхньому розвитку.

Сімейна підтримка є основним стовпом для навчальної та соціальної адаптації дитини з особливими потребами. Родинне середовище повинне створювати безпечну,

підтримуючу й емоційно збалансовану атмосферу, де дитина почуває себе впевнено і усвідомлює свою цінність. Позитивне ставлення сім'ї збільшує впевненість дитини, допомагаючи їй подолати негативні аспекти навчання та соціальної інтеракції. Саме в сім'ї з'являються і акумулюються родинні цінності, формується історична самосвідомість людини, її гордість за свою родину, свій народ, віра в його майбутнє. В сім'ї закладаються основи виховання та формування майбутньої особистості, через неї передаються нащадкам духовні надбання, життєвий досвід, трудові навички, національний менталітет [1, с. 854-858]. Також сім'я є своєрідною школою, де дитина вчиться важливим навичкам, які потрібні для успішної адаптації. Важливо, аби сім'я розвивала у дитини навички самостійності, комунікації, співпраці й розв'язання конфліктів. Ці навички є необхідними для взаємодії з іншими дітьми і дорослими у навчальному та соціальному середовищі.

Як показує практика, не завжди умови виховання в сучасній сім'ї, на жаль, є сприятливими для розвитку і виховання дітей з особливими потребами. Окрім того, виховання таких дітей особливо складне і відповідальне. Цю відповідальність батьки зобов'язані нести перед своєю дитиною та суспільством. Якщо дитина з особливими потребами позбавлена правильного виховання, то її особистісний недорозвиток поглиблюється, а самі діти можуть стати тягарем для родини і суспільства [3, с. 99-101].

Важливо, що саме сім'я стимулює позитивне ставлення дитини до навчання, демонструючи важливість освіти та поширюючи культуру навчання в сімейному колі. Підтримка вивчення нових знань та навичок вдома створює мотивацію й інтерес до навчання у дитини. Окрім того, сім'я відіграє ключову роль у соціальній інтеграції дитини з особливими потребами. Заохочення дитини брати участь у різних соціальних активностях, спілкуватися з різними людьми та розвивати дружбу сприяє її успішній інтеграції в суспільство [2, с. 331-333]. На додаток, сім'я є важливим партнером для учителів і фахівців у процесі навчання й адаптації дитини з особливими потребами. Взаємодія між сім'єю і школою сприяє вирішенню проблем, пошуку ефективних стратегій та створенню оптимального середовища для успішного розвитку дитини.

Отже, роль сім'ї у формуванні навчальної та соціальної адаптації дітей з особливими потребами є важливою і невід'ємною. Сімейне середовище, яке стимулює розвиток дитини й підтримує її у всіх аспектах життя, є основою для її успіху у навчанні та соціальній інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Древняк Л. П. Функції та роль сім'ї в процесі інтегрування дитини з особливими потребами в соціум. The 5 th International scientific and practical conference. Topical issues of modern science, society and education (November 28-30, 2021) SPC Sci-conf.com.ua. Kharkiv, Ukraine. 2021. С. 854-858.

2. Олійник Г. М. Роль сім'ї у соціалізації дитини з особливими потребами. Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності. Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, Україна, 15-16 квітня 2021 року). Тернопіль: Тайп, 2021. С. 331–333.

3. Сарканич К. В., Лалак Н. В. Роль сім'ї у соціалізації дитини з особливими освітніми потребами. Нова українська школа: стратегія розвитку особистості. Збірник тез доповідей IV Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (27 вересня 2023 р., Мукачево). Мукачево: Вид-во МДУ, 2023. С. 99-101.

Уляна Паска,
студентка.

Науковий керівник – канд. філол. н., викладач **Петрусь О.В.**
olpetrus78@gmail.com
paska.u@brodydk.ukr.education

*КЗЛОР «Бродівський фаховий
педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФЛЕШ-КАРТОК НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

***Анотація:** у дослідженні розглянуто особливості використання флеш-карток для навчання англійської мови молодших школярів, проаналізовано переваги даного методу навчання, наведено приклади ігор з флеш-картками, цифрові ресурси для використання і створення флеш-карток.*

***Ключові слова:** флеш-картки, візуалізація, цифрові ресурси, навчальний процес, мотивація, ефективність, ігри.*

Вивчення англійської мови на початковому етапі має цілий ряд особливостей, зумовлених віковими та психологічними потребами молодших школярів. Вчителям рекомендовано максимально використовувати візуалізацію навчання, адже молодші школярі найкраще засвоюють матеріал за допомогою зображень. Дана технологія активує їхню зорову та кінематичну пам'ять. Використання візуальних зображень допомагає вчителям зробити процес навчання більш цікавим та результативним для учнів.

Одним з ефективних способів візуалізації навчання англійської мови в початковій школі є використання флеш-карток. Флеш-картки – це змістовні двосторонні зображення з певною інформацією у лаконічній формі. Їх використовують для запам'ятовування будь-яких відомостей шляхом систематичного повторення під час перегляду асоціативних малюнків з відповідним коротким текстом. Головний принцип таких карток полягає у тому, що вони формують умови для активного запам'ятовування: один бік картки містить зображення чи запитання, а другий – правильну відповідь на нього.[1]

Флеш-картки можна використовувати для вивчення нових слів, фраз, граматичних структур англійської мови, а також для перевірки рівня засвоєння навчального матеріалу учнями. Вони допомагають у закріпленні лексики та граматичних конструкцій. Цей метод допомагає учням асоціювати слова з конкретними предметами та краще розуміти абстрактні поняття. Наприклад, на одній стороні картки може бути написане слово «strawberry», а на іншій зображення полуниці. Для кожного слова необхідно використовувати окрему флеш-картку.

Також флеш-картки можна використати для формування правильної вимови молодших школярів. Наприклад, на одній стороні картки може бути написане слово англійською мовою, а на іншій – фонетична транскрипція. Такі флеш-картки можна використовувати багаторазово як під час фонетичної зарядки, так і на інших етапах уроку для активізації лексики. Цифрові флеш-картки часто мають автентичне озвучення.

Використання флеш-карток на уроках англійської мови має багато переваг. Однією з переваг є їхня портативність та доступність. Вони можуть бути використані як в

паперовому, так і в цифровому варіантах і продемонстровані на мультимедійній дошці чи інших технічних засобах навчання. Крім того, флеш-картки можуть бути адаптовані для будь-якого рівня учнів, починаючи від початкового. Також флеш-картки стимулюють активну участь учнів у процесі навчання, сприяють швидкому засвоєнню інформації, закріпленню та повторенню.

Технологія візуалізації навчання за допомогою флеш-карток для вивчення англійської мови молодшими школярами була апробована студентами КЗ ЛОР “Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича” під час пробної педагогічної практики і довела свою ефективність. Практика показує, що використання флеш-карток робить навчання більш результативним, ніж просте виконання вправ з підручника для вивчення нових лексичних одиниць, фраз, ідіом, граматичних структур, неправильних дієслів. Вправи з флеш-картки також довели свою ефективність для повторення вивченого матеріалу, що є одним з основних принципів формування мовної і мовленнєвої компетентності молодших школярів.

На сьогоднішній день у мережі Інтернет існує багато веб-сайтів, де можна знайти готові флеш-картки або створити власні - Quizlet, Lexilize Flashcards, Anki та інші. Кожна із платформ має свої особливості, але є достатньо простою у використанні педагогами. Проаналізуємо деякі з них. Quizlet- це освітня платформа та додаток, який дозволяє користувачам створювати, шукати та вивчати набори карток для вивчення різних предметів і тем. Картки можуть містити тексти, зображення та звуки. Вчитель також може організувати роботу з інтерактивними іграми з флеш-картками. Режим Quizlet Live дозволяє залучати у гру всіх учнів, організовуючи командні змагання. Quizlet доступний як веб-сайт, так і мобільний додаток для пристроїв на базі IOS та Android за покликанням <https://quizlet.com/ua> [5].

Lexilize Flashcards на порталі <https://lexilize.com/> - це цифровий ресурс з широким функціоналом [4]. Бібліотека цього сайту містить базові набори флеш-карток з транскрипцією та озвученням, що є важливим для тренування вимови. Під час навчання усі слова та фрази з карток автоматично озвучуються за допомогою технології TTS. Також є можливість поєднувати категорії, ділитися створеними проєктами з іншими за допомогою соціальних мереж і месенджерів.

Anki (<https://www.nihonbu.club/2020/07/24/anki/>) - це програма для навчання, яка дозволяє створювати флеш-картки для запам'ятовування інформації різного типу [3]. Користувачі можуть створювати власні набори карток або використовувати ті, що були створені іншими.

Флеш-картки на уроках англійської мови в початковій школі можна використовувати не лише для демонстрації та пояснення нового матеріалу, а й для організації різних видів навчальної діяльності, зокрема, ігрової. Наступні ігри з флеш-картками довели свою ефективність під час пробних уроків студентів Бродівського педагогічного коледжу:

1. Walk, hop and run! Вчитель розміщує флеш-картки на підлозі по колу малюнком донизу, щоб учні не бачили зображення. Карток має бути стільки, скільки учнів в класі. Учні стають навколо флеш-карток. Вчитель разом з учнями декламують вірш. Діти рухаються по колу, виконуючи відповідні рухи. На фразу «one, two, three» гравці зупиняються біля однієї з карток, піднімають її та по черзі називають слово, яке зображене на їх картках. Після того, як всі назвали свої слова, картки знову

розкладаються на підлогу, та гра продовжується. Слова віршика, який можна використати для цієї гри:

Walking, walking.

Walking, walking.

Hop, hop, hop.

Hop, hop, hop.

Running, running, running.

Running, running, running.

Now let's stop.

One, two, three. [2]

2. «Word Race»: учні працюють у парах або малих групах і намагаються першими назвати переклад слова, яке вони бачать на флеш-картці або слово, якщо на картках зображення.

3. «Spelling Bee»: учні використовують флеш-картки для вивчення нових слів, а потім змагаються у правильному написанні їх. Наприклад: What is it? It's a lemon. How do you spell it? L-E-M-O-N.

Таким чином, використання флеш-карток на початковому етапі вивчення англійської мови є не лише ефективним, а й цікавим методом навчання, який допомагає молодшим школярам швидше засвоювати іноземну мову. З використанням різноманітних ігор та доступу до великої кількості цифрових ресурсів у мережі Інтернет, вчителі можуть створити цікаві та змістовні навчальні матеріали, інтенсифікувати процес навчання та підвищувати рівень мотивації молодших школярів до вивчення англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Флеш-картки: ефективний спосіб запам'ятовування ключової інформації/ Навчальний портал «Всеосвіта». [Електронний ресурс]. URL: <https://vseosvita.ua/news/flesh-kartky-efektyvnyi-sposib-zapamiatovuvannia-kliuchovoi-informatsii-16394.html> (Дата звернення: 03.04.2024).

2. 5 ігор з флеш-картками на уроці давньоанглійський. [Електронний ресурс]. URL: <https://mmpublications.com.ua/5-igor-z-flesh-kartamy-na-urotsi-anglijskoyi/> (Дата звернення: 03.04.2024)

3. Anki. URL: <https://apps.ankiweb.net> (Дата звернення: 03.04.2024)

4. Lexilize Flashcards. URL.: <https://lexilize.com/> (Дата звернення: 03.04.2024)

5. Quizlet. URL.: <https://quizlet.com/ua> (Дата звернення: 03.04.2024)

Іванна Стриковська,
студентка.

Науковий керівник – канд. філол. н., викладач **Петрусь О.В.**
olpetrus78@gmail.com

*КЗЛОП «Бродівський фаховий
педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ АРКУШІВ LIVENWORKSHEETS ДЛЯ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація: у дослідженні розглянуто особливості використання інтерактивних аркушів Liveworksheets для навчання англійської мови молодших школярів, проаналізовано переваги сервісу для роботи в умовах очного та дистанційного навчання, наведено приклади різних типів вправ, які можна використати на уроках.

Ключові слова: інтерактивні аркуші, онлайн платформа Liveworksheets, навчальний процес, мотивація, ефективність, інтерактивні вправи, навчальний процес.

Сучасну освіту важко уявити без використання цифрових ресурсів. На сьогоднішній день існує цілий ряд освітніх онлайн інструментів, які допомагають урізноманітнити та оптимізувати навчальний процес в умовах очного і дистанційного навчання - quizizz, padlet, lino, wakelet, wizzer.me, liveworksheets та багато інших. Кожен інтерактивний ресурс має свої особливості та вимагає від освітян детального ознайомлення та аналізу для ефективного впровадження в навчальний процес.

Liveworksheets - це інтерактивний веб-сайт, який дозволяє педагогам створювати онлайн ресурси для навчання, а саме інтерактивні аркуші для роботи учнів на уроці чи вдома, які успішно замінюють традиційні дидактичні матеріали в друкованому вигляді. Як зазначають педагоги, використання інтерактивних аркушів Liveworksheets є важливим кроком у напрямку модернізації навчального процесу та підвищення ефективності навчання англійської мови [1, с.82]. Практика показує, що використання інтерактивних аркушів Liveworksheets допомагає створити динамічне, цікаве та ефективне навчальне середовище для молодших школярів. Завдяки інтерактивності, візуальному змісту, адаптивності та можливості індивідуалізації завдань, вчителі можуть підвищити зацікавленість учнів, забезпечити їх активну участь у навчальному процесі та сприяти кращому засвоєнню матеріалу [3].

Процес впровадження Liveworksheets в умовах очного і дистанційного навчання розпочинається із ознайомлення вчителя з можливостями платформи та створенням пробних інтерактивних аркушів. Наступним етапом роботи є оцінка потреб учнів та відповідність змісту матеріалів програми навчання. Ефективна робота з інтерактивними аркушами неможлива без демонстрації платформи учням та пояснення вчителя, як користування нею на першому етапі роботи з платформою. При систематичному впровадженні інтерактивних аркушів у навчальний процес учні легко і швидко виконують завдання без зайвих затрат часу, а педагог може відстежувати прогрес учнів та адаптувати матеріали відповідно до їхніх потреб. Використання інтерактивних аркушів Liveworksheets для навчання англійської мови молодших школярів - це

інноваційний метод навчання, що дозволяє створити стимулююче та ефективне середовище для розвитку комунікативних навичок молодших школярів.

Використання плакатів Liveworksheets на уроках англійської мови має ряд переваг. По-перше, платформа Liveworksheets дозволяє вчителям ефективно використовувати свій час при підготовці матеріалів. По-друге, платформа Liveworksheets надає доступ до широкого спектру готових матеріалів, які вчителі можуть використовувати безпосередньо на своїх уроках. Крім цього, плакати Liveworksheets можна легко адаптувати до потреб конкретного класу або групи. Вчителі можуть швидко отримувати доступ до необхідних матеріалів Liveworksheets в будь-який час та з будь-якого пристрою, що істотно зменшує час на підготовку до уроку.

Однією з головних переваг інтерактивного онлайн інструменту Liveworksheets є те, що вони можуть бути використані для вивчення нових тем, закріплення вивченого матеріалу, а також для створення інноваційного навчального середовища. Учні можуть перетягувати та вставляти різні елементи, такі як слова, фрази або зображення, відповідно до завдань, що дає можливість активно взаємодіяти з матеріалом. Плакати можуть містити завдання, де учні повинні вибрати правильну відповідь із запропонованих варіантів. Це допомагає учням перевіряти свої знання та вміння. Можливість використання аудіо- та відеозаписів при створенні інтерактивних аркушів дозволяє учням прослуховувати або дивитися матеріал та сприяє вдосконаленню навичок аудіювання. Додавання анімацій, інтерактивних графіків або графічних ефектів може зробити плакати Liveworksheets ще більш привабливими та захоплюючими для учнів.

Адаптивність плакатів Liveworksheets відіграє важливу роль у створенні індивідуалізованого та ефективного навчального середовища для молодших школярів, допомагаючи кожному учневі досягти своїх навчальних цілей. Вчителі можуть створювати завдання різної складності та створювати індивідуалізовані матеріали, що відповідають конкретним потребам учнів. Це важливо для підтримки учнів з особливими потребами та індивідуалізації їх навчання. Для такої роботи варто налагодити співпрацю з педагогом з інклюзивної освіти.

Важливою перевагою інтерактивного ресурсу Liveworksheets є можливість оцінювання здобутих учнями знань та навичок за допомогою вбудованих інструментів Liveworksheets. Учні можуть перевіряти свої відповіді та отримувати зворотний зв'язок. Це дозволяє їм коригувати помилки та покращувати свої знання, працюючи над певними аспектами мови. Крім цього плакати Liveworksheets можуть бути збережені в електронному форматі або надруковані для подальшого використання. Це дозволяє учням та вчителям мати доступ до матеріалів навіть без Інтернет-з'єднання або в електронному вигляді для зручного зберігання. Liveworksheets надає можливість користуватися своїми послугами безкоштовно.

Нижче наведено декілька прикладів інтерактивних плакатів для вивчення граматики і лексики на уроках англійської мови в початкових класів [2].

Частини тіла (2 клас НУШ - Нової української школи) <https://www.liveworksheets.com/w/en/english-second-language-esl/44684>.

Одяг (3 клас НУШ). <https://www.liveworksheets.com/w/en/english-second-language-esl/110013>.

Минулий час (Past Simple (4 клас НУШ)) <https://www.liveworksheets.com/w/en/english-second-language-esl/119177>.

Для створення інтерактивних аркушів на платформі Liveworksheets педагогам необхідна реєстрація облікового запису. Після входу в обліковий запис вчитель має обрати тип завдання, яке хоче створити, наприклад, заповнення пропусків (gap filling), вибір правильної відповіді (multiple choice) або поєднання елементів (matching activity). Користувач використовує доступні інструменти редагування для створення власного завдання. На платформі є можливість додавати текст, зображення, аудіо або відео для досягнення потрібного ефекту. Після створення завдання користувач встановлює різні параметри, такі як рівень складності, кількість питань або час на виконання завдання. Після завершення створення завдання педагог переглядає його і може внести зміни перед збереженням та публікацією на платформі. Це дозволяє іншим користувачам (учням) отримати до нього доступ. Після публікації плакату вчитель може взаємодіяти з учнями, відстежувати їхні відповіді та надавати зворотний зв'язок, використовуючи доступні на платформі інструменти.

Отже, інтерактивні аркуші Liveworksheets є ефективним засобом вивчення англійської мови у умовах очного і дистанційного навчання. Вони можуть використовуватися для роботи в класі і вдома, з використанням індивідуальних віджетів чи інтерактивної дошки у класі. Завдяки можливостям Liveworksheets вчителі можуть персоналізувати навчальний процес, адаптувати завдання до рівня та потреб кожного учня, що сприяє ефективнішому засвоєнню матеріалу. Використання візуальних елементів, аудіо- та відеозаписів робить навчання більш мотивуючим та допомагає учням засвоювати інформацію швидше. Практика показує, що плакати Liveworksheets є не лише корисним, але й зручним інструментом для навчання англійської мови. Їх використання сприяє активній участі учнів та покращенню їхніх мовних навичок. Таким чином, платформа є важливим інструментом для інноваційного навчання англійської мови, що відповідає потребам сучасного освітнього середовища.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Карпушина М. Використання освітніх інтернет-платформ у навчанні іноземної мови / М. Карпушина, І. Шумило // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Інформатизація вищого навчального закладу. 2018. № 903. С. 81-85.
2. Interactive Worksheets For all Languages and Subjects. URL: <https://www.liveworksheets.com/> (дата звернення: 05.04.2024).
3. Salko A. LiveWorkSheets: п'ятуємо мовників. URL: <https://salkoann.medium.com/liveworksheets-%D1%80%D1%8F%D1%82%D1%83%D1%94%D0%BC%D0%BE-%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%96%D0%B2-7f35c6e703c6> (дата звернення: 05.04.2024).

Юлія Федак,
студентка.

Науковий керівник – канд. філол. н., викладач **Петрусь О.В.**
olpetrus78@gmail.com
fedak.yu@brodydpk.ukr.education

*КЗЛОР «Бродівський фаховий педагогічний
коледж імені Маркіяна Шашкевича*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІГОР З М'ЯЧЕМ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

***Анотація:** у дослідженні розглянуто особливості використання ігор з м'ячем на уроках англійської мови в початковій школі, наведено приклади ігор, які довели свою ефективність в процесі практики.*

***Ключові слова:** ігри з м'ячем, навчальна діяльність, мотивація, сприятливе навчальне середовище, процес запам'ятовування, правила, ефективність.*

Ще з раннього віку дитина взаємодіє зі світом через гру. Гра для неї - це спосіб вивчення навколишнього середовища та спосіб вираження своїх емоцій у ньому. У молодшому шкільному віці використання ігор є одним з ключових методів навчання, оскільки вони стимулюють навчальний процес та мають численні переваги у порівнянні з традиційними методами. Ігровий підхід до навчання англійської мови у програмі Нової української школи (НУШ) визнаний як пріоритетний, оскільки практика доводить його ефективність. Використання ігор для розвитку комунікативних умінь молодших школярів є важливим компонентом уроків англійської мови у початковій школі і дослідження їхньої ефективності має велике значення для вдосконалення процесу навчального процесу з іноземних мов.

Серед великого різноманіття ігор на уроках англійської мови в початковій школі важливе місце займають ігри з м'ячем. М'яч - одна з найулюбленіших дитячих іграшок, і гра з ним може стати важливим елементом в навчанні англійської мови. З психолого-педагогічної точки зору ігри з м'ячем відповідають діяльнісному, кінстетичному та ігровому підходам до навчання. Рухова діяльність служить підґрунтям для стимулювання розумової діяльності молодших школярів і сприяє швидкому запам'ятовуванню навчального матеріалу [1]. Ігри з м'ячем допомагають створити позитивне ставлення до вивчення мови і посилюють мотивацію молодших школярів. Потреба в швидкій реакції в таких іграх сприяє розвитку швидкості пригадування слів і правильної вимови.

Існує багато ігор з м'ячем, які можна використовувати для вивчення англійської мови. Нижче наведені приклади комунікативних ігор з м'ячем, які довели свою ефективність на уроках англійської мови в початковій школі. Дані типи ігор були апробовані студентами КЗ ЛОР "Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича" під час різних видів педагогічної практики:

1. "Bomb" ("Бомба") учні кидають один одному м'яч, відповідаючи на питання або повторюючи слова для вдосконалення вимови ("Hello! - Hi!", "How are you? - I'm fine. And you?", "What's your name? - My name is..." "What's your favourite colour/food/toy

etc...? - It's..."). М'яч передається швидко, і коли "вибухає бомба" (зазвичай через 30 - 60 секунд), учень, у якого вона залишилася, вибуває з гри. Для цієї гри варто використовувати звуковий сигнал, який лімітує відрізок часу, відведений на комунікацію.

2. "Spelling game" ("Орфографічна гра") сприяє розвитку правопису та уважності. Діти утворюють коло і передають один одному м'яч, називаючи слово по буквах. Учень, який помиляється у назві букви, вибуває з гри. Переможець - той, хто не допускає жодної помилки. Інший варіант гри - один учень називає слово, а інший - його правопис по буквах ("Juice - J-U-I-C-E", fish - F-I-S-H").

3. "Catch and Say" (гра "Впіймай і скажи") може бути використана для будь-якої вправи на закріплення матеріалу. Учасники можуть називати слова за певною темою, відповідати на питання, називати антоніми або синоніми, переклад слів чи фразу чи речення, форми неправильних дієслів, утворювати заперечні речення, коли отримують м'яч. Дану гру можна поводити у колі або за партами.

4. "Basketball" (гра "Баскетбол") може бути варіантом гри "Catch and Say" ("Впіймай і скажи"). Гравці називають слова за певною темою і намагаються кинути м'яч у кошик (на уроці англійської мови можна використати будь-який кошик, що імітує баскетбольне кільце). За кожне правильну відповідь і за кожне попадання в кошик гравець отримує по одному балу. Дану гру можна поводити у командах. Вона найкраще підходить для підсумкових уроків, а також позакласних заходів.

5. "True/False" (гра "Правда/неправда") розвиває увагу і є варіацією відомої гри "Істинне/неістинне". Учасники гри не беруть м'яч, якщо ведучий робить помилку у твердженні, і приймають м'яч лише після правильних тверджень або граматично вірних речень.

У мережі Інтернет можна знайти багато прикладів ігор з м'ячем або інших дидактичних ігор, які можна адаптувати до даного. Наприклад, "Бігова доріжка", "Сніговий ком" [1], Word Association, Word Chain, Counting Ball, What's the Time, Mr. Wolf, Eraser Racer [2].

Практика показує, що ігри з м'ячем допомагають урізноманітнити навчальний процес і відрізняються від стандартних завдань, які часто сприймаються учнями негативно чи байдуже. Ігри з м'ячем на уроках англійської мови допомагають учням подолати неспівмірність, розвивають їх впевненість у собі, допомагають вивчати нову лексику та уникнути перевантажень та втоми від навчальної діяльності.

Методисти та вчителі-практики наголошують на тому, що перед початком ігор з м'ячем важливо обговорити з учнями правила поведінки, такі як не кидати м'яч в обличчя, утримувати його в межах певної відстані, не кричати і не давати підказки. Також треба заздалегідь узгодити покарання за порушення цих правил, наприклад, припинення гри. Для даного типу ігор на уроках англійської мови варто використовувати м'які або легкі надувні м'ячі, які не можуть завдати жодних травм учасникам. Також, щоб уникнути зайвих витрат часу на уроці та утримувати увагу учнів і порядок у класі під час проведення ігор з м'ячем, педагог повинен мати чітку стратегію керівництва грою і дотримуватись запланованих часових рамок для досягнення поставлених цілей.

Таким чином, при чіткій і правильній організації ігри з м'ячем допомагають створити сприятливе навчальне середовище на уроках англійської мови, розвивати комунікативні навички та вдосконалювати вимову, сприяючи активному навчанню молодших школярів. При планування та організації ігор з м'ячем на уроках англійської мови в початковій школі важливо враховувати індивідуальні особливості кожного класу для

максимально ефективного засвоєння матеріалу. Ігри з м'ячем стимулюють асоціативну пам'ять та творчий розвиток учнів, а підготовка та проведення їх не вимагає великих зусиль та затрат часу від педагога. Ігри з м'ячем на уроках англійської мови в початковій школі сприяють позитивній атмосфері, підвищують працездатність і зацікавленість учнів та мотивують їх до активної роботи на уроці. Такий підхід допомагає уникнути монотонності та зробити навчання більш ефективним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Івченко-Чехолка Ю.В. Гра як метод навчання іншомовного спілкування учнів початкової школи. Збірка ігор. [Електронний ресурс] URL: <https://naurok.com.ua/zbirka-igor-z-inozemno-angliysko-movi-4581.html> (Дата звернення: 06.04.2024).

2. What can you do with a ball? Ігри з м'ячем на уроках англійської мови / Блог учителя англійської мови Лощиць Ю.В. [Електронний ресурс]. URL: <https://jay35english.blogspot.com/2016/12/what-can-you-do-with-ball.html> (Дата звернення: 06.04.2024).

Марія Хома,
студентка.

mari.marihoma16@gmail.com

Науковий керівник – канд. філол. н., викладач Петрусь О.В.
olpetrus78@gmail.com

*КЗЛОР «Бродівський фаховий педагогічний
коледж імені Маркіяна Шашкевича*

МОТИВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФІЗКУЛЬТХВИЛИНОК НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анотація: у дослідженні розглянуто особливості використання фізкультхвилинки для навчання англійської мови в початковій школі, проаналізовано переваги даного виду роботи для підвищення мотивації молодших школярів.

Ключові слова: фізкультхвилинка, фізична активність, мотивація, ефективність, молодші школярі, навчальний процес.

Реформа освіти, розпочата у 2018 році з початкової ланки, принесла багато позитивних змін у навчання молодших школярів. Сучасний урок у Новій українській школі (НУШ) не можливо уявити без створення позитивного навчального середовища та ігрового принципу навчання як важливих способів зацікавлення молодших школярів та підвищення їх мотивації. Невід'ємним компонентом будь-якого уроку в молодших класах НУШ є фізкультхвилинка (physical drills).

У педагогічній науці фізкультхвилинка - це короткочасна фізична активність (протягом 1 - 2 хвилин), яка сприяє зміцненню організму дитини і підвищує її працездатність [1]. Фізкультхвилинка допомагають розслабленню м'язів, нервової системи та відпочинку дитини на уроці. Важливість фізичної активності на уроці полягає в тому, що дитина має змогу відновити рівень енергії за допомогою простих фізичних вправ для рук, пальців, ніг, спини, шиї, очей. Фізкультхвилинка надзвичайно важливі для ефективного навчання молодших школярів і дотримання принципу здоров'язберігаючого навчання. Вони не лише створюють можливості для фізичного відпочинку та відновлення працездатності, а й підсилюють сприймання теми на уроці, дозволяють молодшим школярам концентрувати увагу та швидко переключатись з одного завдання на інше.

Фізкультхвилинка відкривають можливості для вдосконалення рівня володіння англійською мовою молодших школярів та підвищення інтересу до вивчення іноземної мови. Періодичне повторення фізкультхвилинок з одним і тим же текстом сприяє запам'ятовуванню відповідних лексичних одиниць, фраз, граматичних структур та шаблонів іншомовного спілкування. З цією метою можна використовувати фізкультхвилинки-скоромовки, фізкультхвилинки-рیمівки, фізкультхвилинки-ігри, фізкультхвилинки-пісні, фізкультхвилинки-чанти з музичним супроводом чи без нього. Головне у цьому виді навчальної діяльності ритмічність, повтор і рухова активність.

Якщо вчитель підбирає фізкультхвилинки за темою уроку чи блоку, вони стають чудовим джерелом розширення словникового запасу чи закріплення граматичних

структур, впливають на покращення рівня розвитку усного мовлення молодших школярів, сприяють засвоєнню правильної вимови та вдосконаленню фонетичних навиків, покращують розвиток навиків аудіювання.

Щодо форми проведення фізкультхвилинок на уроках англійської мови в початковій школі, це можуть бути танці, флешмоби, вправи в колі, вірші, скоромовки, римівки чи чанти з відповідними рухами.

На сьогоднішній день існує цілий ряд онлайн ресурсів, які вчитель може використати для проведення фізкультхвилинок на уроках англійської мови з учнями початкових класів. Багато досвідчених вчителів публікують ефективні вправи у своїх блогах. Наприклад, у блозі ClassEnglish запропоновано цілий ряд фізкультхвилинок-римівок:

1. Look left, look right
Look up, look down
Look around.
Look at your nose
Look at your neighbour's nose.
Close your eyes
Open, wink and smile.
2. Touch your shoulders!
Touch your nose!
Touch your ears!
Touch your toes! [4]
3. Which is the way to London town? (Крокуємо на місці)
Where? Where? (Повороти в сторони)
Up in the air (Дивимося вгору)
Close your eyes (Закриваємо очі руками)
And you are there! (Розводимо руки в сторони) [2].

Практика показує, що для фізкультхвилинок можна використати скоромовки, підібравши до них відповідні рухи. Скоромовки можна знайти на інформаційному порталі «100 скоромовок англійською мовою» [3]. або за допомогою Google пошуку. Наприклад:

1. A big bug bit the little beetle but the little beetle bit the big bug back.
2. If a dog chews shoes, whose shoes does he choose? [3].

При вивченні теми «Кольори» під час фізкультхвилинки можна організувати гру «Замри!». Діти стають у коло. По команді «Start» вони передають м'яч один одному по черзі до команди педагога «Замри!» («Freeze!»). Дитина, на якій зупинився м'яч, повинна назвати колір, який демонструє педагог [1]. Таким чином, фізична активність добре поєднується з вивченням мови.

До теми «Дикі звірі» можна використати фізкультхвилинку-вірш за допомогою якої діти можуть вивчати нові слова та виконувати рухи. У ній учні повторюють слова вірша та рухи за педагогом.

- Can you hop like a hare?
Yes, I can.
Hop, hop, hop!
Can you walk like a bear?

Yes, I can.
Walk, walk, walk!
Can you run like a dog?
Yes, I can.
Run, run, run!
Can you jump like a frog?
Yes, I can.
Jump, jump, jump!
Can you swim like a fish?
No, I can't ... But I wish [1].

Таким чином, фізкультхвилинки на уроках англійської мови в початковій школі сприяють підтримці здорового способу життя, підвищують продуктивність навчання і запобігають втомі, позитивно впливають на стан здоров'я дитини, підвищують концентрацію уваги, створюють позитивну атмосферу і сприяють мотивації молодших школярів. Фізкультхвилинки роблять урок різноманітнішим та цікавим, сприяють активному вивченню іноземної мови і розвитку комунікативних навиків молодших школярів. Підібрані відповідно до теми уроку англійської мови, фізкультхвилинки є ефективним методом поєднання фізичної активності з вивченням англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Освітній портал «На урок». [Електронний ресурс] URL: <https://urokok.com.ua/class-leaders/1649-fizkulthvilinki-metodika-provedennya-cikavihfizkulthvilinok.html> (дата звернення: 07.04.2024)
2. Сайт вчителя іноземної мови Галькевич Оксани Анатоліївни. [Електронний ресурс] URL: <https://galkevich725.wixsite.com/english/blank-ulld25> (дата звернення: 07.04.2024).
3. 100 скоромовок англійською мовою. [Електронний ресурс] URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/5770-100-skoromovok-anhliiskoiu-movoiu> (дата звернення: 07.04.2024).
4. 4.ClassEnglish [Електронний ресурс] URL: https://classenglishin.blogspot.com/p/blog-page_16.html (дата звернення: 07.04.2024).

Стефанія Чірі,
*Здобувачка фахової передвищої освіти III курсу, групи Г
спеціальності 013 Початкова освіта*
Дмитро Грегірчак,
*кандидат політичних наук,
завідувач навчально-виробничої практики
ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
Мукачівського державного університету»*

РОЛЬ ШКІЛЬНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Освіта та культура є одними з найважливіших складових життя суспільства. Одним із стрижневих чинників успіху впровадження освітньої реформи в Україні є організація освітнього середовища, яке сприяє вільному розвитку особистості учня, надає можливості отримання нових знань, удосконалення наявних практичних навичок, формування ціннісних орієнтацій та позитивного ставлення до інших людей.

Особливе значення належить музейній галузі, яка всебічно сприяє духовному вдосконаленню суспільства, утвердженню його гуманістичних демократичних цінностей, інтеграції національної спадщини в культуру світового співтовариства. В унікальному музейному середовищі можна знайти ціннісні образи минулого, сьогодення та майбутнього, уособлені в раритетних речах, носіях предметної інформації.

Музей як специфічний, багатофункціональний соціокультурний механізм, спрямований на збереження історико-культурної спадщини, дослідження пам'яток, разом з тим проводить значну науково-просвітницьку діяльність [2, с. 65].

На сьогоднішній день музеї є одним із ефективних засобів навчання, виховання та розвитку підростаючого покоління, формування громадянських компетентностей. Музеї в закладах освіти є творчою лабораторією виховання учнів, у якій на основі особистісно-орієнтованих підходів та застосування різних видів практичної діяльності педагоги прищеплюють підростаючому поколінню якості свідомих громадян. Такі музеї є важливим засобом освітньої роботи, формування всебічно освіченої особистості, виховання патріотів України.

Оновлення музейної справи є актуальним питанням у наш час, тому створення музейного комплексу закладу освіти є запорукою систематизації та узагальнення досвіду роботи педагогічного й учнівського колективів, популяризації ефективних форм та методів роботи з молодим поколінням [2, с. 64].

Серед видового різноманіття музеїв, особливе місце належить шкільним краєзнавчим музеям, що належать до комплексних, тобто таких, що ведуть роботу в різних напрямках. Збираючи, вивчаючи, систематизуючи і пропагуючи регіональні пам'ятки історії, природні та мистецькі колекції, краєзнавчі музеї реалізують міжпредметні зв'язки в освітньому процесі [1, с. 13]. Сьогодні, коли українське суспільство потребує ґрунтового, всебічного осмислення та відображення історичного минулого, краєзнавча робота є закладах освіти є особливо актуальною.

Експозиція шкільного краєзнавчого музею складається з таких розділів: природа краю, історія (населеного пункту, школи, краю), культура краю (мистецтво, література). Таким чином, значення краєзнавчого музею у закладі освіти полягає у тому, щоб віднайти, обґрунтувати й розкрити усю сукупність особливостей, зосереджених на певній місцевості, і подати повну інформацію про життя цієї місцевості в історичному, географічному, біологічному, соціальному, економічному аспектах.

Основними завданнями шкільного краєзнавчого музею є:

- залучення молодших школярів до краєзнавчої, науково-пошукової роботи;
- формування в здобувачів початкової освіти соціального досвіду на прикладах історичного минулого України;
- формування громадянських компетентностей шляхом вивчення, експонування та популяризації історико-культурних надбань рідного краю засобами навчальної, виховної та просвітницької роботи;
- поглиблення загальноосвітньої підготовки молодших школярів засобами позакласної, позашкільної роботи;
- надання допомоги педагогічним колективам закладів освіти у впровадженні активних форм роботи з молодшими школярами.

Серед конкретних напрямів роботи шкільного краєзнавчого музею можна виділити: музейно-організаційний, освітньо-виховний, навчально-програмний і напрям, який пов'язаний з організацією вільного часу школярів.

Важливою особливістю музеїв є участь учнів у їх створенні. Залучення молодших школярів до комплектування фондів шкільного краєзнавчого музею здійснюється в процесі екскурсій, походів, експедицій по рідному краю, зустрічей із старожилами, що дають змогу зібрати чимало оригінальних документів, речей, зробити записи спогадів тощо. Багато для музею роблять самі учні. Наслідком різних видів їх творчої діяльності є велика група матеріалів допоміжного фонду (карти, схеми, таблиці, моделі, макети і т. ін.). Учні виготовляють муляжі, малюнки тощо [3, с. 80-82].

Беручи участь у створенні експозицій, проводячи екскурсії музеєм, відвідуючи зали музею, учні осмислюють своє коріння, унікальність рідного краю, усвідомлюють важливість збереження пам'яті про тих, чиє життя вписане в його книгу історії [4, с.287].

Отже, позитивною тенденцією сьогодення є розвиток шкільних краєзнавчих музеїв в Україні, цілеспрямоване й систематичне використання яких у процесі навчання і виховання дітей молодшого шкільного віку слід розглядати як один із шляхів підвищення якості освіти. Адже така робота допомагає посилити міжпредметні зв'язки та здійснити інтеграцію змісту освіти, забезпечує єдність емоційного й інтелектуального у процесі пізнання, сприяє особистісному зростанню підростаючого покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гайдай О. М. Музезнавство : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 212 с.
2. Майко С. Шкільний музей як форма додаткової освіти. Педагогічний пошук. 2017. № 2. С. 64–66
3. Організація музейної справи в навчальному закладі: методичний посібник / укладач І.С.Личак. Біла Церква, 2013. 116 с.
4. Ремех Т., Савенков А. Шкільний музей як освітній простір та просвітницький ресурс. Музейна педагогіка в науковій освіті : збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 26 листопада 2020 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2020. С. 283-288.

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

*Мацюк Віталій Володимирович,
аспірант кафедри інформаційних мультимедійних технологій
Української академії друкарства
Львів, Україна*

МАРКЕТИНГОВІ ОСОБЛИВОСТІ РЕКЛАМИ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Сьогодні показує що зв'язок маркетингу з іншими галузями досягає не бачених раніше масштабів. Це і не дивно, адже через свої завдання, принципи та цілі маркетинг долучається практично до усіх галузей сучасного виробництва. Дуже тісно контактує з маркетингом і реклама. Основне завдання реклами – донести інформацію про даний товар чи послугу до потенційних клієнтів. Проте реалії сьогодення показують що цього не достатньо. Щоб правильно, а головне ефективно, прорекламувати свій товар чи послугу до створення реклами потрібно підходити більш комплексно. Потрібно «закласти фундамент» у вигляді вивчення ринку, аналізу смаків та вподобань майбутніх покупців, потреби в тих чи інших товарах та послугах. Вирішення цих завдань покладають на створення маркетингових стратегій. Дуже важливим нюансом в таких стратегіях є те, яким чином і де збиратимуться та аналізуватимуться вихідні дані. [1]

Раніше для збору таких даних використовувались відкритті анкетування, опитування, діалоги. Доволі трудомісткий та затратний процес, який потребує великої кількості респондентів, певних критеріїв і часу на аналіз даних для отримання найточніших результатів. Звідси і постало питання: «А де ж можна отримати потрібну інформацію, заощадивши час та ресурси, покращуючи при цьому результат?». Ідеальним місцем для вирішення цих питань стали соціальні мережі.

Сучасні соціальні мережі влаштовані так що заохочують людей ділитись інформацією про себе. Популярно висвітлювати свої вподобання в стилях музики, жанрах фільмів, поширювати власні хобі, родинні зв'язки, світлини з місць де вони бувають чи хотіли б побувати та багато чого іншого. Грамотний аналіз всієї цієї інформації і слугує «фундаментом» для аналізу ринку та пошуку цільової аудиторії. А велика кількість користувацьких акаунтів, тобто реальних людей, допомагає зробити такий аналіз більш точним та повним. [2]

Також велика цікавість маркетології до соціальних мереж пояснюється ще й можливістю миттєвого зворотного зв'язку з цільовою аудиторією. Прямо у рекламних банерах можна оцінити його оформлення, актуальність та потребу цільовій аудиторії. А після переглядів рекламних роликів у соціальних мережах, користувачам пропонується придбати той чи інший товар чи послугу. Таким чином отримується миттєвий зворотній зв'язок, що дає можливість швидко оцінювати актуальність і доцільність даної реклами. В додаток до того що все це публікується в соціальних мережах, де є можливість швидко зробити правки, змінити щось або ж взагалі прибрати рекламу яка не дає бажаного ефекту. Такі ж дії не доступні в рекламних оголошеннях які розміщуються до прикладу

в газетах, журналах (які уже є надрукованими певними тиражами), чи біг бордах, банерах, де процес передруку, монтажу і встановлення займатиме суттєвий час.

Отже маркетинг сьогодні відіграє колосальну роль в багатьох галузях економіки. Тісний зв'язок з рекламою дозволяє швидко та оперативно продумувати повноцінні маркетингові кампанії, які дозволяють не просто прорекламувати потрібне, а й охопити всі потрібні етапи від вивчення ринку до збуту продукції. Найкращим майданчиком для аналізу ринку, збору, опрацювання інформації а також публікацій самих рекламних оголошень є соціальні мережі. Саме вони дають необхідні можливості для впровадження усіх цих кроків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Сергій Косинков, (2023) Що таке маркетинг: суть, явища, цілі і завдання., Інтернет ресурс: Інтернет журнал «Бізнес кіт», <https://biznecat.com/biznes/111-shcho-take-marketing.html>
2. Іванина Роман, Клімак Юрій., (2023) Таргетована реклама в соцмережах: види, формати та особливості., Інтернет ресурс: «Elit Blog», <https://elit-web.ua/ua/blog/targetirovannaya-reklama>

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

БІЛАН І.А.

науковий співробітник

*Український науково-дослідний інститут
спеціальної техніки та судових експертиз*

*Служби безпеки України,
Україна, Київ*

КЛАСИФІКАЦІЯ І ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ ЦИФРОВИХ ВОДЯНИХ ЗНАКІВ

Під цифровими водяними знаками розуміють метод вбудовування прихованих маркерів у цифрові носії, такі як аудіо-, відео- та зображення. Ці маркери непомітні для людського ока, але можуть бути виявлені спеціальними алгоритмами. Такі маркери слугують для визначення права власності або вихідної інформації, полегшуючи виявлення порушень авторських прав і забезпечуючи оригінальність цифрових активів у різних сферах, включаючи платформи соціальних мереж і банківський сектор. У контексті платформ соціальних мереж цифрові водяні знаки допомагають виявляти та пом'якшувати порушення авторських прав, надаючи можливість відстежувати несанкціоноване розповсюдження матеріалів, захищених авторським правом. Аналогічно, в банківській системі цифрові водяні знаки посилюють заходи безпеки, дозволяючи перевіряти оригінальність банкнот, тим самим запобігаючи спробам підробки і захищаючи фінансові транзакції.

Останні досягнення в галузі цифрових методів нанесення водяних знаків призвели до розробки надійних і стійких алгоритмів нанесення водяних знаків, здатних протистояти різноманітним атакам і маніпуляціям. Крім того, нові дослідження зосереджуються на розширенні застосування водяних знаків у нових сферах, таких як управління цифровими правами (DRM - digital rights management), автентифікація контенту та виявлення несанкціонованого доступу до мультимедійного контенту.

Класифікація алгоритмів цифрових водяних знаків може здійснюватися за різними критеріями [1]:

1. **видимі водяні знаки** - ці водяні знаки явно помітні для людини, їх зазвичай накладають на цифрові носії, щоб підтвердити право власності або авторські права;
2. **невидимі водяні знаки** - на відміну від видимих водяних знаків, невидимі водяні знаки приховано вбудовуються в цифрові носії за допомогою стеганографічних методів. Вони залишаються непомітними для неозброєного ока і в основному використовуються для автентифікації та захисту авторських прав;
3. **загальнодоступні водяні знаки** - ця категорія охоплює водяні знаки, які можуть бути інтерпретовані та змінені будь-ким за допомогою спеціальних алгоритмів. Пропонуючи легкий доступ і модифікацію, загальнодоступні водяні знаки за своєю суттю не мають надійних заходів безпеки, що робить їх вразливими до несанкціонованих маніпуляцій або видалення;

4. крихкі водяні знаки - крихкі водяні знаки розроблені таким чином, щоб бути чутливими до будь-яких змін або маніпуляцій з даними. Такі водяні знаки є навмисно крихкими, що означає, що будь-які зміни базових даних призводять до знищення або зміни самого водяного знаку. Для ефективного використання крихких водяних знаків необхідна надійна система виявлення, здатна ідентифікувати та перевіряти всі зміни даних.

Процес нанесення цифрових водяних знаків, який часто розглядають як життєвий цикл, охоплює три окремі етапи, спрямовані на вбудовування, захист і виявлення цифрових водяних знаків у медіаконтенті. Зазначені кроки становлять основу для створення стійких до атак систем захисту інформації, що базуються на методах вбудовування та виявлення водяних знаків [2]:

1. етап вбудовування - на початковому етапі, відомому як фаза вбудовування, цифровий водяний знак невід'ємно вбудовується в основний сигнал, який слугує носієм інформації. Цей процес передбачає безшовну інтеграцію цифрового водяного знаку в основний сигнал, забезпечуючи мінімальний вплив на сприйняття, зберігаючи при цьому стійкість до потенційних змін або атак;

2. етап атаки - згодом носій може зазнати різних форм маніпуляцій або фальсифікацій, що становить загрозу для цілісності системи водяних знаків. Цей етап охоплює будь-які зміни або спотворення, що вносяться до носія, наприклад, стиснення JPEG, обертання, обрізання або додавання шуму. Такі атаки мають на меті зруйнувати вбудований водяний знак і поставити під загрозу можливість точного вилучення та інтерпретації прихованої інформації;

3. етап захисту - заключна фаза процесу цифрового нанесення водяних знаків включає в себе виявлення і захист водяного знаку від шуму і змін, що вносяться під час передачі. Цей етап включає в себе реалізацію надійних алгоритмів виявлення, здатних ідентифікувати та виділити водяний знак із зашумленого сигналу. Визначаючи наявність цифрового водяного знаку, навіть за наявності спотворень або атак, етап захисту забезпечує цілісність і оригінальність вбудованої інформації.

Останні досягнення в технології цифрових водяних знаків зосереджені на підвищенні стійкості та надійності систем водяних знаків до широкого спектру атак і маніпуляцій. Зазначені кроки становлять основу для створення стійких до атак систем захисту інформації, що базуються на методах вбудовування та виявлення водяних знаків. Таким чином, розробка та використання цифрових водяних знаків передбачає три послідовні кроки: вбудовування, аналіз стійкості до атак та захист. Очікується, що з розвитком досліджень у цій галузі методи нанесення водяних знаків ставатимуть дедалі складнішими та ефективнішими у захисті від крадіжки інтелектуальної власності та несанкціонованих маніпуляцій з цифровими активами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. F.A. Petitcolas, R.J. Anderson, M.G. Kuhn "Information hiding - a survey", Proceedings of the IEEE, 87(7), 1999, pp. 1062-1067.

2. I.J. Cox, M.L. Miller, J.A. Bloom, J. Fridrich, T. Kalker "Digital Watermarking and Steganography", 2nd ed., Morgan Kaufmann, 2008, p. 593.

Білевський Петро Станіславович,
старший науковий співробітник
Український науково-дослідний інститут
спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України
м. Київ, Україна

КОНЦЕПЦІЯ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ЗВ'ЯЗКУ З БЕЗПІЛОТНИМИ ЛІТАЛЬНИМИ АПАРАТАМИ

Сучасні тенденції розвитку галузі машинобудування призвели до широкого застосування безпілотних літальних апаратів (БПЛА). БПЛА надають можливість виконувати найрізноманітніші завдання в різних галузях економіки та у військовій сфері.

БПЛА, відповідно до [1], – повинні задовольняти вимогам надійності і забезпечувати стійкий зв'язок. Система зв'язку БПЛА являє собою багаторівневу структуру, основною задачею якої є забезпечення переміщення БПЛА в заданий район та виконання поставлених завдань з можливістю доставки інформації, отриманої за допомогою бортових приборів БПЛА, в пункт призначення. Як правило, на борту БПЛА розміщуються не менше двох систем зв'язку: дуплексна/напівдуплексна апаратура передачі командно-телеметричної інформації та симплексна система передачі інформації корисного навантаження. Багато завдань, які вирішують сучасні комплекси БПЛА, потребують наявності високошвидкісних ліній передачі інформації між БПЛА та наземним пунктом управління (НПУ). Наприклад, завдання оперативного моніторингу або розвідки за допомогою технологій БПЛА передбачають отримання та доставку на НПУ зображень різної роздільної здатності, які отримуються з датчиків різних діапазонів довжин хвиль. Апаратура передачі командно-телеметричної інформації призначена для повільношвидкісної передачі командної інформації з НПУ на борт БПЛА та повільношвидкісної передачі телеметричної інформації з борту БПЛА на НПУ. Апаратура високошвидкісної передачі даних призначена для односторонньої передачі корисного навантаження з борту БПЛА на НПУ. Система зв'язку комплексів БПЛА може бути реалізована за допомогою побудови таких варіантів каналів зв'язку:

1. Канал зв'язку НПУ – БПЛА:
 - короткохвильовий зв'язок;
 - ультракороткохвильовий зв'язок;
 - зв'язок у діапазонах НВЧ;
 - оптичний зв'язок;
2. Супутниковий канал зв'язку:
 - повільношвидкісний канал передачі командно-телеметричної інформації (напівдуплекс);
 - високошвидкісний канал передачі даних (симплекс);
3. Інші канали зв'язку:
 - передача даних через системи стільникового зв'язку (2G, 3G, 4G);
 - канали зв'язку, забезпечені за допомогою інших БПЛА та стаціонарних ретрансляторів.

Основними проблемами під час розробки систем зв'язку комплексів БПЛА є: забезпечення радіовидимості між БПЛА та НПУ, а також компенсація загасання сигналу на трасі. При прямій видимості між БПЛА та НПУ надійність зв'язку може бути досягнута за рахунок збільшення висоти польоту БПЛА, збільшення висоти підйому наземної антени та застосування кількох приймачів різних діапазонів довжин хвиль. Передача інформації з високою швидкістю на відстані понад сотні кілометрів можлива з використанням ретрансляційного обладнання, супутникових систем зв'язку, стаціонарних систем передачі інформації. Для компенсації згасання сигналу на трасі можуть бути вжиті наступні заходи: збільшення вихідної потужності передавачів та збільшення коефіцієнтів підсилення антеннофідерного обладнання. Для підвищення коефіцієнта підсилення бортового антеннофідерного обладнання можливе використання опорноповоротних пристроїв на борту БПЛА. Передача телеметричної інформації при польотах на великі відстані може здійснюватися за допомогою супутникових систем зв'язку. Високошвидкісна передача інформації може здійснюватися через малорозмірні супутникові термінали, що вимагає установки на борт БПЛА направленої антени з можливістю сканування.

Враховуючи зазначене, під час проєктування каналу передачі інформації між БПЛА та НПУ необхідно враховувати наступне:

- 1) потужність теплового шуму на вході приймача залежить від смуги пропускання аналогового тракту;
- 2) передача інформації з високою швидкістю (>100 Мбіт/с) можлива лише в діапазонах частот, вищих за 1 ГГц;
- 3) за відсутності перешкод на шляху розповсюдження радіохвиль та без урахування рефракції в атмосфері існує можливість організації прямого каналу зв'язку між БПЛА та НПУ на відстань, не більшу за триста кілометрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Беспилотные летательные аппараты: Методики приближенных расчетов основных параметров и характеристик / В.М. Ильющко, М.М. Митрахович, А.В. Самков, В.И. Силков, О.В. Соловьев, В.И. Стрельников; Под общ. ред. В.И. Силкова. – К.:ЦНИИ ВВТ ВС Украины, 2009.

Білевський Петро Станіславович,
старший науковий співробітник
Український науково-дослідний інститут
спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України
м. Київ, Україна

КОНЦЕПЦІЯ ПОБУДОВИ ТА МОДЕЛЮВАННЯ ОПУКЛИХ АНТЕННИХ РЕШІТОК ПРЯМОКУТНОЇ ФОРМИ

На теперішній час одним із важливих напрямків розвитку галузі машинобудування є розробка опуклих антенних решіток, що можуть повторюють форму об'єкта, на якому вони розташовані. Такі антени називаються конформними та їх використовують у авіації, супутниковому зв'язку тощо. Як основний елемент конформної антени зручно використовувати друкований випромінювач, оскільки він легко набуває форми опуклої поверхні, дешевий у виготовленні та добре вбудовується до друкованої плати. При виборі друкованого випромінювача для літального апарату можна зупинитися на дипольній антені, розміщеній на крилі літака [1] або застосувати підхід щодо синтезу лінійної конформної фазованої решітки, надрукованої на поліімідній плівці для системи зв'язку безпілотного літального апарату у широкому діапазоні частот [2]. Як основний елемент антени можна використовувати прямокутний друкований випромінювач. Його можна використовувати для створення складних структур у задачах синтезу GPS-антен з низьким профілем та високою продуктивністю для розміщення на зовнішніх металевих шарах кораблів та літаків [3]. Також технологію друкованих антен застосовують для вирішення завдання проектування бортових антенних систем космічних апаратів. Треба зазначити, що при збільшенні довжини прямокутного друкованого випромінювача формуються нові резонансні частоти, грамотна оптимізація яких дозволяє випромінювати або приймати сигнал у декількох частотних діапазонах, що розширює можливості ефективного використання антени. Для вирішення завдання побудови та визначення параметрів антени до стадії її виготовлення та безпосереднього вимірювання параметрів виготовленої антени рекомендується застосовувати сучасні інструменти проектування та програмного забезпечення для електродинамічного моделювання та імітації конструкцій антени.

Програмне забезпечення HFSS надає можливість побудувати прямокутний друкований випромінювач із заданою робочою частотою та змоделювати його встановлення на поверхні різної форми. Геометрія поверхонь обирається таким чином, щоб забезпечити можливість вигину випромінювача у горизонтальній та вертикальній площині. Завдання моделювання полягає у визначенні частот побічних резонансів, спостереженні за переміщенням робочої частоти та зміні значення коефіцієнтів зворотного випромінювання S_{11} . Побічні резонанси, якщо вони добре рознесені від робочої частоти, цікаві можливістю їх використання для передачі даних, що також може надати можливість використовувати друковану антену одночасно на декількох частотах.

А ось усунення робочої частоти за рахунок геометрії поверхонь досить небажаний фактор, який вказує, що в конструкцію антени потрібно вносити зміни для повернення резонансу на робочу частоту.

Враховуючи вищевикладене, геометрична форма поверхні, що задає форму опуклої антени, сильно впливає на її характеристики. За отриманими результатами електродинамічного моделювання та імітації конструкцій антени можна дійти невтішного висновку, що на зміщення частоти основного випромінювання найбільше впливає вигин випромінювача у вертикальній площині. У горизонтальній площині цей ефект спостерігається тільки при дуже великому згині поверхні, на якій встановлюється антена. Крім основної частоти зміщенням також піддаються частоти побічних резонансів. Це означає, що потрібна додаткова оптимізація розмірів випромінювача. Підбір побічних резонансів антени може зменшити кількість антен для передачі сигналу та підвищити ефективність її використання для роботи на кількох частотах, що у свою чергу надає такі плюси, як економія місця, підвищення технологічності та зниження витрат на виготовлення виробу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Yunfei Qiang, Lin Guo, Jing M. A design of conformal dipole array for aircraft applications, IEEE International Conference on Microwave and Millimeter Wave Technology (ICMMT), 2016.
2. Jun-Jie Peng, Shi-Wei Qu, Mingyao Xia Conformal Phased Array Antenna for Unmanned Aerial Vehicle with $\pm 70^\circ$ Scanning Range, IEEE Transactions on Antennas and Propagation, 2021.
3. S. A. Mitilneos, S. K. Symeonidis, I. B. Mpatsis, Conformal Patch Antenna Arrays Design for Onboard Ship Deployment Using Genetic Algorithms, Advances in Power Electronics, 2013.

Мар'їн Сергій,
*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри програмної інженерії
Харківського національного університету радіоелектроніки*
Сафонова Тетяна,
*кандидат наук із соціальних комунікацій,
старший викладач кафедри цифрових комунікацій та
інформаційних технологій
Харківської державної академії культури*

ВИКОРИСТАННЯ CHATGPT У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Цифровий світ спрямовує здобувачів вищої освіти на самомотивацію, винахідливість та розвиває прагнення взяти на себе контроль за процесом навчання. Адже роботодавці шукають фахівців саме з такими якостями, оскільки вони краще підготовлені для адаптації в постійно мінливому цифровому середовищі.

Потужним інструментом, який сприяє оновленню освітньої діяльності здобувачів, є ChatGPT - мовна модель на базі штучного інтелекту від OpenAI. Цей універсальний інструмент підвищує мотивацію та залученість студентської аудиторії до навчального процесу, сприяє реалізації творчого підходу в формуванні освітньої траєкторії, уможливує освітню безбар'єрність для певних категорій здобувачів, допомагає у становленні відкритої та неформальної освіти.

Потужні темпи опанування та використання здобувачами ChatGPT, викликають дискусії та занепокоєння. Освітняни зауважують як на негативних проявах використання продукту штучного інтелекту — плагіат, шахрайство, порушення авторського права та ін., так і на позитивних аспектах застосування здобувачами ChatGPT, вельми потенційних у майбутньому для якісного оновлення освіти. Зокрема, серед основних напрямів застосування ChatGPT корисними можна вважати:

- 1) використання генеративного штучного інтелекту здобувачами для покращення читабельності та стилістики текстів може застосовуватись у різних напрямках: від перевірки орфографії та виправлення помилок при наборі текстів, до вдосконалення наукового письма, особливо для тих, для кого мова (наприклад, англійська, німецька та ін.) не є рідною;
- 2) застосування ChatGPT для підтримки вивчення іноземних мов, вдосконалення розмовних практик, створення діалогів тощо;
- 3) використання ChatGPT для створення додаткових роз'яснювальних навчальних матеріалів, пояснень та прикладів, розкриття контекстів у дослідженні складних концепцій;
- 4) застосування ChatGPT для розв'язання математичних, літературних або будь-яких інших завдань з метою отримання здобувачами додаткової практики та розуміння предмета;
- 5) використання ChatGPT для проведення тестування та об'єктивного оцінювання (самооцінювання) знань здобувачів;

6) застосування ChatGPT для отримання широкого доступу до експертних знань у будь-якій галузі, узагальнення інформації з наукових джерел з додатковою інтерактивною підтримкою та консультаціями в режимі реального часу;

7) використання ChatGPT для підтримки досліджень та підготовки наукових робіт шляхом генерації ідей, структуризації текстів, отримання рекомендацій щодо джерел та каналів інформації;

8) застосування ChatGPT для творчих цілей: створення поезії, складання музики та інших завдань, які стимулюють набуття креативних навичок;

9) використання ChatGPT у підтримці здобувачів з особливими потребами в навчанні: для автоматичного перекладу текстів різними мовами для здобувачів, які мають обмежені можливості читання чи розуміння; для створення аудіоформатів текстових матеріалів (підручників, посібників, лекцій тощо) для студентів з вадами зору; для генерації матеріалів мовою жестів або інших невербальних форм комунікації для здобувачів з вадами слуху чи мови; для підтримки читанням та створення альтернативних форм навчальних матеріалів, які полегшують процес навчання здобувачів з дислексією; для створення інтерактивних чат-ботів психологічної підтримки здобувачам з особливими потребами у випадках стресу чи тривоги; для аналізу індивідуальних потреб здобувачів та надання персоналізованих рекомендацій для їх навчання та розвитку; для інтеграції ChatGPT з іншими технологіями, такими як розпізнавання голосу, розпізнавання зображень, які дозволяють надавати більш комплексні послуги здобувачам з особливими освітніми потребами; для інтеграції ChatGPT у різноманітні платформи, вебсайти, мобільні застосунки з метою забезпечення доступності для здобувачів у будь-який час та в будь-якому місці.

Зауважимо, що застосування здобувачами ChatGPT для компіляції та інтерпретації чужих авторських робіт, його використання для виконання таких освітніх та наукових завдань, як підготовка повних рукописів, проведення експериментів, є нерозсудливим та неетичним.

ChatGPT не вимагає багатьох технічних компетенцій або компетенцій у сфері ІКТ, він вимагає більш критичного мислення та компетенції ставити запитання, щоб отримати найкращі результати, формувати власні навчальні цілі та стратегії.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

Володимир РЯБЕКА,
здобувач вищої освіти І-го курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Науковий керівник: Олександр ЖУРАВЕЛЬ,
кандидат юридичних наук
старший викладач кафедри
спеціально-фізичної підготовки.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ.

РОЗВИТОК СПЕЦІАЛЬНИХ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ

Одним із перспективних напрямків вдосконалення професійної підготовки майбутніх поліцейських у закладах вищої освіти МВС України є спрямування навчання не тільки на здобуття професійно-практичних знань, що є важливим для правоохоронної діяльності, та формування умінь і навичок їх застосування, але й на впровадження новітніх методик розвитку фізичних якостей [1, с.78].

Спеціальна фізична підготовка є важливою складовою професійної підготовки курсантів, оскільки дозволяє сформувати та розвинути низку професійно значущих якостей і навичок: Формує фізичні якості необхідні в майбутній службовій діяльності - силу, витривалість, швидкість, координацію, гнучкість тощо. Розвиває вміння застосовувати прийоми рукопашного бою, силового затримання правопорушників. Виробляє навички поводження зі зброєю, подолання перешкод. Формує стійкість до дії в екстремальних умовах, психологічну готовність до ризику. Готує до дій в умовах, що потребують підвищеної координації.

Ефективність професійної діяльності працівників правоохоронних органів значною мірою визначається рівнем їх фізичної та психологічної підготовленості. Адже від сформованості спеціальних фізичних якостей залежать швидкість реакції, витривалість, сила та інші характеристики, необхідні для ефективного вирішення оперативно-службових завдань, особливо в екстремальних умовах.

Ось деякі рекомендації щодо вдосконалення системи фізичної підготовки курсантів:

1. Оновити навчальні програми з фізичного виховання з акцентом на професійно-прикладну фізичну підготовку. Посилити практичну складову навчання.
2. Збільшити кількість годин, що відводяться на спеціальну фізичну підготовку. Виділити додаткові години в розкладі.
3. Застосовувати інноваційні методики та технології навчання - функціональний тренінг, віртуальну реальність, тренажери тощо.
4. Модернізувати матеріально-технічну базу - обладнати тренажерні зали, майданчики з перешкодами.

5. Посилити контроль за якістю проведення занять з боку керівництва, мотивацію викладачів.

6. Запровадити систему заохочень за спортивні досягнення.

7. Покращити медичний контроль та профілактику травматизму.

Реалізація цих заходів сприятиме істотному підвищенню рівня фізичної підготовленості майбутніх правоохоронців.

Тому актуальним є впровадження в навчальний процес інноваційних методик розвитку спеціальних фізичних якостей з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності. Це дозволить комплексно підвищити рівень фізичної та психологічної готовності випускників ЗВО МВС України до службових завдань, пов'язаних з ризиком для життя та здоров'я.

Ми повинні розуміти, що курсантів треба мотивувати та заохочувати до заняття спеціально-фізичною підготовкою, можливо таким чином як: підкреслювання важливості спеціально-фізичної підготовки для ефективного виконання професійних обов'язків та оперативно-службових завдань; використовувати цікаві інтерактивні форми проведення занять, змагання, конкурси, естафети, застосовувати ігрові та змагальні методи, створювати команди, впроваджувати рейтингову систему оцінки досягнень, заохочення кращих; проводити заняття на свіжому повітрі, з використанням різноманітного обладнання; висвітлювати успіхи та досягнення курсантів у спеціальній фізичній підготовці; застосовувати елементи військово-прикладних видів спорту; передбачити пільги та заохочення за успіхи у спорті.

Такі заходи сприятимуть формуванню стійкої мотивації та зацікавленості курсантів у заняттях спеціальною фізпідготовкою.

У процесі спеціальної фізичної підготовки курсантів закладів вищої освіти МВС України виділяють три етапи: початкова підготовка, поглиблене навчання та формування психофізичної готовності [2].

На етапі початкової підготовки відбувається формування базового рівня розвитку фізичних якостей та навичок, необхідних для опанування спеціальних дисциплін. Наступний етап передбачає поглиблене навчання професійно-прикладній фізичній підготовці з акцентом на розвиток спеціальних фізичних якостей: сили, витривалості, швидкості реакції тощо. Останній етап орієнтований на формування психофізичної готовності до дій в екстремальних умовах майбутньої професійної діяльності.

Для підвищення ефективності кожного з цих етапів необхідним є впровадження інноваційних підходів та методик спеціальної фізичної підготовки з урахуванням зарубіжного досвіду. Зокрема, доцільним є застосування технологій функціонального тренінгу, які дозволяють моделювати професійні рухові дії та відпрацьовувати їх до рівня автоматизму.

Такі технології передбачають використання спеціального тренажерного обладнання та технічних засобів, що дозволяють імітувати умови й ситуації професійної діяльності поліцейських. Це сприяє формуванню стійких навичок застосування тактичних прийомів, вогневої та фізичної підготовки в обстановці, максимально наближеній до реальної. Перспективним є використання засобів віртуальної реальності, що істотно підвищують ефективність тренувального процесу.

Отже, вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх правоохоронців потребує комплексного підходу, що поєднує здобуття ґрунтовних професійних знань та

навичок їх практичного застосування з ефективною спеціальною фізичною підготовкою. Саме цілеспрямований розвиток професійно значущих фізичних якостей дозволяє сформувати стійкий рівень психофізичної готовності до виконання службових завдань, особливо пов'язаних з ризиком. Впровадження інноваційних підходів та передового зарубіжного досвіду на кожному етапі такої підготовки сприятиме комплексному формуванню професійної компетентності та боекздатності майбутніх поліцейських. Спеціальна фізична підготовка є ключовою складовою цього процесу. Вона має бути спрямована на розвиток професійно значущих фізичних якостей та рухових навичок.

Для посилення ефективності системи спеціальної фізпідготовки необхідно оновити її програми та методичне забезпечення з акцентом на професійно-прикладні аспекти; збільшити обсяг занять; застосовувати інноваційні методики та технічні засоби тренування; мотивувати курсантів до занять. Реалізація цих заходів дозволить комплексно підвищити рівень фізичної та психологічної готовності випускників до професійної діяльності в екстремальних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Журавель О. А. ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ. Комплексний підхід до модернізації міждисциплінарних наукових досліджень. Матеріали науково-практичної конференції (Дніпро, 26-27 травня 2023р.). – Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2023. – 84с
2. Сорокін Р. О. Спеціальна фізична підготовка курсантів МВС. Архітектура та мистецтвознавство. 2022. Випуск 3. С. 177.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Байовська Вікторія Андріївна,
студентка III курсу спеціальності «Початкова освіта»,
baiovska.v@brodypk.ukr.education
Науковий керівник : Викладач-методист
Свирина Людмила Кирилівна,
svyripa@brodypk.ukr.education.

Комунальний заклад Львівської обласної ради
«Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»

STORRYTELLING НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНИХ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація. У статті розглянуто проблему використання інноваційних технологій навчання на уроках рідної мови, зосереджується увага на впровадженні нових форм роботи. Обґрунтовано доцільність використання сторітелінгу на уроках української мови в початкових класах, що підвищує якість навчання та сприяє розвитку комунікативних компетентностей молодших школярів.

Ключові слова: комунікативні компетентності, сторітелінг, інтерактивні форми навчання, Стандарт освіти НУШ.

Метою дослідження є використання методу сторітелінгу для розвитку комунікативної компетентності молодших школярів. Метод дозволяє сформувати в учнів основу для дій у різних мовленнєвих ситуаціях та розвинути в молодших класах уміння варіювати мовленнєві ситуації, комбінувати їх для пошуку нових рішень. У процесі створення історій здобувачів освіти розвивають уміння передавати смислові аспекти мовних текстів та позитивно впливати на інших під час спілкування. Школярі також набувають досвіду висловлення власної позиції у спілкуванні та розвивають достатню самооцінку і навички самовираження щодо продукту спілкування.

Мова є важливим і невід'ємним засобом людського спілкування та помічником у формуванні нас як особистостей. Тому важко переоцінити роль мовної компетенції. Однією з основних вимог Стандарту освіти НУШ щодо результатів навчання є розвиток низки компетентностей. Комунікативні навички є одними з найважливіших і мають сприяти розвитку в учнів навичок усного та писемного мовлення. Комунікативна компетентність - це найважливіша властивість особистості, що включає в себе комунікативні здібності, знання, вміння і навички, чуттєвий і соціальний досвід в сфері ділового спілкування[1].

До складу комунікативної компетентності включають деяку сукупність знань, умінь та навичок, що забезпечують ефективний перебіг комунікативного процесу. Серед ознак комунікативної компетентності можна виділити наступні: 1) швидко та точно орієнтування у взаємодії; 2) прагнення зрозуміти одне одного у контексті конкретної

ситуації; 3) впевненість у собі, адекватно включена до ситуації; 4) володіння ситуацією, готовність виявити ініціативу; 5) велика задоволеність у спілкуванні та зменшення нервово-психічних витрат у процесі комунікації; 6) вміння продуктивно спілкуватися у різних статусно-рольових позиціях [4].

Комунікативні уміння — це здатність встановлювати і підтримувати контакти з іншими людьми, використовуючи власні здібності, необхідні для ефективної комунікативної дії в ситуаціях міжособистісного спілкування. Одним із пріоритетних завдань компетентісного навчання в сучасній загальноосвітній школі є створення необхідних умов для особистісного розвитку та формування позитивної позиції кожної дитини. Науковці та практики з'ясували, що освітній процес є найбільш ефективним, коли за допомогою інтерактивних форм і методів здобуваються знання, формуються навички і вміння, виховуються особистісні якості, набувають школярі конкретних компетенцій. Адже їх використання є важливим засобом активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Комунікативна компетентність молодших школярів виявляється в умінні спілкуватися з людьми різного віку і статусу, розуміти і відтворювати інформацію, сприйняту на слух і під час читання, змістовно і доречно висловлювати свої думки в усній і письмовій формі, вільно володіти мовою в різноманітних навчальних і життєвих ситуаціях. У молодшому шкільному віці доцільно залучати дітей до спілкування. Це пов'язано з тим, що основним видом мовленнєвої діяльності молодших школярів є усне мовлення.

Інтерактивні форми та методи означають, що учні та вчителі спілкуються та взаємодіють один з одним у процесі навчання. Відбувається співпраця та взаємодія між усіма учасниками навчального процесу: вчителем та учнем, учнем та учнем. Вчителі та учні є рівноправними та рівнозначними об'єктами навчання.

Інтерактивні форми і методи передбачають активну взаємодію учнів не тільки з учителем, а й один з одним, а також домінування активності учнів у навчальному процесі. Роль вчителя в інтерактивному навчанні полягає в тому, щоб спрямовувати діяльність учнів на досягнення цілей уроку. Таким чином, інтерактивна взаємодія виключає домінування одного учасника над іншим та однієї думки над іншою в процесі навчання. Значить, учні вчать бути демократичними, вільно спілкуватися з іншими, критично мислити і приймати обґрунтовані рішення. Сторітелінг має важливе значення для розвитку комунікативних навичок.

Сторітелінг - це термін, запозичений з англійської мови, що означає мистецтво розповідати захопливі історії, наративи та оповідання. Під історіями можна розуміти казки, притчі, міфи, історії про реальних людей або вигадані події і навіть анекдоти. Лише відносно недавно сторітелінг увійшов у вжиток як розмовна мова. Сьогодні сторітелінг є актуальною комунікативною технікою та однією з сучасних форм спілкування між вчителями та учнями.

Однією із основних функцій сторітелінгу є комунікативна, адже Історії здатні підвищити ефективність спілкування на різних рівнях. Сьогодні спілкування все частіше відбувається у віртуальному середовищі. Реальне спілкування стає предметом розкоші і перетворюється на своєрідне мистецтво, якому потрібно знову навчати дітей і дорослих. Можна виділити ряд факторів, що пояснюють ефективність методу Storytelling під час навчання учнів початкової школи.

По-перше, діти люблять слухати історії більше, ніж доповіді, описи чи визначення, тому що вони легше сприймаються (задіяна не лише раціональна сторона сприйняття інформації, а й образна). Отже, реалізується принцип доступності навчання.

По-друге, історія завжди динамічна. Сучасні школярі з кліповим мисленням краще сприймають історію, аніж текст іншого виду. Історія впливає на почуття дитини, а це підвищує рівень концентрації уваги [5]. Переваги Storytelling(y) полягають в його універсальності й інтерактивності.

Цей метод використовується для того, щоб у ненав'язливій та розважальній формі ознайомити дітей з правилами належної поведінки в навколишньому середовищі. Сторітелінг підходить для викладання як гуманітарних, так і природничих предметів. Методика сторітелінгу інтегрує результати різних наукових дисциплін, зокрема соціології, журналістики, медіа, реклами та PR-комунікацій, культурології, лінгвістики, психології, педагогіки, лінгводидактики та театрознавства. На заняттях української мови сторітелінг можна використовувати при вивченні багатьох ситуацій, які можуть бути виражені у формі розповіді, зокрема теорії мови на основі тексту, культури мовлення і особливо мовленнєвого етикету. Наприклад: «Ти спілкуєшся з людьми в різних ситуаціях. Розкажи за схемою про ситуацію спілкування» [2, с.12]; «Прочитай висловлювання дітей. Хто з них, на твою думку, говорить про культуру мовлення?» [2, с. 15]; «Прочитай діалог. У якому стилі мовлення він написаний? Які слова, на твою думку, не варто було вживати? Чому?» [2, с.15]

Розглянемо варіанти подачі інформації за допомогою техніки сторітелінгу.

В першому класі під час вивчення теми «Апостроф. Читання та письмо слів з апострофом. Правовис імен. Театралізуємо. Розвиток зв'язного мовлення: складаю речення з іменами.»

«Свистунець - апостроф молодець...»

На подвір'ї під берізою вся зібралася сім'я.

Відпочити, побути разом і послухати солов'я.

Букв зібралася сім'я, що люблять гостей стрічати, та часм гарячим напувати.

Після зустрічі з ними букви, що позначають приголосні звуки, стають м'якими.

Лиш буква «І» – це «окріп», І з неї чай ніхто не хоче пити.

Та якось трапилась біда, бо букви, що прийшли сьогодні, відмовилися пити гарячий чай.

І невдоволені цим станом, від злості губи надули, а [р] – твердий р-р-ричить.

Ледь-ледь до бійки не дійшло.

На зчинений лемент прибіг поліцейський:

– Нумо! Нумо! Зачекайте!

Милі букви, пам'ятайте! Дружбу треба берегти! А щоб ви не забували, вам на згадку залишаю цей свисточок чарівний. Дуже схожий він на кому, лише ставиться вгорі.

Називається – апостроф. (дарує свисток) Я такий же, як знак розділовий, І відомий шкільний дітворі, та в словах української мови. Я пишуся не внизу, а вгорі. Спробуй лиш написати сім'я, одразу стану потрібним і я [2, с.8]

Для створення історії варто, найперше, ознайомитись з темою; далі придумати готову історію або розробити детальний, динамічний сюжет, в якому події сліднують одна за одною. Наступним кроком оберіть реального або вигаданого персонажа, дайте йому ім'я та конкретний характер або зовнішність; придумайте несподіваний сюжет, щоб утримати увагу аудиторії; перечитайте текст і додайте метафор. Потрібно дотримуватися невеликого

обсягу тексту. Загальна структура історії така: зав'язка (вводить і контекстуалізує історію), кульмінація (поворотний момент), розв'язка (завершує історію).

В першому класі у букварний період під час вивчення букв, що позначають голосні звуки (а, о, у, е, и, і), для кращого засвоєння учнями даної теми можна використати історії.

Одного разу в маленькому селі жила дівчинка Аня. Вона була старшою з трьох сестричок і завжди допомагала своїм молодшим сестричкам навчатись чомусь новому. Одного дня, коли Аня прийшла додому зі школи, вона побачила свою молодшу сестричку Олену, яка була засмученою. Олена навчалась у першому класі і сказала Ані, що вона не може зрозуміти, як правильно вимовляти голосні звуки. Аня подумала, як можна допомогти Олені. Вона розповіла Сестрі про хлопчика на ім'я Олег, який жив у лісі. Олег був дуже веселим хлопчиком і любив гратися з тваринами лісу. Він мав особливий дар - він міг розмовляти з тваринами. Одного разу Олег почув, що в лісі загубились голосні звуки і вони не можуть знайти дорогу додому. Олег вирішив допомогти тваринам і почав шукати голосні звуки. Він зустрів голосний звук "а" у маленького зайчика, який загубився серед високої трави. Олег показав зайченятку, як правильно вимовляти звук "а", і вони разом повернулися додому. Потім Олег знайшов голосний звук "о" у білочки, яка загубилася серед гілок дерева. Він показав білочці, як правильно вимовляти звук "о", і вони разом повернулися додому. Нарешті, Олег знайшов голосний звук "и" у сови, яка загубилася серед нічного лісу. Він показав сові, як правильно вимовляти звук "и", і вони разом повернулися додому. Аня розповіла Олені про пригоди Олега і те, як він допоміг тваринам знайти голосні звуки. Дівчинка захоплено слухала і вивчила, як правильно вимовляти голосні звуки "а", "о" і "и". Завдяки такій історії, Олена змогла легко запам'ятати голосні звуки і більше не мала проблем з їх вимовою. Вона подякувала Ані за допомогу і обіцяла допомагати своїм молодшим сестричкам вчитися новим речам так само, як Аня допомогла їй. [2, с.8]

Вивчення морфеміки посідає особливе місце у навчанні української мови. Тому тему «Будова слова» в цьому розділі можна подати за допомогою техніки розповіді. Давайте разом з'ясуємо будову слова. У кожному слові живе король Корінь. Це найголовніша частина у слові. І сидить наш король на троні - основі слова, а поряд у нього є двоє слуг - Префікс і Суфікс. Вони є лівою і правою руками короля Кореня. А біля трону у кінці слова сидить Закінчення і гірко плаче. Всі почали цікавитись, що сталося? І як виявилось, Закінчення дуже сумувало, чому воно не на троні, як Префікс і Суфікс. Префікс і Суфікс удостоєні такої пошесті, бо завдяки їм утворюються нові споріднені слова, а Закінчення змінює лише форму одного і того ж слова. Закінчення, почувши це, ще гірше розплакалося, відчуваючи свою нікчемність. Але король Корінь заспокоїв Закінчення, і розказав йому про його важливу роль у слові. Закінчення служать для зв'язку слів у реченні. Тому витирай сльози, Закінчення, і до роботи: пов'язувати слова і здружити цілий світ!

Мета сторітелінгу - захопити увагу дітей з самого початку розповіді і утримувати її протягом всієї історії, викликати емпатію до головного героя і донести основну ідею історії. Іншими словами, сторітелінг - це процес подання інформації за допомогою цікавої розповіді, що запам'ятовується. Це один із способів урізноманітнити заняття в класі, знайшовши підхід, який зацікавить будь-яку дитину.

Висновок. Отже, сторітелінг- це важлива форма роботи на уроках української мови, що стимулює пошукову і творчу діяльність учнів, заохочує до аналітичного читання, розвиває діалогічне та монологічне мовлення, сприяє розвитку мовної компетенції молодших школярів. Вищезазначена технологія в поєднанні з іншими традиційними та інноваційними формами роботи- це шляхи до підвищення ефективності навчання учнів початкової школи, яка відкриває нові можливості для вирішення проблем, пошуку та дослідницьких завдань.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Державний стандарт початкової освіти. (Дата звернення: 03.04.2024).
2. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 1 / І. О. Большакова, І. Г. Хворостяний. Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 128 с.
3. Українська мова. Буквар : підруч. для 1 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : 4. 2/1. О. Большакова, М. С. Пристінська. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 80 с.
4. <https://ap.uu.edu.ua/article/252> (Дата звернення: 28.03.2024)
5. <https://molodyivchenyi.ua> (Дата звернення: 28.03.2024)
6. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> (Дата звернення: 28.03.2024)
7. http://jds.multycourse.com.ua/ua/print_page/theme/113 (Дата звернення: 29.03.2024)

Войтюк Ю.В.,*Відокремлений структурний підрозділ
«Фаховий коледж технологій, бізнесу та права
Волинського національного університету імені Лесі Українки»*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У РІЗНИХ СТИЛЯХ МОВИ

Фразеологізми, як невід'ємна частина української мови, відіграють важливу роль у вираженні ідей та виразності в мовленні. Особливий інтерес становить їх функціонування у різних стилях мови, де вони набувають різних відтінків, значень та відіграють варіативні ролі у спілкуванні. Фразеологізми в мовленні функціонують паралельно з лексичними одиницями, що служать для побудови висловлювань, але частотність та доречність їх використання різна.

Кожен стиль мовлення послуговується значним запасом фразеологізмів. Стильове використання фразеологізму залежить насамперед від наявності чи відсутності емоційного забарвлення. Нейтральні фразеологічні звороти вживаються у всіх стилях мовлення. Наприклад, гра слів, вогнище культури, сидіти склавши руки, посіяти іскру.

Емоційно забарвлені фразеологізми використовуються у художньому, розмовному та публіцистичному стилях. Багато хто з нас використовує фразеологізми у своєму мовленні. Це можна навіть не помічати, адже вживання так званих крилатих висловів є звичним для нас. Повсякденні фразеологізми, тобто усталені звороти та стійкі словосполучення, що використовуються у побутовому житті, притаманні розмовному стилю мовлення. Щодо авторського мовлення публіцистичного стилю, то фразеологічні звороти зустрічаються в ньому доволі часто. Це робить його різноманітнішим, яскравішим, сповненим почуттів. Наявність крилатих висловів у мовленні певного персонажа є одним із засобів його характеристики.

У текстах, складених у художньому стилі, теж використовуються фразеологізми. Їх вживають майстри художнього слова з різними стилістичними настановами, передусім з метою надання експресивно-емоційного забарвлення образам.

Фразеологізми можуть бути використані навіть у ділових документах. В офіційно-діловому спілкуванні нерідко вживають книжні фразеологізми. Наприклад: договірні сторони, політична платформа, доповідна записка та інші. Тож ділове мовлення послуговується здебільшого безобразними фразеологізмами. Хоча під впливом мови засобів масової інформації образне фразотворення проникає також в офіційно-ділову сферу, наприклад: зона бойових дій, рівень культури, фронт робіт.

У науковому стилі мовлення, як і в офіційно-діловому, використовуються загальнолітературні стійкі звороти, що виступають у номінативній функції. Це зумовлено тим, що фразеологія наукового тексту покликана виражати логічні зв'язки між частинами висловлювання: брати участь, віддавати належне, виносити ухвалу, опиратися на факти.

Стилістичні функції фразеологізмів залежать і від джерел походження. На цій підставі вони поділяються на розмовно-побутові, народнопоетичні і книжні.

Розмовно-побутові фразеологічні звороти використовуються насамперед у розмовному і художньому стилях, рідше — в публіцистичному. Вони мають емоційно-експресивне забарвлення і є засобом підсилення, увиразнення думки. Їм властивий побутовий характер, певна вільність, інтимність, яскрава позитивна чи негативна оцінка. Наприклад: голодний курці просо на думці; утерти носа; без задніх ніг.

Народнопоетичні фразеологізми — це вирази, що виникли на фольклорній основі (сталі епітети, порівняння, метафори, тавтологічні звороти, синекдохи, примовки, каламбури тощо) і поширені як в розмовному, так і в художньому стилях. Наприклад: 1. На камені на білому там стояла темная темница (Т. Шевченко). 2. Їде козак молодий, під ним кінь вороний (Нар. творчість).

Книжні фразеологізми виникли на писемній основі і використовуються в книжних стилях. Це сталі словесні формули ділових документів (договірні сторони, доповідна записка), крилаті вислови (олімпійський спокій, ахіллесова п'ята, лебедина пісня) і афоризми («Очі дружби рідко помиляються» — Вольтер), термінологічні словосполучення (адамове яблуко, північне саяво, неповне речення, юридична особа).

Таким чином, фразеологізми відіграють важливу роль у різних стилях мови, збагачуючи мовленнєву палітру та розширюючи можливості виразного спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Авксентьєв Л. Г. Сучасна українська мова. Фразеологія. / Л. Г. Авксентьєв. — Харків, 1983. — 137 с.
2. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. / М. Ф. Алефіренко. — К., 1987. — 167 с.
3. Корж А. В. Українська мова професійного спрямування: Навчальний посібник / А. В. Корж. — К., 2012. — 296 с.
4. Морозюк В. М. Джерела української фразеології. Роль фразеологізмів у мовленні // Вивчаємо українську мову та літературу / В. М. Морозюк. — 2010. — №33. — С.15-18.

Софія Луценко,
Валентина Дядя
(Дніпро, Україна)

СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІДІОМАТИЧНИХ ВИРАЗІВ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ "ГНІВ", "ЛЮТЬ", "РОЗДРАТУВАННЯ"

Анотація: Стаття присвячена вивченню специфіки вербалізації гніву за допомогою фразеологізмів в іспанській мові. Було надано класифікації емоцій на позитивні та негативні, а також аналізують різні способи категоризації фразеологічних одиниць. Основна увага приділяється семантичному аналізу ідіоматичних виразів іспанської мови, які передають емоцію гніву. Виділяються та досліджуються фразеологізми з соматичними (пов'язаними з частинами тіла), рослинними, тваринними, військовими та міфологічними компонентами, що метафорично виражають концепт гніву.

Ключові слова: фразеологічний вислів, емоційний словник, роздратування, обурення, фразеологізм.

Summary: The article is devoted to the study of the specifics of the verbalization of anger using idioms in the Spanish language. The classification of emotions into positive and negative was provided, and different ways of categorizing phraseological units were analyzed. The main attention is paid to the semantic analysis of idiomatic expressions of the Spanish language that convey the emotion of anger. Phraseologisms with somatic (related to parts of the body), plant, animal, military and mythological components that metaphorically express the concept of anger are distinguished and studied.

Key words: phraseological expression, emotional vocabulary, irritation, indignation, phraseology.

Постановка проблеми та її аналіз. Віднедавна через призму когнітивної лінгвістики проводяться широкі дослідження способів вербального вираження емоційного стану людини. Увага приділяється аналізу мовних і невербальних засобів, що передають емоції під час комунікації. Проблематика емоційного мовлення є актуальною, але малодослідженою галуззю через різні погляди на доцільність включення емоційності до сфери лінгвістичного аналізу та відсутність системного опису її характеристик. Тому опис мовних засобів вираження емоцій становить значний науковий інтерес.

Останніми десятиліттями з'явилося чимало наукових праць, присвячених проблемі вербалізації емоцій. Серед дослідників, які зверталися до цієї тематики, є Дж. Лакофф, А. Вежбицька, А. Жаботинська, І. Арнольд, І. Квасюк та багато інших відомих вчених.

Емоційна сфера відіграє важливу роль у житті людини, оскільки емоції виражаються як невербально, так і вербально у відповідь на певні події чи вчинки. Обмін інформацією між комунікантами відбувається через мовні, парамовні та немовні канали. Емоційні переживання, представлені у словах, висловлюваннях і фразеологізмах, зрозумілі носіям мови. Однак найбільш концентровано емоції виражаються у фразеологічних одиницях.

Це пояснюється тим, що емоції психологізовані та соціологізовані, узагальнені національним досвідом певного народу. Вони не лише віддзеркалюють середовище існування мови, а й є невід'ємною частиною мови та картини світу її носіїв. Емотивність як лінгвістична категорія - іманентна властивість мови, що дозволяє виражати психологічні та емоційні стани людини через спеціальні мовні та мовленнєві одиниці – емотиви [1: 67].

Мета статті: сформувати принципи добору фразеологізмів іспанської мови зі значенням "гнів", після чого класифікувати відповідно до компонентного складу, дослідити поняття "емотив".

Виклад основного матеріалу. Під час дослідження фразеологічних одиниць, що позначають емоцію обурення, було застосовано семантично-прагматичну класифікацію Г. Войтака. Дослідник виділяє такі групи:

1. Ідіоматичні фразеологізми, цілісне значення яких частково мотивоване значеннями компонентів (*quedarse con los brazos cruzados*).

2. Повністю ідіоматичні фразеологізми з немотивованим компонентним складом (*ser quien corta el bacalao*).

3. Ідіоматично прозорі вирази, утворені реалізацією пов'язаних значень слів (*flaver sobre mojado*).

4. Ідіоматично непрозорі фразеологізми з немотивованим значенням, часто алітеративні (*ni fu ni fa*).

5. Неідіоматичні фразеологізми з нелексикалізованою дієслівною конструкцією (*albergar esperanzas de que algo suceda*) [4: 102].

Г. Войтак зазначає, що співрозмовники інтегровані в певні суспільні групи, комунікативні ситуації та соціокультурний простір, володіючи лексичним фондом, властивим лише певному народу. Фразеологізми часто є ідентифікатором, що відрізняє одну культуру від іншої. У мові вони безпосередньо впливають на зміст висловлювання, надаючи йому емоційно-модальної спрямованості та насиченості. Фразеологізми можуть виступати індикаторами психічного стану, віку, статі, соціального становища комунікантів, стилістично забарвлювати розмову, визначати основне та другорядне у змісті комунікації. Їх використання влучно передає емоційний стан співрозмовників, дозволяє розрізнити важливе та другорядне, часто вказує на соціальний статус, вік і стать мовця [4: 116].

Під час дослідження семантики фразеологізмів надзвичайно важливо визначити роль їхніх смислових аспектів у формуванні якісної відмінності фразеологічного значення від лексичного. Традиційно в семантичній структурі слова та фразеологізму виділяють три аспекти: сигніфікативний (обсяг поняттєвої інформації); денотативний (співвіднесеність із предметами, явищами та ситуаціями дійсності) та конотативний (емоційно-оцінні, когнітивні та стилістичні значення) [2: 18].

Більшість дослідників пов'язують якісну відмінність фразеологічного значення від лексичного саме з особливостями конотативного аспекту фразеологізмів, який, на їхню думку, містить семантичний "залишок". У лексичному значенні найбільш істотними є денотативний і сигніфікативний аспекти, а конотація відіграє периферійну роль. Отже, фразеологізми одночасно конкретизують значення та надають йому образно-емоційної характеристики. Вони виконують однаково важливі номінативно-комунікативну та експресивно-емоційну функції.

Іншими словами, визначальною особливістю фразеологічного значення порівняно з лексичним є переважання конотативного аспекту, який доповнює поняттєву та предметно-ситуативну інформацію емоційно-оцінними, когнітивними та стилістичними відтінками. Саме це надає фразеологізмам здатності поєднувати номінацію та експресію.

З-поміж проаналізованих фразеологізмів іспанської мови на позначення гніву виділено п'ять груп. До першої групи належать фразеологічні одиниці з соматичним (пов'язаним з частинами тіла) компонентом:

- 1) *travar las orejas* (букв. "тягнути за вуха", зн. "гнівно висловлювати негативну думку");
- 2) *levantar las cejas* (букв. "піднімати брови", зн. "показувати невдоволення");

- 3) fruncir el ceño (букв. "хмуритися", зн. "невдоволено реагувати");
- 4) retorcer el hígado / tener un ataque de hígado (букв. "крутити печінку", зн. "злитися");
- 5) tener una cara de teléfono ocupado (букв. "мати обличчя зайнятого телефону", зн. "мати вигляд сердитої недоторканної людини") [3: 29].

Цілісне фразеологічне значення цих виразів частково мотивоване значеннями їхніх компонентів. Для вербалізації гніву з соматичними образами використовуються рухи догори (піднімати брови, хмуритися) та ненормальні для людини фізичні стани (тягнути за вуха, крутити печінку, бути схожим на зайнятий телефон).

Другу групу становлять ідіоматично непрозорі фразеологізми з рослинним компонентом на позначення гніву, цілісне значення яких не мотивоване значеннями компонентів. Спільною рисою є метафоричне уявлення гніву як руху догори:

- 1) tomar las duras con las maduras (букв. "брати тверді і зрілі [фрукти]", зн. "змішувати поняття з метою розізнати");
- 2) subirse la mostaza (букв. "підніматися гірчиця", зн. "дуже злитися") [3: 40].

Третя група - це фразеологізми з тваринним компонентом, де їхнє цілісне значення частково мотивоване (ponerse como una fiera - букв. "ставати диким звіром", зн. "шалено злитися"), а частково ні (agarrarse una chinche - букв. "схопити клопа", зн. "дуже розізлитися"; estar que ladra - букв. "гавкати", зн. "бути дуже сердитим"). Гнів метафорично порівнюється з твариною чи її частиною: tener la trompa (del pato) - букв. "мати качиний дзьоб", зн. "бути незадоволеним чимось" [3: 58].

Четверту групу складають фразеологізми зі збройним компонентом, де зброя лише згадується, а не використовується реально. Адресат висловлює погрозу чи попередження:

- 1) armar un Cristo (букв. "озброювати Христа", зн. "влаштовувати скандал через злість");
- 2) abocar la artillería (букв. "залучати артилерію", зн. "використовувати силу");
- 3) tomar las armas (букв. "братися за зброю", зн. "гнівно кричати").

До п'ятої групи віднесено фразеологізми з міфологічним компонентом, що відображає особливості світогляду іспанського етносу:

- 1) no ser diablo, sino gran diablo (букв. "не бути простим дияволом, а великим дияволом", зн. "бути дуже розлюченим");
- 2) ahí será el diablo (букв. "там буде диявол", зн. "у певній ситуації бути надзвичайно злим") [3: 73].

Отже, для вираження емоції гніву в іспанській мові використовуються різноманітні метафоричні образи, пов'язані з частинами тіла, рослинами, тваринами, зброєю та міфологічними істотами.

Фразеологічні одиниці або ідіоматичні вирази є стійкими словосполученнями, значення яких не впливає зі значень окремих слів, що їх складають.

В іспанській мові існує багато фразеологізмів, які метафорично чи експресивно відображають різні відтінки гніву, роздратування, люті. Наприклад:

1. Echar humo (букв. "випускати дим") - бути дуже розлюченим.
2. Ponerse rojo/verde de ira (букв. "ставати червоним/зеленим від гніву") - сильно гніватися.
3. Tener un ataque de ira (букв. "мати напад люті") - впадати у гнівний стан.
4. No tener pelos en la lengua (букв. "не мати волосся на язиці") - різко, без вагань висловлювати невдоволення [2: 67].

Аналіз таких фразеологізмів дозволяє краще зрозуміти, як емоція гніву концептуалізується та вербалізується в іспанській культурі та мовній картині світу. Це важливо для міжкультурної комунікації, перекладу та викладання іспанської мови як іноземної.

Висновок. У роботі було схарактеризовано лексику на позначення емоцій та емотивну лексику, а також розглянуто вираження емоцій засобами фразеології іспанської мови. Фразеологізми, що вербалізують емоцію гніву, було класифіковано на п'ять груп за наявністю соматичного, рослинного, тваринного, збройного та міфологічного компонентів.

Фразеологічні одиниці є яскравим виявом національно-культурної специфіки мови. Результати дослідження можуть застосовуватися в курсах фразеології, когнітивної лінгвістики та перекладознавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алефіренко М. Теоретичні питання фразеології / М. Алефіренко. – Х. : [б. в.], 1987. – 136 с.
2. Corpas Pastor G. Las lenguas de Europa: Estudios de fraseología, fraseografía y traducción / G. Corpas Pastor. – Granada : Comares, 2000.
3. Seco M. Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles / M. Seco, O. Andrés, G. Ramos. – Madrid : Santillana Ediciones Generales, S. L., 2005.
4. Wotjak G. Las lenguas, ventanas que dan al mundo: el léxico como encrucijada entre morfosintaxis y cognición: aspectos semánticos y pragmáticos en perspectiva intra e interlingüística / G. Wotjak. – Salamanca : Ediciones Universidad de Salamanca, 2006. – 176 p

Топчий О.Ю.,
 викладач кафедри германських мов та МНІМ
 Ізмаїльський державний гуманітарний університет
 м. Ізмаїл, Україна.

ДО СПЕЦИФІКИ УКРАЇНСЬКИХ ТА АНГЛІЙСЬКИХ КОЛОРЕМ

У мовознавстві кольорономінанти визначаються за різними аспектами, принципами й критеріями. Одні дослідники основними напрямками вивчення лексико-семантичної групи лексем на позначення кольору вважають функціональний, історичний, лексико-семантичний, граматичний, когнітивний і порівняльний, інші - фізичний, психологічний, філософський, мистецтвознавчий та лінгвістичний. У працях Леонардо да Вінчі, Рене Декарта, Йогана Вольфганга Гете, Платона, Арістотеля та ін. знаходимо перші спроби дослідити і пояснити природу кольору, констатацію розмаїття барв у навколишньому світі, особливості сприйняття кольорів людиною тощо.

Барволексеми стали об'єктом досліджень у галузі порівняльного мовознавства, етнолінгвістики, історичної та описової лексикології.

Слова на позначення кольору аналізуються у психолінгвістичному вимірі (Р.Фрумкіна, О.Василевич, E.R.Heider, М.Люшер), досліджуються в перекладознавчому аспекті (І. Ковальська), в галузі семасіології (Ж.Соколовська, В. Фридрак, О. Вербицька, А.Висоцький), вивчаються в культурологічному (A.Wierzbicka, M.Sahlings,) та лінгвофілософському (D.R.Hilbert, van J.Brakel, C.L.Hardin, A.Byrne) навантаженні. Формування колірної концепції розглядається й у когнітивно-ономасіологічному векторі, що сприяє ефективному вирішенню питань колірної категоризації в мові (R.E.MacLaury, B.A.C.Saunders, Г.М.Яворська, E.Rosch,).

Наявність у кольороназві колоративної семи фіксує в семантиці як української, так і англійської колореми фрагмент концептуальної колірної картини світу

Колір пов'язаний з історією народу, його культурою, побутом, традиціями тощо [4; с.28]. У різних мовах налічується неоднакова кількість кольоропозначень, спостерігаються різні способи як поділу колірної картини, так і принципи класифікації барволексем, оскільки у кожному мовному середовищі свої специфічні засоби опису і членування об'єктивної реальності. Так, в англійській мові існує 6 основних базових кольорів, які позначаються такими лексичними одиницями: *red, orange, yellow, green, blue, purple*. А лексема (*blue*) позначає два кольори: *синій та блакитний*. В українській – 7: *червоний, оранжевий, жовтий, фіолетовий, зелений та окремі блакитний і синій*.

Аналіз українських та англійських барволексем у колірному концепті, який за своєю природою не є однорідним, а становить, за О.Василевич, комплексну мережу поєднаних між собою дискретних “смислів”, допомагає виявити конститутивні елементи.

Так, колірний концепт містить вказівку на співвіднесеність як і з загальнолюдськими універсальними реаліями, укр.: *зелена вулиця, рожевий захід*: *snow-white, sky-blue, grass-green*; так і з власне природними, специфічними для певного ареалу: *хакі, індиго; cobalt-blue, sulphur-yellow, poppy-red*; може вказувати на певний ступінь інтенсифікації кольору:

білуватий, синенький, гаряче-червоний; dark-brown, vivid-red, bright-green; експлікувати показники психологічного стану: червоний від злості, білий від несподіваності; "the black dog" (хандра, нудьга) та "the black dog is on one's back" (нудитися) тощо.

Ця універсальність мотивована реаліями історико-культурного характеру: укр.: Червоний університет (Київ), біла гарячка, чорна кицька: Oxford-blue, cardinal-red, golf-green, -white-list "to include on a list of approved or favored items" - символ білого - "невинність, непорочність; репрезентує певну символічну сему, тобто входить до традиційної символічної системи певного мовного колективу: royal-purple (пурпуровий - символ королівської влади), чорна богиня Калі – у індусів. Чорний колір, окрім символічного жалобного, траурного, також є кольором шику, величі, високого смаку, аристократизму і є для багатьох людей найулюбленішим: "a black Chevrolet sedan". Фразеологізми з компонентом чорний / black також у своїх значеннях будуть містити "темне", "сумне": чорний гумор, у чорному тілі, чорна кішка; "black beast" (людина, яку ненавидять), "black ox has trod on his foot" (його спіткало нещастя), "to look at the black side of things" (дивитися песимістично) та ін.

Наголосимо, що семантична структура барвономінацій при цьому формується з рівніших як денотативних, так і конотативних сем. Так, у язичницькій інтерпретації колір білий (язичницькі боги Світовид, Білобог) означав як світоч життя, так і смерть, оскільки смерть для язичника – народження нового, астрального стану. Білий у всіх культурах світу був сакральним і глибоко символічним. У слов'янській міфології й фольклорній традиції символіка білого кольору, національного ідеалу краси і гармонії, обертається навколо понять світла, життя, добра, щастя, чистоти, краси, божества [4].

Колоративні лексеми можуть корелювати із концептуальною сферою ПРИРОДА (blueberry - "the sweet edible blue or blackish berry"), назви рослин із концептуальної сфери ЛЮДИНА: bluebeard [from the appearance of the flower] та РЕЧОВИЙ СВІТ: bluebell - "a plant, many species of which bear flowers shaped like bells"; б) з терміналом "heart" із концептосфери ЛЮДИНА, пор.: redheart - "a shrub having dark red wood"; назви тварин із терміналом "jacket" із концептосфери РЕЧОВИЙ СВІТ, пор.: yellowjacket - "[yellow + jacket] any of various small yellow-marked social wasps" і терміналом "ear", пор.: redear - "a common sunfish with the back part of the gill cover bright orange-red" - мотиватором із сфери концепта ЛЮДИНА, СУСПІЛЬНІ ОБ'ЄДНАННЯ (redtab, whitehood), МІСЦЕПОЛОЖЕННЯ, ДІЯЛЬНІСТЬ тощо.

За семантикою кольороназви здебільшого поділяють на характеристичні, що позначають колір, матеріал, розмір тощо, й оцінні, що виражають морально-етичний, естетичний та емоційний зміст. Проте нерідко таке розмежування на практиці свідчить про взаємонакладання оцінки й характеристики.

О.Дзівак наголошує на тривимірній структурі кольорів, що існують в природі. Так, колір, на думку дослідника, може змінюватися за кольірним тоном, за насиченістю і яскравістю, а за ступенем сполучуваності виділяє групу назв кольорів із максимально широким асоціативним полем (білий, жовтий, синій), із середнім (рожевий, фіолетовий) і групу назв кольорів із мінімальним асоціативним полем [1, с.50].

Н.Кухар, беручи до уваги, що не всі кольори асоціюють із довгим рядом предметів дійсності, виокремлює групу кольоронайменувань з найбільшим семантичним навантаженням (білий, чорний, синій, зелений, червоний). Так, до семантичної групи чорного кольору автор відносить поняття «вугілля», «сажа»; поняття «непроглядний»;

«густий, темний» (хмара, вода, дим); «темноволосий, чорнявий»; «темношкірий» (як ознака раси) та поняття «покритий брудом» [4].

Символіка колірних номінацій завжди була джерелом національно-культурної інформації, репрезентантом певної ментальності, мовної картини світу кожного народу, який завжди має свої домінантні барви. З цього приводу, кольороназви поділяють ще на універсальні (сакральні для більшості народів) та народні або фольклорні; на індивідуально-національні та індивідуально-авторські; окремо - термінологічні.

Відзначено, що парадигма кольористичних словосполучень є змінною і на реальну парадигму з кольоровими ознаками реального світу нашаровується переносна, образна [3, с.343]. Таким чином, за цією особливістю кольористичні найменування бувають прямого та переносного значення (*зелена рослина - зелена дорога*).

Отже, лексика на позначення кольору є популярною групою для досліджень найрізноманітніших галузей знань і постійно перебуває об'єктом дослідження в лінгвістиці і загалом у мовознавстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дзівак О.М. Про систему назв кольорів у сучасній українській літературній мові / О.Дзівак // Українське мовознавство: Міжвідомчий наук. Зб. – К., 1975. – Вип. 3. – С. 25 -31.
 2. Кухар Н.І. Семантичний обсяг назв основних кольорів / Н.Кухар // Придніпровський вісник. – 2000. – Вип. 13. – С. 43 – 50.
 3. Мацько Л.І. Стилїстика української мови: підручник / [за заг. ред. Л.І.Мацько]- К.: Вицц.шк., 2003. - 462 с.
 4. Словник символів культури України / [за заг. ред. В.П.Коцура, О.І.Потапенка, М.К.Дмитренко, В.В.Куйбіди]. –К.: Міленіум, 2005.- 352 с.
- Порожнюк А. Червона барва в мовній палітрі / А. Порожнюк // Урок української. – 2000. – №1. – С. 28–29.

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Карпенко В.Р.,

*бакалавр, студент заочної форми навчання 2 - КМ-4 курсу
навчально-наукового інституту
заочного та дистанційного навчання НАВС*

УЧАСТЬ У СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ В РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ

У відповідності до ч. 1 ст. 157 ЦПК України суд розглядає справи протягом розумного строку. Вказаним законодавець намагається обмежити процес тривалого розгляду справи з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав сторін судового процесу від надмірної судової тяганини. Однак, на жаль, враховуючи реалії сьогодення тривалий розгляд справ, які трапляються в українських судах підриває довіру громадян до судової гілки влади. До основних причин тривалого розгляду справи можна віднести територіальна віддаленість суду, який розглядає справу від місця проживання учасника судового процесу, відсутність коштів на проїзд. Тому інститут дистанційного розгляду справи дає можливість не тільки оптимізувати час розгляду справ, а також заощадити кошти судової гілки влади в частині надсилання судової кореспонденції учасникам справи.

Нині нормами Цивільно-процесуального кодексу України передбачена процесуальна можливість участі учасників справи у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Відповідно до ч.1 статті 212 ЦПК України учасники справи мають право брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду за умови наявності у суді відповідної технічної можливості, про яку суд зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі, крім випадків, коли явка цього учасника справи в судові засідання визнана судом обов'язковою. [1] З наведених положень процесуального закону випливає, що, заява про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду, а також з використання власних технічних засобів може бути заявлене лише за особистим зверненням особи, тобто в даному випадку реалізується принцип диспозитивності, оскільки суд не може примусити особу брати участь в такому форматі.

Положеннями статті 212 ЦПК України вбачається дві форми участі особи в режимі відеоконференції, або поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів, або в приміщенні суду, визначену судом, який здійснює розгляд справи. Серед проблематики дистанційної участі особи в режимі відеоконференції можна виділити процес ідентифікації та встановлення судом осіб. Порядок проведення та фіксацію судового засідання в режимі відеоконференції регламентовано Інструкцією користувача підсистеми відеоконференцій зв'язку ЄСІТС. Відповідно до вказаної інструкції порядок встановлення особи відбувається шляхом реєстрації на сайті <https://vkz.court.gov.ua> та авторизації за допомогою кваліфікованого електронного підпису. Відносно відеоконференції, яка відбувається з приміщення іншого суду, то процедура встановлення осіб, які беруть участь в режимі відеоконференції відбувається шляхом перевірки працівником апарату суду, який відповідальний за проведення відеоконференції паспорта або іншого встановленого законодавством документа, що посвідчує особу.

Також серед проблем участі осіб в режимі відеоконференції є відмови без належного правового обґрунтування судами у задоволенні клопотання про проведення судового засідання в режимі відеоконференції внаслідок не дотримання заявниками формальних вимог щодо подання відповідного клопотання в строк передбачений частиною 2 статті 212 Цивільно-процесуального кодексу, а також в частині надсилання даного клопотання іншим учасникам справи, що на нашу думку є проявом судами надмірного формалізму та відмові учаснику у доступі до правосуддя.

Варто зазначити, що відсутня державна програма, яка б проводила систему заходів з роз'ясненням користувачам судових послуг відповідної можливості участі особи в дистанційному форматі.

Вказане проявляється у недостатній обізнаності учасників відеоконференції в частині процедури реєстрації та авторизації в підсистемі відеоконференцій зв'язку ЄСІТС, а також у виконанні процесуальних вимог передбачених статтею 212 ЦПК України.

Отже, можна зробити висновок про те, що інститут дистанційного розгляду покликаний сприяти реалізації учасниками судової справи своїх прав на судовий захист, однак у результаті наявності недоліків, даний інструмент використовується неефективно. Проте, незважаючи на наявні недоліки, враховуючи велику кількість справ, які перебувають у провадженні українських судів, а також здійснення правосуддя в умовах воєнного стану, проведення судового засідання в режимі відеоконференції стає все більш необхідним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний процесуальний кодекс України (зі змінами та доповненнями) № 1618-IV від 18.03.2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

Елизавета КИСЕЛЬОВА

*курсантка ННІ права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції України,*

Марина ЛОГІНОВА,

*викладачка кафедри
цивільного права та процесу.*

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПРАВОПОРУШЕННЯ У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ: КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Належне функціонування цивілізованого суспільства просвіропейської держави можливе лише за умови існування поважного ставлення населення відповідної країни до встановлених норм чинного законодавства та прийнятих основоположних прав і свобод людини та громадянина, дотримання зазначених критеріїв має віднаходити свій вияв у всіх сферах життєдіяльності такого суспільства, що в свою чергу є запорукою належного розвитку як політико-культурних так й соціально економічних напрямів діяльності держави.

Трудові правовідносини як невід'ємний елемент функціонування будь-якого суспільства – потужний інститут правових взаємин, що виникають між роботодавцем та працівником, такими взаєминами фактично пронизана значна кількість всіх сфер життєдіяльності суспільства, починаючи зі сфери охорони здоров'я, працівники якої є суб'єктами трудових правовідносин, закінчуючи буденною сферою торгівлі; тобто, фактично трудові правовідносини не залишаються осторонь значної частини населення нашої держави, що в свою чергу зумовлює необхідність здійснення відповідних досліджень, тому тематика наших наукових пошуків віднаходить свою актуальність в потребі висвітлення питання кримінальної відповідальності за порушення у трудових правовідносинах в чинному законодавстві України.

Проблематика трудової відповідальності – одна із центральних у науці трудового права, тому що право втрачає сенс без належного механізму забезпечення його реалізації, виконання, основною ланкою чого й виступає саме відповідальність. Однак слід констатувати, що існує низка неточностей і недоопрацьовань чинного законодавства [1, с.1].

В тому числі й існує відсутність визначеності окремих суб'єктивних критеріїв, що є складовими складу кримінального правопорушення, зокрема передбаченого статтею 173 Кримінального кодексу України (далі – КК України), яка передбачає кримінальну відповідальність за грубе порушення угоди про працю службовою особою підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, а також окремим громадянином або уповноваженою ними особою шляхом обману чи зловживання довірою або примусом до виконання роботи, не обумовленої угодою [2]. Проте, нормативно критерій «грубого порушення» угоди про працю – не встановлений, а тому залишається край суб'єктивним критерієм правової визначеності.

У кримінальному праві дуже обмежена кількість праць, котрі комплексно б розглядали феномен кримінальних правопорушень проти трудових прав людини. Останнє є не в

повній мірі обґрунтованим, оскільки, фактично, трудові права громадян як об'єкт кримінально-правового захисту передбачено не тільки у п'ятому розділі Особливої частини Кримінального кодексу України [3, с.107]; а певним чином й межують з нормами інших кримінально-правових деліктів, зокрема в розділі що визначає перелік кримінально-караних діянь в господарській діяльності, зокрема ст. 270 КК України - порушення встановлених законодавством вимог пожежної або техногенної безпеки [2].

Застосування положень Кримінального кодексу України, які регламентують ключові аспекти покарання роботодавців за порушення трудового законодавства пов'язане з позиціями, які містяться у Конституції України (щодо прав, свобод, які мають громадяни України (працівники), Кодексі законів про працю (стосовно заробітної плати, часу відпочинку тощо), Законах України «Про оплату праці», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», рішення судів різних інстанцій (зокрема, Конституційного Суду та Верховного Суду України) [4, с. 310].

Тобто, для встановлення в діяннях осіб ознак суспільно небезпечних протиправних, кримінально-караних діянь, що є порушенням законодавства про працю, угод про працю та інших деліктів у трудових правовідносинах, що належать до категорії кримінальних правопорушень – варто визначитись з нормами чинного законодавства, що регламентує трудові правовідносини і здійснити певний нормативний аналіз, з метою встановлення меж допустимості та існуючих норм, які встановлюють певні зобов'язання для суб'єктів трудових правовідносин.

Щодо наслідків вчинення таких діянь, які законодавцем визнаються кримінальними правопорушеннями у трудових правовідносинах, то наслідком вчинення встановлених Кримінальним кодексом України деліктів є не лише накладення основних видів кримінальних покарань, таких як штраф, виправні роботи або обмеження волі, але й додатковою формою покарань у вигляді позбавлення права займати певні посади чи займатись певною діяльністю, що відповідним чином може створити перешкоди для ведення підприємницької діяльності, якщо суб'єктом такого кримінального правопорушення є власник відповідного підприємства, установи, організації, або є фізичною особою-підприємцем.

У постанові Верховного Суду від 15.04.2020 у справі № 321/1753/16-к вказано, що керівник ТОВ тричі незаконно звільняв працівника, який в подальшому поновлювався на посаду в судовому порядку. За таке порушення керівник ТОВ був позбавлений права займати керівні посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих функцій щодо приймання та звільнення працівників строком на 2 роки. Отже, одним із ризиків порушення трудового законодавства є ризик бути позбавленим права займати керівні посади в бізнесі, що необхідно враховувати при звільненні будь-якого працівника [5].

Підсумовуючи викладене у нашому дослідженні, зауважимо, що через фундаментальність суспільної потреби належного функціонування трудових правовідносин та з метою попередження або протидії вчиненню протиправних діянь щодо учасників таких правовідносин, край важливим є встановлення та належна робота інституту кримінальної відповідальності у трудових правовідносинах, адже в реаліях сьогодення – праця людей це не лише важливий чинник формування соціально-економічних напрямів діяльності держави, але й невід'ємний елемент у забезпеченні обороноздатності держави.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Новосельська І. Питання визначення трудовправової відповідальності як особливого виду юридичної відповідальності за порушення зобов'язань передбачених трудовим договором. *Dictum Factum*. 2019. № 1. С. 83–90.
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 05.03.2024).
3. Ждан М. Д. СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ОХОРОНИ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ. *Знання європейського права*. 2022. № 2. С. 106–111. URL: <https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.356> (дата звернення: 05.03.2024).
4. Зубрицька М. В. СУТНІСТЬ ТА ОЗНАКИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ РОБОТОДАВЦЯ ЗА ПОРУШЕННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА. *Juridical science*. 2020. № 9 (111). С. 306–312. URL: <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-111-9.38> (дата звернення: 05.03.2024).
5. Анатолій Романюк. Кримінальна відповідальність за порушення трудового законодавства: хто за що відповідає? | Think brave. Think brave | Останні новини бізнесу України. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/206535_krimnalna-vdpovdalnst-zaporushennya-trudovogo-zakonodavstva-khto-za-shcho-udpovda (дата звернення: 05.03.2024).

Володимир РЯБЕКА,
здобувач вищої освіти І-го курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції.
Науковий керівник: **Валерій БІЛІЧЕНКО,**
старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

МОДЕЛЮВАННЯ СИТУАЦІЙНИХ ВПРАВ ДЛЯ ВІДПРАЦЮВАННЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК

Тактико-спеціальна підготовка – найдинамічніша частина галузі соціальних та спеціальних знань у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави від протиправних посягань [1, с.12].

Ефективність тактико-спеціальної підготовки поліцейських значною мірою залежить від якості практичних занять та тренувань. Одним з оптимальних методів є моделювання можливих ситуацій оперативно-службової діяльності та відпрацювання алгоритмів тактичних дій.

Однією з найважливіших складових підготовки співробітників МВС України в цілому та органів внутрішніх справ зокрема ефективних дій в умовах під час воєнного стану виступає навчання курсантів закладів освіти зі специфічними умовами навчання та працівників органів внутрішніх справ прийомам та способам раціонального та безпечного виконання оперативно-службових та службово-бойових завдань [2].

Враховуючи, факт того, що без ситуаційних вправ не впоратись, розуміємо, сутність поняття “ситуаційні вправи” та їх роль у формуванні тактико-спеціальних навичок. Такі вправи дозволяють максимально наблизити процес навчання до реальних умов діяльності поліцейських та сформувати готовність швидко реагувати на раптово виникаючі загрози. Було досліджено психологічні механізми впливу ситуаційного моделювання на професіоналізацію мислення та прийняття рішень майбутніми поліцейськими.

У ході навчання у курсантів необхідно формувати стійкі навички та вміння щодо тактично грамотного застосування прийомів, способів, матеріальних та технічних засобів захисту, табельного майна в процесі виконання оперативно-службових завдань [3, с.73].

Проаналізувавши передовий досвід провідних країн ЄС та США щодо використання технологій ситуаційного моделювання під час підготовки поліцейських дозволяє: моделювати різноманітні реальні ситуації, з якими поліцейські можуть зіткнутися на практиці, та відпрацьовувати оптимальні сценарії реагування; сприяє формуванню практичних навичок прийняття рішень в умовах, максимально наближених до реальних; дає можливість безпечно відпрацьовувати дії в критичних і небезпечних ситуаціях; підвищує рівень психологічної готовності поліцейських до роботи в екстремальних умовах; сприяє виробленню єдиних стандартів і алгоритмів дій персоналу; дозволяє оцінити слабкі місця в підготовці і скоригувати навчальні програми.

Розвиток інформаційних технологій, засобів комунікацій дозволяє удосконалювати систему навчання тактико-спеціальної підготовки. Ця система будується виходячи з умов оптимальності та забезпечення засвоєння навчального матеріалу, економного витрачання сил та часу викладачів та учнів [4, с.325].

Розглянувши методика підготовки та проведення тактичних занять з моделювання оперативно-службових ситуацій для поліцейських має включати: розробку реалістичних сценаріїв на основі аналізу фактичних подій, що мали місце в оперативній практиці; детальне планування ходу заняття, розподіл ролей між керівниками та учасниками; підбір спеціального обладнання та технічних засобів для імітації обстановки (муляжі, макети, звукові ефекти); інструктаж учасників щодо правил та послідовності дій під час заняття; безпосереднє проведення заняття з відпрацюванням практичних дій учасників; відеофіксація та розбір результатів заняття з аналізом правильності дій; внесення коректив в методику та сценарії занять за результатами оцінки їх ефективності.

Такий метод дозволить максимально наблизити умови заняття до реальної оперативно-службової обстановки та підвищити практичну цінність підготовки поліцейських.

Отже, вище сказане доводить високу ефективність використання технологій ситуаційного моделювання в ході тактико-спеціальної підготовки поліцейських. Моделювання оперативно-службових ситуацій дозволяє максимально наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності поліцейських, сформувати уміння приймати раціональні рішення в екстремальних умовах. Запропонована методика інтеграції ситуаційного моделювання в навчальний процес на базі закладів освіти за специфічними умовами навчання сприятиме удосконаленню системи підготовки курсантів та підвищенню боєготовності поліцейських підрозділів. Подальші дослідження доцільно зосередити на розробці інноваційних програмно-апаратних комплексів для максимального наближення навчальних ситуацій до реальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Комісаров О.Г., Собакарь А.О. Тактико-спеціальна підготовка: навч. посіб. Дніпро: ДДУВС, 2017. 277 с.
2. Горська, М. О. "Особливості професійного навчання поліцейських у сучасних умовах." Особливості підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України: зб. матеріалів I міжнар. наук.-практ. конф.–Харків: ХНУВС. 2016.
3. Гайдук О.Л., Біліченко В.В. Покращення забезпечення професійної освіти та підготовки персоналу Національної поліції України в умовах воєнного стану. Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану : зб. наук. пр. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. тактич. та спец.-фіз. підгот. ф-ту № 3, Наук. парк «Наука та безпека». – Вінниця : ХНУВС, 2023. – 472 с
4. Біліченко В.В., ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАННЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ОСВІТНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ МВС УКРАЇНИ. The 14th International scientific and practical conference “Innovations and prospects of world science” (September 14-16, 2022) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2022. 367 p.

Володимир РЯБЕКА,
здобувач вищої освіти І-го курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції.
Науковий керівник: **Роман ОПАЦЬКИЙ,**
доцент кафедри адміністративного права
процесу та адміністративної діяльності,
доктор юридичних наук, доцент.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

З огляду на зростання випадків адміністративних правопорушень, вдосконалення нормативно-правових актів у цій галузі та необхідності гарантування додержання закону і справедливості, тема особливостей провадження у справах про адміністративні правопорушення органами Національної поліції України (далі - НПУ) наразі є дуже важливою.

Слід зазначити, що поліція наділена широкими повноваженнями у справах про адміністративні правопорушення, що зазначаються в Кодексі України про адміністративні правопорушення [1] та іншими нормативно-правовими актами.

Вивчаючи цю тему, до особливостей провадження у справах про адміністративні правопорушення органами НПУ треба звернути увагу на ці аспекти:

- **Широкий аспект видів адміністративних правопорушень:** В Кодексі України про адміністративні правопорушення передбачено безліч видів адміністративних правопорушень, передбачених різними статтями цього Кодексу. З огляду на вищевказане розумієм, що це робить цю сферу досить складною та багатогранною.
- **Специфіка доказування:** Доказування в адміністративному процесі має свої особливості, пов'язані з динамічністю та швидкоплинністю подій, що супроводжують вчинення адміністративних правопорушень.
- **Різноманіття процесуальних дій:** Провадження у справах про адміністративне правопорушення включає в себе такі етапи, а саме порушення справи про адміністративне правопорушення; розгляд справи; оскарження постанови у справі та перегляд постанови; виконання постанови [2, с. 434]. На стадії порушення справи відбувається виявлення ознак адміністративного правопорушення, збирання доказів та складання протоколу. Розгляд і прийняття постанови полягає у встановленні обставин справи, оцінці доказів та винесенні відповідного рішення уповноваженим органом чи посадовою особою. Перегляд постанови можливий в апеляційному чи судовому порядку. На останній стадії забезпечується примусове виконання прийнятої постанови.

• **Важливість дотримання законності:** При провадженні у справах про адміністративні правопорушення НПУ повинні неухильно дотримуватися норм чинного законодавства, з повагою до прав та свобод громадян.

Незважаючи на те, що провадження у справах про адміністративні правопорушення органами НПУ загалом відповідає сучасним викликам, існують певні аспекти, які потребують покращення, а саме такі як підвищення рівня кваліфікації поліцейських, що дозволить їм краще зрозуміти та застосовувати норми законодавства, а також правильно кваліфікувати дії правопорушників. Також вдосконалення системи доказування – це може бути досягнуто за рахунок впровадження нових методів та засобів доказування, а також підвищення процесуального рівня поліцейських.

Всі аспекти насправді є важливими, але не потрібно забувати і про забезпечення прозорості та гласності у провадженнях про адміністративні правопорушення, так як це допоможе зменшити рівень корупції та зловживань з боку поліцейських, а також підвищити довіру громадян до правоохоронних органів.

Отже, враховуючи вище сказане, приходимо до висновку, що провадження у справах про адміністративні правопорушення органами НПУ є важливою складовою правоохоронної діяльності. Постійне вдосконалення цієї сфери дозволить забезпечити законність, справедливість та ефективність у боротьбі з адміністративними правопорушеннями. Важливо пам'ятати, що провадження у справах про адміністративні правопорушення – це не лише кара за вчинення правопорушення, але й важливий інструмент забезпечення законності і правопорядку в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) від 07.12.1984 р № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

2. Адміністративне право України (загальна частина): навчальний посібник / О. І. Остапенко, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Л. С. Гулак., Н. Я. Отчак, Л. О. Остапенко інші. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2021. 618

Рябека Володимир,
здобувач вищої освіти І-го курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції.
Науковий керівник: **Бодарєв Дмитро,**
старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки.

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ЗВО МВС УКРАЇНИ

Вогнева підготовка є вкрай важливою складовою професійної підготовки курсантів закладів вищої освіти МВС України. Адже вміння застосовувати вогнепальну зброю є однією з ключових компетентностей для сучасного поліцейського. Проте наразі існують певні системні проблеми в організації вогневої підготовки курсантів, що значно знижують ефективність цього компоненту фахової підготовки майбутніх офіцерів поліції та негативно позначаються на рівні їх вогневої виучки. Тож постає нагальна потреба у комплексному реформуванні та модернізації вогневої підготовки курсантів з метою приведення її у відповідність до сучасних вимог і стандартів якості поліцейської освіти.

Удосконалення вогневої підготовки курсантів ЗВО МВС України є надзвичайно актуальним питанням в умовах сьогодення. Адже від рівня володіння зброєю майбутніми правоохоронцями залежить ефективність виконання ними службових завдань та дотримання норм законодавства щодо застосування вогнепальної зброї.

Важливою проблемою є те, що поліцейські не завжди мають доступ до сучасного озброєння та обладнання, необхідного для ефективної дії в умовах війни. Також може виникнути проблема з комунікацією та координацією між поліцейськими та військовими відділами, що може призвести до невдачі в операціях та втрат людських життів [1]. Отже, першочерговим завданням має стати комплексна модернізація навчально-матеріальної бази з урахуванням сучасних зразків озброєння поліції та передового досвіду облаштування полігонів і тирів.

Наступною проблемою є недостатня увага до практичного компоненту вогневої підготовки в навчальних планах ЗВО МВС. Через обмежену кількість навчальних годин на відпрацювання прийомів та дій на стрільбищах, курсанти не встигають сформувати стійкі вогневі навички [2]. Тому вкрай важливим є суттєве збільшення обсягу практичних занять, де курсанти зможуть реалізувати теоретичні знання і набути необхідного досвіду застосування вогнепальної зброї.

Перспективним напрямком удосконалення вогневої підготовки є впровадження інноваційних технологій, зокрема симуляційних тренажерів. Вони дозволяють моделювати різноманітні ситуації застосування зброї та відпрацьовувати тактику дій поліцейського [3]. За допомогою тренажерів можлива ефективна самопідготовка курсантів у позанавчальний час.

Подальшого вдосконалення потребують й методики викладання та контролю знань з вогневої підготовки курсантів. Доцільно зорієнтувати їх на компетентнісний підхід, який передбачає перевірку сформованості практичних навичок застосування табельної зброї, а не лише теоретичних знань [4]. Це дозволить об'єктивно оцінювати готовність майбутніх офіцерів до виконання службових завдань.

Позитивно на ефективності вогневої підготовки позначиться активніше залучення до навчального процесу досвідчених фахівців-практиків зі стрійових підрозділів поліції [5]. Вони зможуть не лише поділитися досвідом реальних операцій, але й краще адаптувати підготовку курсантів до вимог служби.

Отже, вогнева підготовка є дуже важливим компонентом професійної підготовки майбутніх поліцейських. Проте наразі існують системні проблеми в її організації, що знижують ефективність. Тому постає потреба комплексно реформувати цей напрямок навчання відповідно до сучасних вимог якості поліцейської освіти. Це дозволить поліпшити рівень вогневої виучки курсантів та готовності випускників ЗВО МВС до службових завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Поливаний, В., Бодарев. Д. Використання сучасних технологій вогневої підготовки поліцейських в умовах війни: переваги та недоліки. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: науковий журнал. 2023. № 2. С. 34-38.
2. Сидоренко В.В. Шляхи удосконалення практичної підготовки курсантів. Харків, 2022.
3. Петров П.П. Використання тренажерів у професійній освіті. Київ, 2020.
4. Степаненко С.С. Розвиток компетентнісного підходу у вищій освіті. Запоріжжя, 2019.
5. Коваленко К.К. Залучення фахівців-практиків до навчального процесу. Одеса, 2021.

Серватюк Л.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Національної академії Служби безпеки України
м. Київ, Україна*

Кучер Ю.А.,

*викладач кафедри адміністративної діяльності
Національної академії Державної прикордонної служби України
м. Хмельницький, Україна*

СПРОЩЕНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ ПОТРЕБУЄ ЗМІН

Основним завданням Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАСУ), як зазначено у ст. 2 Кодексу є справедливе вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. У даній нормі отримав своє нормативне врегулювання процесуальний механізм реалізації права на справедливий суд в Україні, існування якого є вимогою ст. 6 Конвенції про захист прав та основоположних свобод (право на справедливий та публічний розгляд справи) [1].

Однією із новел адміністративного судочинства, з набуттям чинності 15 грудня 2017 року Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [2], стало запровадження нових форм здійснення судочинства. Відтоді адміністративні справи розглядаються у порядку загального або спрощеного позовного провадження. Такий поділ справ, за задумом законодавця, покликаний спростити доступ громадян до судочинства, в тому числі через скорочення строків розгляду в окремих категоріях справ з метою процесуальної економії, оскільки спрощене позовне провадження запроваджується для розгляду справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

У сучасному законодавстві України поняття «малозначні спори» вперше з'явилося у Конституції України з прийняттям у 2016 році Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [3]. Так, ст. 131-2, яка гарантує надання професійної правничої допомоги адвокатурою, передбачає, що законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.

КАСУ (до речі, на відміну від Цивільного процесуального кодексу України) містить визначення поняття «малозначні справи». У п. 20 ч. 1 ст. 4 КАСУ визначено, що адміністративна справа незначної складності (малозначна справа) – це адміністративна

справа, у якій характер спірних правовідносин, предмет доказування та склад учасників тощо не вимагають проведення підготовчого провадження та (або) судового засідання для повного та всебічного встановлення її обставин. З визначення неможливо встановити чіткі ознаки малозначної, тобто не складної справи, справи незначної складності. Слід сказати, що дане визначення є єдиною нормою у КАСУ де використовується термін «малозначна справа». Далі КАСУ містить поняття «справа незначної складності», «спрощене позовне провадження», «інші справи, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи» тощо, але терміну «малозначна» уникає, що викликає думки щодо доцільності існування такої категорії взагалі.

Слушну думку висловила І. О. Ізарова, яка зазначає, що «використаний термін «малозначні» доволі специфічний, оскільки значення справи для заявника не залежить від його ціни або складності розгляду і навряд чи варто ділити справи на значні та малозначні» [4, с. 18]. Для кожного позивача у адміністративному провадженні, до прикладу, здебільшого це стосується осіб похилого віку, які є учасниками справ, відповідачем по яким є органи Пенсійного фонду України, розглядувана справа є мінімум суттєвою і на практиці повідомлення такої категорії позивачів інформації про те, що їхня справа є «малозначною», що розгляд справи буде проводитися за правилами спрощеного позовного провадження без повідомлення їх як учасників справи у письмовому провадженні, викликає нерозуміння і подекуди обурення.

У порядку спрощеного позовного провадження, згідно ч. 2 ст. 12 КАСУ розглядаються справи незначної складності та інші справи, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи. Тобто з цього слідує, що коло справ, яке й до того було не чітко визначене по критеріям «не вимагають проведення підготовчого провадження та (або) судового засідання для повного та всебічного встановлення її обставин» значно розширюється за рахунок «інші справи, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи». Присутність фрази «інші справи, у яких суд дійде висновку про їх незначну складність, за винятком справ, які не можуть бути розглянуті за правилами спрощеного позовного провадження» дозволяє віднести практично будь-яку справу до малозначних. Ймовірно – це будь-яка справа, котра не віднесена КАСУ до справ незначної складності та яка не зобов'язана розглядатися за правилами загального провадження. Щоправда «захищеними» від шансу бути віднесеними до малозначних є справи, передбачені ч. 4 ст. 12 КАСУ.

Гарантування права на судовий захист у малозначних спорах нещодавно стало предметом дослідження Конституційного Суду України (далі - КСУ). Щоправда досліджувалася конституційність інституту малозначної справи у цивільному процесі, але висновки суду мають значення і для адміністративного судочинства. Так, 22 листопада 2023 року КСУ прийняв рішення у справі за конституційними скаргами Дорошко Ольги Євгенівни, Євстіфеева Микити Ігоровича, Кушаби Івана Петровича, Якіменка Володимира Петровича щодо відповідності Конституції України (конституційності) п. 1, 5 ч. 6 ст. 19, п. 2 ч. 3 ст. 389 Цивільного процесуального кодексу України (щодо гарантування права на судовий захист у малозначних спорах) скарги зазначували, зокрема, «... встановлення «малозначності» справ, що супроводжується позбавленням судових процедур, є дійсно настільки дискримінаційним явищем, що повністю викидає особу із судового процесу – у «малозначних» справах судового

процесу немає взагалі, тобто, немає ані публічного розгляду справи, ані гласності судового процесу, ані справедливого суду, ані честі та гідності, тобто, немає взагалі доступу до правосуддя»; «встановлення обмежень касаційного оскарження судових рішень залежно від предмету спору та ціни позову було звуженням змісту та обсягу конституційного права на касаційне оскарження судових рішень» [5].

КСУ констатує, що приписом ч.5 ст. 131² Основного Закону України уконституційовано поняття «малозначні спори».

Погоджуємося з тією думкою, що розв'язуючи процесуальне питання про розгляд справи в порядку спрощеного або загального позовного провадження, суд бере до уваги не лише ціну позову в цивільній справі, а й низку інших обставин: значення справи для сторін; обраний позивачем спосіб захисту; категорію та складність справи; обсяг та характер доказів у справі, зокрема чи потрібно у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо; кількість сторін та інших учасників справи; чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес; думку сторін щодо потрібності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження.

КСУ також зауважує, що скорочення строку розгляду справи судом та інші процесуальні особливості розв'язання малозначних спорів мають наслідком зниження судових витрат для особи, яка реалізує своє конституційне право на судовий захист, що в цілому полегшує доступ до правосуддя та саму можливість реалізації права, гарантованого приписами ст. 55 Конституції України.

В свою чергу КСУ наголошує у своєму рішенні, що категорія малозначних справ та їх розгляд судами у порядку спрощеного позовного провадження узгоджується із застосовними в країнах ЄС приписами Правил ESCP, що визначають такий вид позовів, як дрібні, та вноормовують процедуру їх розв'язання у спрощеній процедурі. У Правилах ESCP поряд з іншими визначено як один із критеріїв для визнання позову дрібним розмір позовних вимог, який не має перевищувати 5000 євро (станом на березень 2024 року ця сума еквівалентна близько 210000 грн).

В Україні адміністративними справами незначної складності є справи щодо оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (станом на 01 січня 2024 року ця сума складає 302800 грн.). Таким чином розмір позовних вимог для визнання адміністративного позову дрібним у розумінні Правил ESCP значно перевищено, а відтак не відповідають європейським стандартам судочинства, не тільки у цивільних, а так само і у адміністративних справах.

Підсумовуючи вищесказане, слід зауважити на необхідності приведення норм КАСУ до практики країн ЄС, зазначеної у приписах Правил ESCP, а також доцільності існування поняття «малозначна справа» у адміністративному судочинстві.

Отже, подальші дослідження поставлених проблем неминучі, оскільки у переосмисленні критеріїв віднесення справ до малозначних судова практика відіграє чи не найголовнішу роль.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про захист прав та основоположних свобод: Європейська Конвенція з прав людини. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 01.04.2024).
2. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2147-19> (дата звернення: 01.04.2024).
3. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1401-19> (дата звернення: 01.04.2024).
4. Ізарова І. О. Реформи цивільного процесуального законодавства в незалежній Україні: 1991–2017. Україна на шляху до Європи: реформа цивільного процесуального законодавства. К., 2017. С. 18
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними скаргами Дорошко Ольги Євгенівни, Євстіфєєва Микити Ігоровича, Кушаби Івана Петровича, Якіменка Володимира Петровича щодо відповідності Конституції України (конституційності) п. 1, 5 ч. 6 ст. 19, п. 2 ч. 3 ст. 389 Цивільного процесуального кодексу України (щодо гарантування права на судовий захист у малозначних спорах) № 10-р(П)/2023 від 22.11.2023. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-23#Text> (дата звернення: 01.04.2024).

Сергієнко К.В.,
студентка юридичного факультету
Національного університету «Чернігівська політехніка».
Науковий керівник: Толкач А.М.,
ст. викладач кафедри кримінального права
м. Чернігів, Україна

СУТНІСТЬ СУДОВО-МЕДИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ТРУПІВ НОВОНАРОДЖЕНИХ

Проведення судово-медичної експертизи новонароджених ускладнюється тим, що у більшості випадків відсутні попередні дані щодо обставин смерті немовляти, інформація про матір часто невідома, свідків також немає, а результати експертизи суттєво впливають на хід попереднього розслідування. У випадках судового розгляду, коли мати відома або знайдена, експертний висновок має значний вплив на судові рішення.

Необхідність проведення судово-медичного дослідження трупа новонародженого виникає у таких ситуаціях:

- у випадку, коли труп немовляти невідомої матері знаходиться у різних місцях, таких як вигрібна яма, смітєвий контейнер, горище, підвал, ліс, водойма і т.д. (ці сценарії є найбільш поширеними);
- у випадку, коли мати відома, але вона не була зареєстрована в жіночій консультації, а дитина народилася мертвою або померла незабаром після народження без участі медичного персоналу;
- присутність скарги на неправильний перебіг пологів в пологовому будинку за наявності пошкоджень на тілі дитини або матері.

Проведення судово-медичної експертизи є обов'язковим кроком при встановленні причин і обставин смерті, але в контексті розслідування вбивств новонароджених вона набуває особливої важливості і виступає ключовим засобом доказування факту злочину. Її велике значення пояснюється, з одного боку, об'єктом дослідження судово-медичних експертів, а з іншого - складнощами, що виникають при вирішенні специфічних питань, що ставляться перед експертами.

Відповідно до Інструкції щодо визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості, затвердженої наказом МОЗ України № 179 від 29 березня 2006 р.: «Початком життя дитини є її народження - природний вихід або вилучення з організму матері плода, який після цього має ознаки життя, такі як дихання, серцебиття, пульсація пуповини або рухи скелетних м'язів» [1]. Тому об'єктом судово-медичної експертизи може бути не лише труп новонародженої дитини, а також плід, вилучений у результаті проведення абортів на пізніх термінах вагітності.

Призначення судово-медичної експертизи трупів новонароджених найчастіше відбувається у разі їхнього випадкового виявлення. Часто трупи новонароджених знаходять у контейнерах зі сміттям, надвірних туалетах, канавах, водоймищах, або їх можуть знайти поверхнево в землі, атаковані тваринами, такими як собаки, лисиці, дикі кабани та інші.

Найчастіше судово-медична експертиза стосується дітей, які народжені поза медичним закладом. Рідше, але все ж таки, в разі вчинення злочину лікарем, експертиза може бути проведена в установі охорони здоров'я. Ще рідше батьки мертвонароджених дітей звертаються до правоохоронних органів, наприклад, у випадках початку пологів у транспорті. Фактичною підставою для проведення судово-медичної експертизи трупів новонароджених є їх виявлення працівниками правоохоронних органів або заява батьків дитини [2, с. 55].

Судово-медичне дослідження трупів новонароджених проводиться відповідно до специфічних вимог, що встановлені законодавством та науковою практикою. Його виконання потребує застосування спеціальних методів зовнішнього та внутрішнього дослідження. Алгоритм експертизи включає ознайомлення судово-медичного експерта з матеріалами кримінальної справи та детальне вивчення протоколу огляду місця події.

Особливості внутрішнього дослідження полягають у визначенні факту народження живої дитини та причини смерті. Для встановлення факту живонародження чи мертвонародження необхідно проведення плавальних (гідростатичних) проб. Ці проби виконуються шляхом виконання серединного секційного розрізу від нижньої губи до лобкового зчленування через підборіддя, шию, груди і живіт.

Після внутрішнього дослідження судово-медичний експерт аналізує результати та лабораторні дослідження та складає висновки щодо запитань, поставлених слідчими органами. Крім того, експерт зобов'язаний встановити причину смерті новонародженої дитини.

Смерть новонародженого може бути в результаті несильного впливу чи насильства. Слідчі органи здійснюють розслідування насильства, де виділяють вбивство матір'ю своєї дитини, вбивство іншою особою та нещасний випадок [3, с.23].

Отже, основною метою дослідження трупу новонародженої дитини або плода є встановлення причини смерті, що у подальшому може бути використано як підстава для кримінального переслідування особи, винної у смерті. Проведення судово-медичної експертизи трупів новонароджених здійснюється відповідно до конкретних норм законодавства та наукової теорії. Ефективність цього процесу забезпечується лише за умови активної співпраці між працівниками правоохоронних органів та експертами. Правоохоронці формулюють список ключових питань, а експерти використовують свої професійні знання для надання на них вичерпних відповідей.

Судово-медична експертиза трупів новонароджених та плодів дуже складна, займає особливе місце та потребує від судово-медичного експерта глибоких знань і досвіду для вирішення питань, що можуть бути поставлені слідчими органами при розслідуванні таких кримінальних справ.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Інструкція щодо визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості, затвердженої наказом МОЗ України № 179 від 29 березня 2006 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0427-06#Text>

2. Судова медицина. Б.В. Михайличенко, В.А. Шевчук, С.С. Бондар, І.А. Федотова, А.М. Біляков. Підручник за редакцією проф. Б.В. Михайличенка, п'яте видання. Київ. ВСВ „Медицина”. 2018. 447 с.

3. Білецька Г. А. Судова медицина та судова психіатрія. Харків. Право. 2018. 376 с.